

Nr 123.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkten 87, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1943/44 beräkna ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor.

Jag anhåller nu att till fortsatt behandling få upptaga denna anslagsfråga.

Bihang till riksdagens protokoll 1943. 1 saml. Nr 123.

I. Tidigare åtgärder.

Under senare år ha statsmakterna på olika sätt medverkat till att ett ökat antal barn kunnat beredas möjlighet till lantvistelse sommartid. Ur allmänna arvsfonden ha sålunda bidrag lämnats till byggandet av sommarkolonier. Under ett antal år erhöilo folkskolebarn från obemedlade och mindre bemedlade hem i städer, köpingar och municipalsamhällen nedsättning av biljettpriserna på statens järnvägar vid ferie- och studieresor. Från och med budgetåret 1940/41 har emellertid detta anslag indragits. Sommaren 1940 organiserade statens utrymningskommission en omfattande sommarutflyttning av barn från städer och industrisamhällen. Efter förslag av 1941 års befolkningsutredning, som fann det särdeles angeläget att under nuvarande kristid med dess försämrade kost och sänkta hygieniska standard barnen i så stor utsträckning som möjligt kunde komma ut på landet under sommaren, anvisades 1942 ett förslagsanslag av 500,000 kronor till bestridande av resekostnaderna för sommarkolonierna och vid lantvistelse för vissa barn från städer och samhällen med mer än 8,000 invånare. Resultaten och erfarenheterna av dessa statsmakternas åtgöranden, speciellt åtgärden under sommaren 1942, redovisas i en av befolkningsutredningen utarbetad promemoria, vilken torde få som bilaga fogas till detta protokoll (*Bilaga*).

II. Befolkningsutredningens promemoria.

I nyssnämnda promemoria har 1941 års befolkningsutredning under beaktande av de erfarenheter, som utvunnits 1942, framlagt riktlinjer för fortsatta statliga åtgärder för främjande av barns sommarvistelse på landet. I anslutning härtill föreslår utredningen, att anslag beviljas i detta syfte för budgetåret 1943/44.

Befolkningsutredningen finner, att behovet av fortsatta stödåtgärder på förevarande område, så länge nuvarande kristid består, icke kan sättas i fråga. De skäl, som åberopades i utredningens förslag den 2 maj 1942, föreligga fortfarande. Utredningen kan hänvisa till att de åtgärder, som vidtogos från statsmakternas sida 1942, på det hela taget högt värdesatts. Erfarenheterna av 1942 års verksamhet ha varit så goda, att de tala för en upprepning av denna. Utredningen anför vidare resultaten från en stickprovsundersökning, omfattande 35 orter av olika storleksordning och i olika delar av landet, vilka äro ägnade belysa, att trots de vidtagna åtgärderna antalet barn, som icke hade möjlighet att få vara på landet under önskvärd tid sommaren 1942, var allför stort. Bland annat under hänvisning härtill är utredningen av den meningen, att verksamheten under 1943 bör väsentligt utökas.

De år 1942 beslutade och genomförda statliga åtgärderna följde tvenne linjer. Dels gavs stöd åt sommarkoloniverksamheten genom att koloniernas resekostnader bestredos av staten, dels lämnades barn under vissa villkor

fria resor till sommarvistelse i enskilda hem eller på privata sommarställen, varvid nödvändig vårdare ägde fritt medfölja.

Vid diskussionen av dessa båda linjer framhåller utredningen, att ur barnens synpunkt en sommarvistelse i sedvanliga sommarnöjesformer tillsammans med föräldrarna är att föredraga framför andra former. Någorlunda jämställd med denna vistelseform kan sommarvistelse hos på landsbygden bosatta anhöriga och bekanta anses vara. Mot sommarkoloniverksamheten anför utredningen vissa betänkligheter på grund av de medicinska och hygieniska risker samt pedagogiska svårigheter, som kunna vara förknippade med kolonivården. Utredningen anser dock, att vid en rätt skött koloni de berörda svårigheterna kunna reduceras till ett minimum och att vistelse i en välordnad koloni i vissa hänseenden kan ha avsevärda fördelar framför vistelse i enskilda hem, i det att dess klimatiska läge, den vård, som den kan erbjuda klena barn, och den kost, som den kan ge, kunna vara bättre än det enskilda hemmets.

Utredningen finner, att ehuru väl enskild sommarvistelse i allmänhet vore att föredraga, kan likväl därmed med säkerhet endast ett begränsat antal barn beredas lantvistelse och luftombyte. Att under nuvarande förhållanden genom statliga åtgärder exempelvis uppmuntra byggande av sommarstugor torde vara uteslutet. Någon annan form för stöd till enskild sommarvistelse än beviljande av fria resor synes för närvarande icke utredningen tänkbar. Dessa resor skulle gälla dels familjernas egna sommarställen, dels släktingar och bekanta på landsbygden. En utveckling av den s. k. feriebarnverksamheten i mera avsevärd utsträckning anser utredningen stöta på svårigheter.

Utredningen finner sålunda, att sommarkoloniverksamheten är en väsentlig förutsättning för att städernas barn i önskvärd utsträckning skall kunna beredas lantvistelse. Det är vidare angeläget, att klena och ogynnsamt ställda barn på landsbygden och i de mindre städerna få tillfälle till luft- och miljöombyte. Av praktiska skäl finner utredningen, att härvid kolonivistelse måste komma i första hand. Det är på grund härav utredningens uppfattning, att koloniverksamheten måste stödjas och utbyggas, varvid det bör beaktas, att dess standard hålles på önskvärd nivå.

På grund av de anförda skälen finner utredningen att båda ifrågavarande vistelseformer böra understödjas jämsides, den enskilda sommarvistelsen genom fria resor, koloniverksamheten genom olika former av statsbidrag. I det senare fallet kan komma i fråga dels driftbidrag och dels nybyggnadsbidrag. Utredningen förutsätter, att byggnadsbidrag alltjämt kan komma att utgå från allmänna arvsfonden; fastän den anser, att medel därutöver vid behov borde ställas till förfogande under de närmaste åren, föreslår den dock för närvarande icke något extra nybyggnadsanslag.

I stort sett ansluter sig det förslag till riktlinjer för fortsatta åtgärder, som befolkningsutredningen framlägger, till de åtgärder, som vidtogos 1942. På grund av de erfarenheter, som gjorts, införas smärre modifikationer och främst anordningar för att tillgodose bättre kontroll och ökad möjlighet till statlig översyn och samordning av verksamheten. — Den väsentliga nyheten

är dock, att vid sidan av resebidragen till kolonierna föreslås ett särskilt bidrag till övriga driftkostnader, då särskilda skäl härför föreligga.

Befolkningsutredningen föreslår sålunda i huvudsak följande åtgärder från statsmakternas sida.

Koloniverksamheten stödes liksom under 1942 genom statsbidrag till bestridande av dess resekostnader och dessutom — i vissa fall — genom särskilt statsbidrag till övriga driftkostnader. I detta sammanhang bortses från det fortsatta stöd, som allmänna arvsfonden kan lämna genom byggnadskostnadsbidrag till kolonibyggnader. Statsanslag utgår till en koloni för en resa i vardera riktningen mellan kolonien och dess hemort på järnväg, buss eller båt både för barn och personal. Härvid förutsättes, att resorna sker på billigaste sätt och med utnyttjande av möjliga rabatter. I allmänhet bör resan ske i grupp.

Som bidrag till övriga driftkostnader föreslås 100,000 kronor, att fördelas mellan kolonianordnare, som ansöka härom, på sådant sätt att de mest angelägna behoven tillgodoses. Härvid tages hänsyn till vederbörande kommuns ekonomi och struktur och dess behov av koloniverksamhet. Även kolonier, som mottaga barn av viss behövande kategori från större område, t. ex. från ett län eller del av län, kunna komma i fråga, så ock s. k. dagskolonier. Bidragsbeloppet bör maximeras till 1 krona per barn och dag.

Enskilda sommarresor för barn till och från lantvistelse i enskilt hem bekostas under vissa villkor helt av statsmedel. Detta gäller resor 3:e klass järnväg, båt eller buss, där biljettpriset är minst 3 kronor. Den sträcka, för hvilken statsbidrag utgår, maximeras till cirka 60 mil, utom för barn hemmahörande och bosatta i Jämtlands och Västernorrlands län, där maximigränsen är 80 mil och i Norrbottens och Västerbottens län, där maximigränsen är 100 mil. Generellt villkor är, att resorna avse lantvistelse under minst 4 veckor. Rätt till dylik friresa tillkommer barn, som under det år resan företages fyller 14 år eller som är yngre, hemmahörande i stad, köping eller municipalsambälle med minst 8,000 invånare och tilldelat rabattkort för livsmedel. Mödrar, som på dylik resa medfölja barn som under det år resan sker fyller tio år eller är yngre, äga också erhålla fri resa. I allmänhet bekostas endast en sådan mödraresa per familj; är modern förhindrad att stanna minst 4 veckor på barnets sommarvistelseort, kan hon erhålla fria tur- och returbiljetter både vid barnets utresa och dess hemresa. Om modern är förhindrad medfölja barnet och detta icke heller lämpligen kan följa med på gruppresa, kan annan vårdare än modern medfölja under samma villkor. Vid s. k. feriebarneverksamhet på orter med minst 8,000 invånare bestrider ävenledes staten kostnaderna för resor för barn jämte ledsagare enligt samma regler i tillämpliga delar som vid enskilda resor, dock att denna verksamhet skall utövas under former, som närmare anges i promemorian.

Utredningen föreslår vidare, att verksamheten i dess helhet underställes socialstyrelsen. Socialstyrelsen fungerar som tillsynsmyndighet över koloniverksamheten. Ämbetsverket utfärdar erforderliga anvisningar rörande

koloniväsendet och kontrollerar, att dessa följas. I medicinska frågor av principiell betydelse förutsättes socialstyrelsen samråda med medicinalstyrelsen, och för den lokala tillsynen har den att anknyta till tjänsteläkare och barnavårdsnämnd. Socialstyrelsen svarar för att statsbidrag endast beviljas till kolonier, som fylla de krav i olika avseenden, som den finner anledning att uppställa. Fördelningen av det särskilda driftbidraget verkställes ävenledes av socialstyrelsen. Den skall vidare aktivt verka för att koloniverksamheten utbygges i orter, där det enskilda initiativet icke är tillräckligt kraftigt.

Sommarreseverksamheten ledes också centralt av socialstyrelsen, som utfärdar tillämpningsföreskrifter. Utredningen förutsätter dock, att det kan uppdragas åt utrymningskommissionen att i organisatoriskt avseende medverka vid denna verksamhet.

Den lokala ledningen och kontrollen av reseverksamheten uppdrages åt barnavårdsnämnderna under biträde av skolmyndigheterna för utlämning av biljettrekvisitioner.

Befolkningsutredningen anser, att i vissa fall vederbörande myndigheter skola kunna vid tillämpningen modifiera här återgivna huvudregler. I synnerhet gäller detta vid den enskilda reseverksamheten. För dessa möjligheter till modifikation, som dock i allmänhet innebära en åtstramning i förhållande till den praxis, som förekom vid 1942 års verksamhet, liksom för kontrollåtgärder, som kunna anses nödvändiga, och motiveringarna för de olika reglerna är närmare redogjort i promemorian.

Enligt de kalkyler, som befolkningsutredningens promemoria innehåller, kan medelsbehovet för de föreslagna statliga åtgärderna beräknas stiga avsevärt i förhållande till 1942 års behov. Detta gäller i synnerhet för de enskilda resorna. Kostnaderna för koloniernas resor beräknas till 200,000 kronor och för de enskilda resorna till 800,000 kronor per år. Härvid förutsättes, att statens järnvägar beviljar rabatt med 37,5 procent. Därtill kommer det föreslagna bidraget till driftkostnader vid sommarkolonier på 100,000 kronor.

Befolkningsutredningen föreslår därför, att för budgetåret 1943/44 måtte anvisas anslag med följande belopp:

för fria resor till sommarkolonier	kronor	200,000
» bidrag till driftkostnader i övrigt vid sommarkolonier..	»	100,000
» resor till sommarvistelse i enskilda hem	»	800,000
	<u>Summa kronor</u>	<u>1,100,000</u>

III. Yttranden.

För utlåtanden har befolkningsutredningens promemoria remitterats till statskontoret, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, järnvägsstyrelsen, statens utrymningskommission, statens trafikkommission, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Dessutom ha följande institutioner beretts tillfälle att yttra sig i anledning av promemorian: svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, överstyrelsen för svenska röda korset och svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet.

Allmänna synpunkter. Ingen av de myndigheter och institutioner, som avgivit yttranden, har i princip haft något att erinra mot att statsmakterna vidtaga åtgärder för att främja barns sommarvistelse på landet. I de flesta fall har önskvärdheten härav starkt understrukits och det har framhållits, att under den rådande kristiden med dess sänkta närings- och hygienstandard behovet av dylika åtgärder icke kan sättas i fråga.

Skolöverstyrelsen finner det sålunda önskvärt, att ökade möjligheter skapas till främjande av barns sommarvistelse på landet. *Medicinalstyrelsen* hänvisar till den i promemorian redovisade undersökningen av skolbarns sommarvistelse år 1942 och finner den verkställda utredningen i hög grad understryka behovet av kraftigare åtgärder i ifrågavarande syfte än vad som hittills vidtagits. Styrelsen tillstyrker livligt, att medel måtte beviljas härför budgetåret 1943/44 i den utsträckning, som begärts i befolkningsutredningens promemoria. *Socialstyrelsen* finner det angeläget, att man fullföljer och utvecklar de åtgärder, vilka vidtagits 1942. Den finner liksom befolkningsutredningen, att behovet av stödåtgärder icke kan sättas i fråga, så länge nuvarande kristid består. Hotet mot barnens hälsa — i synnerhet i barnrika, och fattiga familjer icke blott i städer och samhällen utan även flerstädes på landsbygden — växer med kristidens varaktighet. Detta krishot är så mycket farligare, som det till en början uppträder sporadiskt hos en familj här och en där. Dylika smygande hälsoskador på barnen kunna snabbt nog överraska såsom ett vittutbrett och växande socialt ont. Till motverkande av denna fara utgöra fria sommarresor och särskilt det av befolkningsutredningen nu förordade statsbidraget till driften av sommarkolonier en betydelsefull åtgärd.

Svenska landskommunernas förbund har intet i sak att erinra mot förslaget i den mån stödåtgärderna äro avsedda att bli bestående under kristiden. Under nuvarande kris, framhåller förbundet, äro kostförhållandena onekligen gynnammare på landsbygden än i städerna, och en sommarvistelse på landet för stadsbarn måste därigenom bli synnerligen värdefull. Förbundet anför dock vissa principiella invändningar.

Förbundet finner det naturligt, att stadsbor, som vistas lediga på landet under jordbrukets brådaste tid, väcka avund hos lantbor. Särskilt skulle detta vara fallet hos barnen på landet. Stadsbarnen framstå för lantbarnen som gynnade; de senare få redan tidigt en falsk föreställning om livet i städerna, något som är ägnat befördra flykten från landsbygden. De större kolonibarnen böra därför ha någon form av arbete.

Förbundet ifrågasätter visserligen icke, att stödåtgärder från det allmännas sida äro behövliga, men diskuterar frågan, huruvida icke rätteligen här kommunerna borde träda till i stället för staten. Stödåtgärder i den föreslagna formen komma tämligen ensidigt att gynna städer och större industriorter med god skattekraft. Förbundet ifrågasätter, huruvida icke statsbidragen skulle kunna minskas genom lämpligt avvägd ekonomisk motprestation från de kommuner, till vilka barnen höra. Detta gäller tydligen främst kostnaderna för de fria resorna. Vidare menar förbundet, att rättvisan bör kräva, att en statlig hjälpverksamhet, som i första hand tar sikte på stadssamhällenas minderåriga, kompletteras med hjälp i en eller annan form åt det uppväxande släktet på landsbygden, främst i ödebygdsområdena.

Sommarkolonier och självordnad sommarvistelse. Ej heller mot principen att stödåtgärderna avse att främja tvenne parallella linjer i sommarvistelsen nämligen dels kolonirörelsen och dels de enskilda resorna jämte feriebarmsverksamheten ha några invändningar rests. De fördelar för barnen, som befolkningsutredningen finner förknippade med den enskilt ordnade sommarvistelsen, ha i allmänhet understrukits, då vederbörande myndighet eller institution väger de båda linjerna mot varandra, men framförallt betonas den praktiska betydelsen av sommarkolonirörelsen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter under åberopande av yttrande av barnavårdsnämnden i Göteborg, om icke verksamheten borde i högre grad än vad förslaget gör taga sikte på en utvidgning av koloniverksamheten för barn i förskoleåldern. Erfarenheten tyder på att barn i denna ålder i regel ha sämre möjligheter att komma till landet än skolbarnen. *Statens fattigvårds- och barnavårdskonsulent i nionde distriktet*, vilken av länsstyrelsen i Norrbottens län beretts tillfälle att yttra sig, ifrågasätter, om icke önskvärd ökning av antalet kolonibyggnader skulle kunna ske inom ramen av nu från allmänna arvsfonden tillgängliga medel genom sänkning av byggnadsstandarden. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* finner det önskvärt, att åt sommarkoloniverksamheten kunde givas starkare stöd än som av utredningen föreslagits. Genom en sådan verksamhet, rationellt skött, torde det nämligen bliva möjligt att på ändamålsenligaste sätt placera och vårda de barn, som ur medicinsk och kanske mest ur näringsfysiologisk synpunkt äro i behov av särskild vård å därför lämplig plats. Visserligen kan detta syfte även vinnas vid sommarvistelse i enskilt hem, men endast ett mera begränsat antal familjer kan begagna sig härav och resekostnaderna bli stora, då i många fall jämväl fri resa måste bekostas för vårdare. *Malmö stads barnavårdsnämnd*, som av länsstyrelsen beretts tillfälle att yttra sig, understryker starkt sommarkoloniväsendets betydelse och behovet av dess utvidgning och citerar till stöd för sin uppfattning befolkningskommissionens starkt positiva principuttalande för sommarkoloniväsendet. Vad den s. k. feriebarmsverksamheten beträffar är nämnden tämligen kritisk. Den är av den bestämda uppfattningen, att denna verksamhet är betydligt överskattad. Nämnden anför vidare dels svårigheten att kontrollera hemmens lämplighet, dels de slitningar, som uppstå, då av en eller annan anledning inte barnet är lämpligt för det hem, dit det har sänts. *Malmö stads folkskolestyrelse*, som ävenledes yttrat sig, anser, att möjligheten för föräldrarna att själva placera barn i hem på landsbygden är så begränsad, att en utvidgning enbart av denna verksamhet ej för Malmöbarnens vidkommande skulle ge tillfredsställande resultat. Mot feriebarmsverksamheten reser folkskolestyrelsen liksom barnavårdsnämnden starka betänkligheter. Vill man nå önskvärda resultat i förevarande avseende, måste man i vida högre grad än befolkningsutredningen synes tro lita till sommarkoloniverksamhet. Statens åtgörande i detta syfte skulle närmast bli att lämna bidrag till uppförande av nya kolonibyggnader. Liknande värdering av koloniverksamheten anmäler *Umeå stads barnavårdsnämnd*, som anser, att både då det gäller ferieverksamhetens hem och självvalda hem för sommarvistelse en viss standard på hemmets kosthåll och vård måste bli avgörande för sommarvistelsens värde. Behovet av kontroll av sommarhemmens lämplighet framhäves i vissa yttranden än starkare. Med hänsyn till de vanskligheter, som äro förenade med de kostnadsfria resorna till självordnad sommarvistelse, finner *länsstyrelsen i Norrbottens län* det lämpligt, att tyngdpunkten i understödsverksamheten lägges på sommar-

kolonierna, som äro mindre kostsamma för statsverket och beträffande vilka garanti kan vinnas, att statens bidrag kommer till avsedd användning.

Sommarkoloniverksamheten. I allmänhet framhäves i utlåtanden och yttrandena de värdefulla erfarenheterna av sommarkoloniverksamheten och över hela linjen framhålles, under påtalande av bristen på kolonier, betydelsen av en fortsatt utvidgning av kolonirörelsen, ehuru givetvis svårigheten för statsmakterna att under nuvarande förhållanden starkare engagera sig i nybyggnadsverksamhet beaktats.

I yttrandena framhålles i allmänhet, att det är önskvärt och rimligt, att staten stöder koloniverksamheten; dock har *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, ehuru det tillstyrker en understödsverksamhet på försök under innevarande kristid, anmält en viss tveksamhet inför risken att den enskilda offerviljan kan slappna, då möjlighet till statsbidrag öppnas för kolonierna.

Att ekonomiskt svaga kommuner erhålla särskilt stöd genom anslaget till bidrag till driftkostnaderna har i allmänhet ansetts betydelsefullt och därför har jämväl en ökning av detta anslag ifrågasatts. *Statskontoret* har helt avstyrkt anslaget under motivering, att det innebär en utvidgning av understödsverksamheten och att bidragen från enskilda och kommuner antagligen liksom hittills komma att möjliggöra ett successivt utbyggande av koloniverksamheten.

Beträffande de av befolkningsutredningen föreslagna principerna för beviljandet av särskilda driftbidrag ha vissa erinringar gjorts. Utredningen föreslår att härvid beaktas vederbörande »kommuns ekonomi och struktur».

Socialstyrelsen framhåller, att bidragsgrunderna för särskilt driftbidrag äro vagt utformade, men förutsätter att det lämnas åt socialstyrelsen att efter hand söka sig fram till lämpliga fördelningsprinciper. *Medicinalstyrelsen* tolkar »struktur» som »social struktur», och *svenska stadsförbundet*, förutsätter, att med kommuners ekonomi avses de ekonomiska förhållandena, under vilka kommunens innevånare leva, icke kommunens skattekvot. *Malmö stads barnavårdsnämnd* framhåller, att bidraget helst borde utgå till de största och bäst skötta kolonierna under i viss mån aktgivande på deras tillgängliga, för driften avsedda kapitalbehållning. *Länsstyrelsen i Väster-norrlands län* påpekar, att då kolonierna i länet i allmänhet ligga nära hemorten, spela reseutgifterna liten roll i deras budget, varför ett på resekostnaderna grundat statsbidrag blir av ringa betydelse; dels i anledning härav, dels på grund av den begränsade sociala räckvidd, som länsstyrelsen anser bidragen till de enskilda resorna ha, föreslår den, att det av befolkningsutredningen föreslagna anslaget omdisponeras så, att för sommarkoloniernas fria resor utgå 100,000 kronor, till bidrag till driftkostnaderna i övrigt 300,000 kronor och för resor till sommarvistelse i enskilda hem 700,000 kronor.

Från några håll har påpekats att statsbidragen böra utgå även till andra kolonier än sommarkolonier.

Socialstyrelsen framhåller vikten av att koloniverksamhet bedrivs icke endast sommartid. Det är önskvärt, att även vinter- och vårkolonierna i framtiden beredas statsbidrag under samma villkor och förutsättningar som

sommarkolonier; i den mån det till förfogande stående anslaget därtill förslår, bör försöksvis i någon utsträckning beviljas driftbidrag till kolonier under annan del av budgetåret 1943/44 än sommaren. *Länsstyrelsen* och *förste provinsialläkaren i Värmlands län* framföra liknande synpunkter. — I flera yttranden understrykes befolkningsutredningens uttalande, att även dagskolonier böra kunna komma i åtnjutande av driftbidrag.

Statens utrymningskommission framhåller, att den intet har att erinra mot utredningens förslag, att dess medverkan i vissa avseenden tages i anspråk vid iordningställandet av kolonier men att från det föreslagna driftanslaget ersättning till kommissionen bör lämnas för det material, som förbrukas vid sommarkolonier, så att genom kommissionens medverkan härvid icke föranledes minskning i kommissionens beredskap för utrymning.

Fria resor. Då de fria sommarresorna äro en ny social institution, av vilken endast finnes ett års erfarenhet, är det naturligt, att den i remissutlåtanden och yttranden underkastas mera diskussion än sommarkoloniverksamheten, som redan har viss fasthet och stadga. På det hela taget anses denna linje för främjande av barnens lantvistelse som mycket värdefull vid sidan av koloniverksamheten, även om, som ovan redovisats, olika nyanser framtråda i bedömningen av dess värde i förhållande till koloniverksamheten. Under alla omständigheter anses den under nu rådande krisförhållanden såsom högst önskvärd.

De olika erinringar, som rests, röra de villkor, som uppställts för de fria resorna, och organisationen av desamma.

Vad först begränsningen till städer, köpingar och municipalsamhällen med minst 8,000 invånare beträffar, har den finansiella nödvändigheten av en dylik gränsdragning i allmänhet accepterats, även om från olika håll påpekats de orättvisor, som härav kunna uppkomma. I synnerhet anföres önskvärdheten av dylika fria resor för barn i mindre industrisamhällen. Det framhålles, att trångboddheten i smärre industri- och brukssamhällen just nu under krisen i hög grad motiverar, att möjlighet beredes även för hemmen där att under sommaren sända barnen till anförvanter. Tätorter intill en större stad, men belägna i en landskommun med mindre än 8,000 invånare, bli också missgynnade. Barnen där kunna vara sämre ställda än exempelvis barnen i större samhällens ytterområden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län föreslår ytterligare utredning i denna fråga; om en godtagbar generell regel icke kan åstadkommas, synes enligt länsstyrelsen i särskild ordning böra från fall till fall avgöras vilka samhällen, som skola beröras. — Ett annat uppslag, som framförts i yttrande av *barnavårdsombudet i Västerbottens läns barnavårdsförbund*, är, att den ur finansiell synpunkt nödvändiga begränsningen av anslaget sker därigenom, att minimigränsen för resekostnader höjes t. ex. till 7—10 kronor och maximigränsen för resornas längd mera snävt begränsas.

Befolkningsutredningens förslag att rätten till fri resa anknytes till livsmedelsrabattkorten anses i allmänhet vara praktisk, även om talesmän finnas för en fri behovsprövning, vid vilken ekonomiska eller medicinska skäl böra vara avgörande. Det i samband härmed av befolkningsutredningen föreslagna medgivandet åt den lokala myndigheten att efter

behovsprövning i begränsad omfattning även bevilja barn i familjer, som icke inneha rabattkort, fria resor anser sig ej *Göteborgs allmänna folkskolestyrelse* kunna biträda på grund av svårigheten för den lokala myndigheten att verkställa behövlig undersökning av den sökandes ekonomi. Dessa familjer borde istället, enligt styrelsen, hänvisas till fattigvårds- eller kristidsmyndigheterna för att efter behovsprövning erhålla rabattkort.

Förslaget om begränsning av de fria resornas längd har vunnit allmänt erkännande under hänvisning till de missbruk, som i enstaka fall förekommit under 1942. Ytterligare begränsning av reselängden föreslås i vissa utlåtanden.

Järnvägsstyrelsen anser det önskvärt, att, åtminstone för resor från Syd- och Mellansverige, 40 mil sattes som högsta gräns, men vill dock ansluta sig till befolkningsutredningens förslag, om en ytterligare begränsning anses avsevärt motverka resornas syfte. Det är *statskontorets* uppfattning, att resornas längd bör ha snävare maximigräns än i utredningens förslag. Ämbetsverket föreslår, att högsta reslängd, för vilken statsbidrag må utgå, fastställas till 50 mil i Norrbottens och Västerbottens län, 40 mil i Jämtlands och Västernorrlands län samt 30 mil i den övriga delen av landet. *Överståthållarämbetet* anser, att de föreslagna rayonerna böra avsevärt nedskäras. Resekostnaderna för ett barns sommarvistelse bli, då fri resa medgives för så långa avstånd som i utredningens förslag, proportionsvis för höga. Enbart resekostnaderna för ett barn, som på enskild resa ledsagas av vårdare, torde kunna överstiga hela utgiften för vistelsen på koloni. Om ytterligare rayonbegränsning företoges, kan dock ökad belastning uppstå för koloniverksamheten, varför överståthållarämbetet föreslår, att en skälig andel av de besparingar, som göras härigenom, bör komma koloniverksamheten till godo.

I de nordliga länen anses däremot i allmänhet de av utredningen föreslagna maximigränserna för snävt tilltagna. Det framhålles, att det överhuvud vid utformandet av stödätgårderna bör tagas speciell hänsyn till barn, som äro bosatta i trakter med långa, pressande vintrar. Vad resornas längd beträffar, bör maximigränsen fixeras så, att barnen i norra Lappland beredas möjlighet till fria resor till västkusten, anför *Gällivare folkskolestyrelse*. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anför:

För resornas längd har föreslagits ett maximum, som för Norrbottens och Västerbottens län skulle bliva detsamma eller 100 mil och med endast 20 mil överstiga den för Västernorrlands och Jämtlands län. Häremot bör anmärkas att avståndet fågelvägen från de båda residensstäderna Härnösand och Östersund till Luleå eller järnvägsknutpunkten Boden uppgår till drygt 40 mil. Dessutom har man att taga hänsyn till avståndet till malmfältsamhällena. Från Kiruna till Boden är det en resa på över 30 mil. Maximilängden synes därför beträffande Norrbottens län böra ökas till förslagsvis 150 mil.

För att exemplifiera reselängdens otillräcklighet påpekar *Skellefteå stads socialbyrå*, att vid kopparverket i Rönnskär finns ett icke ringa antal arbetsanställda, vars alla släktingar och anhöriga äro bosatta i landets södra delar. Om för Västerbottens del, heter det vidare, reselängden maximeras till 100 mil enkel färd, vilket principiellt icke finnes något att erinra emot, synes möjlighet böra givas lokal myndighet, att med särskild motivering, t. ex. saknad av släktingar inom angiven maximigräns, i enstaka fall göra undantag från bestämmelsen.

Förslaget till bestämmelser om fri mödraresa ägnas i regel stor uppmärksamhet. Principen som sådan anses i allmänhet böra tillämpas. Man understryker likaledes värdet av att mödrarna på detta sätt få tillfälle att resa ut på landet. *Överståthållarämbetet* anser sig dock icke kunna tillstyrka denna form för understödjande av mödrasemestern, då praktiskt taget varje garanti saknas för att förmånen verkligen kommer de mest semesterbehövande husmödrarna till del. I stället förordar överståthållarämbetet, att resorna normalt böra företagas såsom gruppresor och att vårdarbiljett för enskild vårdare endast får utställas, då barnet icke kan medfölja gruppresa.

Beträffande den generella åldersgränsen för barn, som kan anses ha behov av vårdare, ha uppfattningar framförts, som avvika från utredningens.

Skolöverstyrelsen ifrågasätter en sänkning på ett eller två år, varvid dock skulle gälla att undantag efter prövning i enskilda fall finge göras. *Statskontoret* föreslår en begränsning till barn under 7 år. *Göteborgs allmänna folkskolestyrelse* sätter den generella gränsen vid högst 8 års ålder. Den av befolkningsutredningen föreslagna regeln, att förmånen av fri vårdaresa i första hand bör komma mödrarna till del, har allmänt förordats, och med hänsyn härtill föreslås i ett fall, att åldern i detta sammanhang bör höjas till 14 år. I detta sammanhang föreslår *medicinalstyrelsen* med åberopande av tidigare skrivelser, att järnvägsstyrelsen erhåller i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en ändring av tur- och returbiljetternas giltighetstid från 10—15 dagar. — Vid förhinder för modern anses någon form av gruppresa i första hand böra förekomma.

Resornas tekniska organisation. Beträffande detta spörsmål anför *järnvägsstyrelsen* följande:

Under sommaren 1942 begärdes i ett stort antal fall, att uppehåll skulle få göras under resan, ofta sannolikt i syfte att utnyttja biljetten för annat än det ursprungliga ändamålet. Det har även iakttagits, att framställning gjorts om lösen av prisskillnad till resa i 2 klass. På grund härav torde det böra bestämmas, att uppehåll i resa samt övergång till högre vagnklass icke tillåtas.

För att underlätta expedieringen vid resor på järnväg har styrelsen för avsikt att inrätta kombinerade beställnings- och biljettformulär för utskrivning direkt genom de organ, som skola handha det lokala arbetet med resorna. Särskild beställning respektive biljett utskrivs för barn och särskild för vårdare. Biljetten blir gällande för resa först sedan den kompletterats och stämpelplats genom vederbörliga järnvägsstationers försorg. Sådan stämpling skall ske både vid fram- och återresan.

För av staten bekostade resor med buss eller båt avses att använda särskilda beställningsformulär för avlämning direkt till biljettgranskaren.

Gemensamma bestämmelser för gruppresor och individuella resor. Med hänsyn till den stora resandefrekvensen vid veckoskiftena samt vid pingst- och midsommarhelgerna fordras att resor med järnväg och buss icke få företagas under tiden omkring dessa helger och icke heller under tiden från och med kl. 0.00 vardagen före sön- och helgdag till kl. 6.00 vardagen efter sön- och helgdag. Resa, som anträdes före kl. 24.00 natt till vardagen före sön- och helgdag och avslutas senast kl. 13.00 nämnda vardag, må dock fullföljas. Under juni månad kunna resorna alltså ske endast den 1, 4, 7—11, 15, 16 och 17 juni samt under juli månad först från och med den 5 juli. Vårdare må likväl inom 10 dagar efter framresan återresa även andra dagar än de ovan medgivna, dock icke den 12—14, 19, 20,

23, 24, 26 och 27 juni samt 3 och 4 juli. Med hänsyn till den stora trafikanhopningen under juni och juli är det önskvärt, att resor för barn under skolåldern påbörjas redan i maj månad.

För resornas planläggning och transporterans utförande är det av vikt att berörda järnvägsmyndigheter på förhand underrättas om såväl gruppresor som individuella resor. Gruppresor i bägge riktningarna böra i allmänhet anmälas 14 dagar och övriga resor i riktning till landet minst 3 dagar i förväg, varefter järnvägsbefalet bestämmer dag och tåglägenhet för resornas anträdande. I större städer, varifrån transporterna kunna beräknas bliva av särskilt stor omfattning, böra såvitt möjligt allmänhetens biljettbeställningar ske genom ett centralt, med järnvägsbefalet samarbetande organ.

Den centrala organisationen. *Socialstyrelsen* anför följande.

Förslaget att socialstyrelsen blir tillsyningsmyndighet över koloniverksamheten samt centralmyndighet över den förordade verksamheten i övrigt för beredande av sommarvistelse för barn finner socialstyrelsen riktigt. Verksamhetens sociala innebörd och syfte ligger nämligen inom styrelsens verksamhetsområde med avseende å den sociala barnvården. De sociala, administrativa och ekonomiska fördelarna av en samlad överblick, rådgivning och ledning på barnavårdens hela område, alltså även med avseende å nu ifrågavarande förebyggande sociala barnavård, äro uppenbara.

De organisatoriska problemen avse uppgifter av tvenne slag, nämligen dels det kontorsmässiga arbetet, dels den sociala och hygieniska tillsynen. Vad beträffar den förra uppgiften vill det synas som om befolkningsutredningen avsett, att denna åtminstone i huvudsak skulle skötas av utrymningskommissionen. På grund härav har styrelsen från kommissionen inhämtat upplysning om det behov av arbetskraft, som förefunnits hos kommissionen på grund av dess arbete för sommarresorna 1942. Härvid framgick att detta behov varit ganska omfattande.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas att verksamheten från dess början till årets slut helt tagit i anspråk en tjänsteman (amanuens) och ett skrivbiträde vid den administrativa avdelningen av kommissionens kansli; att även kansliets övriga personal fått lämna sin medverkan i mån av behov och i den utsträckning kommissionens övriga arbete tillåtit; samt att ytterligare en tjänsteman under tiden september—januari varit helt sysselsatt med avslutning av räkenskaperna.

Då socialstyrelsens personal är otillräcklig redan för de uppgifter, som nu åvila styrelsen, är det uteslutet, att styrelsen utan en förstärkning av kontorspersonalen skall kunna själv sköta nu ifrågavarande arbete. Huruvida utrymningskommissionen har så god tillgång på personal, att den utan att anställa ny kan omhänderhava den kontorsmässiga delen av nu ifrågavarande arbetsuppgifter, är icke för socialstyrelsen bekant. Frågan huruvida dessa uppgifter böra skötas inom styrelsen eller inom kommissionen bör i varje fall ses i samband med den andra arbetsuppgiften, alltså den sociala och hygieniska kontrollen.

Sistnämnda kontroll skulle enligt förslaget ankomma på socialstyrelsen, som borde kunna i nödig omfattning anlita tjänsteläkare och barnavårdsnämnder för den lokala tillsynen. Även om det förutsättes, att så kan ske, torde det emellertid vara ofrånkomligt, att ett tidskrävande och kvalificerat arbete nedlägges direkt från socialstyrelsen för denna tillsyn. Eljest kan tillsynen lätt urarta till en papperskontroll. Lämpligen bör tillsynen under ledning av statens inspektör för fattigvård och barnavård handhavas av den hos styrelsen anställda barnavårdsinspektrisen. Med hänsyn till att hon redan nu är starkt upptagen av sina ordinarie uppgifter är emellertid detta

icke möjligt, utan att hon erhåller en kompetent assistent. Därest styrelsen skall ha möjlighet att ansvara för en noggrann tillsyn över sommarkolonierna, är därför en sådan förstärkning av styrelsens arbetskrafter nödvändig.

Utförandet av tillsynen ställer i och för sig vissa krav på kontorshjälp, vilka måste tillgodoses inom socialstyrelsen, även om det mera räkenskaps- och bokföringsmässiga arbetet skulle kunna överlämnas åt utrymningskommissionens kansli. Vidare måste det över huvud taget anses vara en egenomlig anordning, att det ena verket omhänderhar den centrala ledningen av en verksamhet med användande av det andra verket såsom sitt kansli. Att t. ex. alla de protokoll över socialstyrelsens beslut, som här måste upprättas, skola utskrivas på kommissionens kansli, är självfallet förenat med praktiska olägenheter. Med hänsyn därtill vill socialstyrelsen bestämt hävda, att den personal, som erfordras för allt kontorsmässigt arbete i nu ifrågasvarande sammanhang, bör anställas inom socialstyrelsen för den tid och i den omfattning, som verksamheten fordrar.

För de arbetsuppgifter, som enligt förslaget skulle ankomma på socialstyrelsen, erfordras följande förstärkning av ämbetsverkets personal.

1 assistent	i lönegrad	Ex 15,
2 kanslibiträden.....	»	» Ex 7,
3 skrivbiträden	»	» Ex 2.

Personalen bör anställas successivt allt efter behovet med början med assistenten förlagsvis den 1 april 1943. Samtliga anställningar böra räknas till kalenderårets slut. Kostnaderna härför (exklusive rörligt tillägg och kristillägg) uppgå till sammanlagt närmare 13,500 kronor. Av detta belopp hänföra sig 4,500 kronor till budgetåret 1942/43 (månaderna april—juni) och återstoden till budgetåret 1943/44 (månaderna juli—december).

Styrelsen måste vidare anmäla, att verket saknar ämbetslokaler för denna personal. Med hänsyn till önskvärdheten av att personalen uppdelas i olika grupper allt efter arbetets art — telefonarbete samt maskinskrivnings- och räknemaskinsarbeten — torde minst tre rum erfordras. Kostnaderna härför synas böra uppskattas till omkring 2,000 kronor för år räknat.

Statens utrymningskommission understryker värdet av den föreslagna tillsynen av koloniverksamheten. Kommissionen har för sin del funnit det förenat med vissa olägenheter, att det år 1942 icke varit möjligt att kontrollera efter vilka riktlinjer de sommarkolonier, som ansökt om fria resor, bedriva sin verksamhet.

Kommissionen framhåller, att den faktiska ledningen av den verksamhet, som föranleddes av statsmakternas beslut 1942 om åtgärder till främjande av barns sommarvistelse på landet, har varit förlagd till kommissionens kansli, där beredning och expedition av samtliga ärenden ägt rum. Riktlinjerna för verksamheten ha uppdragits i samråd av socialstyrelsen och kommissionen. Viktigare ärenden ha under verksamhetens fortgång underställts socialstyrelsen, vilken härjämte i efterhand granskat av kommissionen gjorda utbetalningar. Denna organisation har enligt kommissionens uppfattning fungerat väl.

Kommissionen anför vidare:

Den ifrågasvarande verksamheten faller otvivelaktigt närmast inom området för socialstyrelsens allmänna ämbetsutövning, i det att utrymningssynpunkterna — i motsats till vad förhållandet var år 1940 — numera endast tillmätas en mindre väsentlig betydelse vid verksamhetens utformning. Detta framträder bland annat däruti, att de lokala utrymningsorganen icke tagas i

anspråk i annan mån än när det gäller förut omnämnd medverkan vid ordnande av nya sommarkolonier medan sommarutflyttningen 1940 däremot helt sköttes av de lokala utrymningsmyndigheterna. I enlighet härmed har befolkningsutredningen också föreslagit, att socialstyrelsen skall vara centralmyndighet för verksamheten. Utredningen har emellertid antytt, att det även innevarande år kan visa sig fördelaktigt att anlita utrymningskommissionens medverkan i organisatoriskt hänseende. Med anledning härav vill kommissionen framhålla, att därest utredningens förslag i stort sett vinner bifall, förutsättningarna för den centrala organisationen ändras. Sålunda tillkommer en tillsynsverksamhet över sommarkolonier och feriebarnsföreningar, som måste helt åvila socialstyrelsen. Vidare torde fördelningen av det särskilda anslaget om 100,000 kronor till sommarkoloniers driftkostnader vara av den natur, att den måste helt handhavas av styrelsen. Det synes därför icke längre möjligt, att hela kansliverksamheten förläggas till kommissionen utan en del av densamma måste under alla förhållanden ombesörjas inom styrelsen. Därest sålunda vissa uppgifter fortfarande skulle ankomma på kommissionens kansli, skulle resultatet bliva en uppdelning av den kanslimässiga skötseln av verksamheten, vilken icke synes kunna undgå att förorsaka olägenheter.

Det synes därför enligt kommissionens uppfattning lyckligast, att ledningen av verksamheten i dess helhet redan innevarande år överflyttas till socialstyrelsen. Detta torde icke hindra, att den erfarenhet av verksamheten, som förvärvats av kommissionen, utnyttjas för den fortsatta verksamheten, exempelvis genom samråd i lämpliga delar mellan socialstyrelsen och kommissionen.

Slutligen vill kommissionen icke underlåta att framhålla vikten av att beslut i förevarande fråga kommer till stånd snarast möjligt, så att vederbörande centrala och lokala organ erhålla tillräcklig tid att förbereda verksamheten.

Den lokala organisationen. Mot utredningens förslag att den lokala ledningen och kontrollen av reseverksamheten uppdrages åt barnavårdsnämnden har i allmänhet inga erinringar gjorts. *Länsstyrelserna i Malmöhus och Göteborgs och Bohus län* samt några lokala myndigheter synas dock närmast vara av den uppfattningen, att den lokala ledningen liksom under 1942 bör uppdragas åt barnavårdsnämnden och folkskolestyrelsen gemensamt.

IV. Departementschefen.

De åtgärder för främjande av barns sommarvistelse på landet, som föreslås i 1941 års befolkningsutrednings promemoria, äro visserligen aktualiserade av krisförhållandena, men jag finner det angeläget att, liksom befolkningsutredningen, rikta uppmärksamhet på att denna verksamhet har perspektiv, som gå vida utöver den föreliggande krissituationen. Att det är en angelägenhet av vikt att sörja för att barnen från städer och samhällen under sommaren komma ut på landet, torde vara allmänt erkänt. Insikten härom har under tidigare år bland annat tagit sig uttryck i initiativ från den enskilda välgörenheten och från kommunerna och i stödjande åtgärder från statsmakternas sida, då det gällt att bereda sommarvistelse åt barn, vilkas föräldrar ej haft möjlighet att bekosta sådan vistelse. Det mål, som bör uppställas, har av befolkningsutredningen formulerats sålunda: praktiskt taget alla barn i de

större städerna i förskole- och folkskoleåldern böra erhålla tillfälle till en icke alltför kort vistelse på landet varje sommar. Befolkningsutredningen har vidare understrukit, att det är angeläget, att klena och eljest ogynnsamt ställda barn på landsbygden och i de mindre städerna och orterna beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden.

För lösningen av denna fråga i hela dess vidd komma med säkerhet kollektiva former för sommarvistelse — vid sidan av den enskilt ordnade — av praktiska och organisatoriska skäl att få en framträdande plats. Även om det är tänkbart, att i och för ett rationellt ordnande av den s. k. folksemestern nya organisatoriska former för sommarvistelse i framtiden kunna framkomma, t. ex. i form av särskilda större semesteranläggningar, och härigenom en ökad möjlighet beredes föräldrar och barn att vara tillsamman under de äldres semester, torde dock alltjämt behovet av särskilda åtgärder för barnens längre lantvistelse komma att kvarstå.

En utbyggd koloniverksamhet torde vara en väsentlig förutsättning för möjligheten att kunna lösa ifrågavarande problem. Karakteristisk för denna verksamhets nuvarande utveckling är att den nått mycket olika omfattning på olika orter. Som föregångare stå i allmänhet större städer, där tack vare enskild välgörenhet, stort intresse från allmänhetens sida och goda kommunala resurser föredömliga resultat uppnåtts, även om också där lantvistelsen är ett olöst problem för stora skaror barn. I fattigare kommuner och landsändar är sommarkoloniväsendet i regel svagt utvecklat. På flera håll torde förutsättningar saknas för en rationell lösning enbart med anlitan av lokala hjälpkällor. En uppgift som förestår, är att på dessa orter bringa sommarvistelseverksamheten upp till den nivå, som nåtts i de i detta avseende bäst ställda orterna. Härför torde emellertid komma att krävas statliga åtgärder av en omfattning, som för närvarande icke kunna genomföras. En samordning och översyn av de lokala initiativen genom en central statlig ledning torde också bli en nödvändighet. En effektiv utbyggnad av koloniverksamheten efter dessa linjer måste emellertid tills vidare anstå på grund av det statsfinansiella läget.

Även om ett definitivt utformande av denna verksamhet icke låter sig göra för närvarande, finner jag dock, att de risker, som krisförhållandena medfört för barnens hälsa, likväl göra det angeläget att under budgetåret 1943/44 vidtaga åtgärder, som i görligaste mån främja tillgodoseendet av barnens behov av sommarvistelse. Befolkningsutredningen föreslår i detta hänseende, anknyttande till de åtgärder som vidtogos under sommaren 1942, att dels under vissa villkor barn från större städer och tätbebyggda samhällen erhålla fria resor till självordnad sommarvistelse i enskilda hem, dels att koloniverksamheten understödes genom fria resor och genom särskilt bidrag till driftkostnaderna i övrigt, maximerat till 1 krona per dag och barn, att utgå till behövande kolonier ur ett anvisat anslag på 100,000 kronor. Jag kan i stort sett ansluta mig till utredningens förslag.

Vad först beträffar stödet till *koloniverksamheten* innebär det särskilda anslaget för bidrag till driftkostnaderna en utvidgning i förhållande till förc-

gående sommars åtgärder. Jag finner det emellertid vara av stor vikt, att härigenom möjlighet beredes att stimulera och stödja koloniverksamheten i orter och kommuner med svag ekonomi, där utan ekonomiskt bistånd sådan verksamhet icke skulle kunna komma till stånd men där det kan vara särskilt av behovet påkallat att barnen erhålla tillfälle till växling av miljö. Utredningen har övervägt möjligheten att utforma en automatiskt verkande statsbidragsregel, varigenom koloniverksamheten i de delar av landet, som på grund av sin fattigdom eller barnrikedom i första hand vore i behov av stöd, skulle kunna stödjas. På grund av svårigheten att med den begränsade överblick av hithörande problem, som ännu står till buds, utforma en dylik regel har emellertid utredningen avstått därifrån och i stället tills vidare förordat fri behovsprövning. Jag ansluter mig till denna ståndpunkt. Såsom grund för fördelningen av bidraget bör härvid läggas vederbörande kommuns ekonomi och struktur samt en därur härledd uppskattning av behovet av koloniverksamhet. Vidare böra för erhållande av bidrag ifrågakomma kolonier, som mottaga barn av viss särskilt behövande kategori från ett större område, exempelvis ett län eller större del av ett län. Det föreslagna statsstödet skall utnyttjas för att få till stånd en utvidgning av verksamheten. Det har anförts, att det föreslagna beloppet är för lågt för ett verksamt tillgodoseende av det behov av stöd, som föreligger. Även om denna synpunkt icke saknar grund, anser jag mig för närvarande icke kunna tillstyrka ett högre anslag, då användningen av denna stödform under budgetåret 1943/44 närmast får karaktären av en försöksverksamhet. Det förutsättes, att den anslagsbeviljande myndigheten noga beaktar angelägenhets- och behovsgraden vid prövningen av inkomna ansökningar om driftbidrag; det torde vara möjligt, att härvid vinna en erfarenhet, ur vilken för framtiden normgivande bidragsregler kunna utformas. Med hänsyn till vad jag här anfört, bör det föreslagna beloppet icke överskridas och lämpligen maximeras till 100,000 kronor.

Det särskilda driftanslaget är så starkt begränsat, att för bidrag från detsamma endast böra ifrågakomma sommarkolonier. Det skulle dessutom vara förenat med svårigheter att vid behovsprövningen taga särskild hänsyn till vinter- och vårkolonier. Däremot synes det lämpligt, att s. k. dagskolonier kunna erhålla driftbidrag, om den bidragsbeviljande myndigheten finner, att denna utväg representerar den mest effektiva lösningen av sommarvistelseproblemet. Emellertid finner jag det motiverat, att vinter- och vårkolonier understödjas genom fria resor, varför jag tillstyrker, att anslaget till fria resor för sommarkolonier jämväl må gälla dylika kolonier.

På av utrymningskommissionen anförda grunder anser jag det lämpligt, att ersättning ur ifrågavarande anslag må utgå till kommissionen för material, som förbrukats på kolonier, vilka utrustats ur kommissionens förråd.

Beträffande villkoren för *fria resor* till självordnad sommarvistelse och till s. k. feriebarns sommarvistelse tillstyrker jag i enlighet med befolkningsutredningens promemoria att enskilda sommarresor för barn till och från lantvistelse i enskilt hem under vissa villkor helt bekostas av statsmedel. Detta gäller resor 3:dje klass järnväg, båt eller buss, där biljettpriset är minst 3

kronor och då resorna avse sommarvistelse på minst 4 veckor. Rätt till dylik resa bör tillkomma barn, som under det år resan företages fyller 14 år eller som är yngre, hemmahörande i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 8,000 invånare och tilldelat rabattkort för livsmedel.

Principen att rätt till fria resor begränsas till barn i städer och andra tätbebyggda orter med minst 8,000 invånare har varit föremål för åtskilliga erinringar. Med hänsyn till det finansiella läget kan jag icke tillstyrka en sänkning av denna generella gräns, men möjlighet bör föreligga för centralmyndigheten att bevilja dispens för vissa orter enligt i huvudsak samma praxis, som följdes under sommaren 1942.

Jag ansluter mig i princip till utredningens förslag att resornas längd begränsas. I enlighet med befolkningsutredningen föreslår jag som maximigräns för Norrbottens och Västerbottens län 100 mil, för Jämtlands och Västernorrlands län 80 mil medan jag för landet i övrigt förordar 50 mil i stället för av utredningen föreslagna 60 mil. Med den starka och vidsträckta omflyttning, som ägt rum i vårt land, anser jag icke en snävare begränsning tillräddlig om syftet med resorna skall nås, nämligen att barnen skola erhålla möjlighet av fri resa till familjens anhöriga och bekanta. För barn från Norrbotten bör dock centralmyndigheten kunna medgiva dispens för fria resor utöver den angivna maximigränsen.

Befolkningsutredningen har föreslagit, att även vårdare, vilken medföljer barn, som det år resan företages fyller 10 år eller som är yngre, må erhålla fri resa, dock att härvid i första hand skall ifrågakomma barnets moder. Det har anförts, att barn ned till 8 års ålder bör kunna resa på egen hand. Den omständigheten att i första hand mödrarna skola ha rätt att följa barnen som vårdare, finner jag tala emot en sänkning av åldern under den av utredningen föreslagna. Det måste anses vara av värde för såväl moder som barn att ha möjlighet att följas åt på resorna från och till sommarvistelsen. En sänkning av åldern med två år, skulle säkerligen också medföra en stark ökning av antalet fall, då föräldrarna icke våga låta barnet resa. Resvanan är icke stor i de befolkningskikt, där barnen komma i åtnjutande av fri resa. Jag förutsätter att de lokala myndigheterna, då modern är förhindrad att resa, noga pröva möjligheten att organisera gruppresor.

På av befolkningsutredningen anförda skäl förordar jag, att socialstyrelsen utses till tillsynsmyndighet för koloniverksamheten och centralmyndighet för reseverksamheten, varvid jag ansluter mig till de riktlinjer för socialstyrelsens verksamhet, vilka skisserats i befolkningsutredningens promemoria. I anslutning till vad som skedde vid ordnandet av barnens sommarvistelse år 1942 bör åt utrymningskommissionen uppdragas att lämna medverkan i organisatoriskt avseende.

Så länge de statliga åtgärderna för främjande av barns sommarvistelse icke ha större räckvidd än den, som föreslås för budgetåret 1943/44, finner jag, att det organisatoriska och kontormässiga arbetet utan olägenhet skall kunna handhavas av utrymningskommissionens personal. Organisationen av reseverksamheten torde kunna uppläggas i stort sett efter samma linjer som under

sommaren 1942. De ytterligare arbetsuppgifter, som komma att åvila socialstyrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet för kolonirörelsen och därmed anslagsbeviljande myndighet, böra om möjligt fullgöras utan förstärkning av dess personal.

Då befolkningsutredningen utarbetade sin promemoria, kunde ännu icke kostnaderna för reseverksamheten under sommaren 1942 i sin helhet angivas. Av utrymningskommissionen har jag sedermera under hand erfarit, att de sammanlagda kostnaderna för reseverksamheten uppgingo till cirka 748,000 kronor, varav 560,000 kronor kommo på de enskilda resorna, 184,800 kronor på koloniernas resor samt 3,200 kronor på trycksaker, transport av material m. m. Av kostnaderna för de enskilda resorna kommo 538,000 kronor på järnvägsresor, 12,000 kronor på bussresor och 10,000 kronor på båtresor. Vid koloniresorna blevo resekostnaderna per person i genomsnitt cirka 6 kronor 50 öre och per barn cirka 7 kronor 10 öre, vid de enskilda resorna blevo motsvarande genomsnittskostnader cirka 12 kronor och 19 kronor.

Vad beträffar omfattningen av reseverksamheten räknar jag liksom befolkningsutredningen med att den säkerligen kommer att bli vidgad i förhållande till fjolårets. En sannolik ökning av koloniverksamheten kommer att medföra ytterligare behov av resebidrag för kolonierna, och därjämte komma anspråk på fria resor att framställas från familjer, som i fjol sommar icke hade kännedom om denna förmån. Tendensen till vidgning motverkas dock därav, att antalet barn, som kommer i åtnjutande av fria resor, minskats genom de begränsningar i rätten till livsmedelsrabatter, som sedan förra sommaren vidtagits. Begränsningen av resornas längd är även en kostnadsbegränsande faktor. Utredningen har för budgetåret 1943/44 beräknat statens kostnader för fria resor till sommarkolonier till 200,000 kronor och för fria resor till sommarvistelse i enskilda hem till 800,000 kronor. Dessutom upptager utredningens förslag som förut nämnts ett anslag av 100,000 kronor till sommarkoloniernas driftkostnader i övrigt. Med hänsyn till de kostnadsbegränsande faktorer, som anförts beträffande de fria resorna, anser jag, att anslaget till fria resor bör beräknas till 700,000 kronor. I anslutning till denna beräkning torde för nästa budgetår böra under femte huvudtiteln, rubriken åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen, anvisas ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor, varav högst 100,000 kronor för bidrag till driftkostnader vid sommarkolonier.

På grund av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

*att till **Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen** för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av kronor 1,000,000*

Indrivning av fordringar från skolbarnsutflyttningen sommaren 1940.

Vid den sommaren 1940 av utrymningskommissionen anordnade utflyttningen av vissa barn till landet skulle föräldrarna principiellt vara skyldiga att utgiva ersättning för barnens vistelse å av kommissionen upprättad internat-

förläggning med 70 öre per dag och barn. Vissa undantag gjordes dock härifrån. Sålunda skulle ersättningsskyldighet icke föreligga, om försörjaren vid anmälningstillfället var inkallad till militärtjänst eller tidigare under 1940 under längre tid varit inkallad till sådan tjänstgöring. Ej heller skulle ersättning utgå om föräldrarnas för föregående år beskattningsbara inkomst uppginge till högst 700 kronor. Härjämte borde undantag från avgiftsskyldigheten kunna medgivas om familjens ekonomiska ställning avsevärt försämrats, sedan det beskattningsbara beloppet fastställts.

Av till förläggningarna utflyttade 18,301 barn ha 2,574 befunnits vara ersättningsskyldiga med ett belopp av 87,690 kronor 80 öre. Sedan de lokala utrymningsmyndigheterna så långt de kunnat uppburit ersättningsbeloppen och där efter kommissionen hänvänt sig till de ersättningsskyldiga återstod i augusti 1942 av detta belopp ännu obetalt 14,834 kronor 60 öre. I skrivelse den 6 augusti 1942 har kommissionen hemställt om bemyndigande att underlåta att vidtaga ytterligare åtgärder för indrivning av nämnda 14,834 kronor 60 öre. Kommissionen är av den uppfattningen, att rättsligt förfarande icke lämpligen bör tillgripas för beloppens inkassering, dels därför att kostnaderna för ett dylikt förfarande skulle bliva avsevärda, dels därför att det synes kommissionen olämpligt att med hänsyn till det syfte, som låg till grund för verksamheten, gå alltför hårt fram gentemot de ersättningsskyldiga.

Statskontoret, som avgivit utlåtande i ärendet, avstyrker denna hemställan och finner, att utrymningskommissionen i stället bör anbefallas att omedelbart vidtaga nödiga åtgärder för att få till stånd en inbetalning av resterande ersättningar.

Enligt vad jag inhämtat ha, sedan kommissionen ingivit sin framställning, intill den 5 februari 1943 ytterligare omkring 300 kronor influtit av de från skolbarnsutflyttningen sommaren 1940 utestående fordringarna. Jag har låtit undersöka den ekonomiska ställningen hos de föräldrar, som alltjämt underlåtit att betala. Därvid har framkommit att vissa av dem borde kunna fullgöra sin betalningsskyldighet. Gentemot dessa torde indrivningsåtgärder böra vidtagas. För flertalet gäller emellertid att möjligheterna attindriva beloppen te sig ganska ringa. Beträffande dessa fall är jag särskilt med hänsyn till den speciella karaktär, som 1940 års utflyttning hade, beredd att, om riksdagen icke däremot framställer någon erinran, förorda utrymningskommissionens hemställan.

*Departements-
chefen.*

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.

*Bilaga.***1941 ÅRS BEFOLKNINGSUTREDNING****Promemoria angående åtgärder för främjande av barns sommarvistelse på landet.**

Om sommarmånaderna rätt utnyttjades, kunde de otvivelaktigt kraftigt bidra till att uppbygga våra barns hälsa och skänka dem motståndskraft mot vinterns påfrestningar. Framförallt under nuvarande förhållanden ter det sig nödvändigare än under normala tider, att barnen i största utsträckning få del av de möjligheter till hälsans uppbyggande, som sommaren för med sig.

En stor del av landets barn torde f. n. ha möjligheter att tillbringa sommaren under lämpliga former. För ett betydande antal, framförallt av städernas barn, får emellertid sommaren förgå, utan att den effektivt utnyttjas i nu antydd riktning. 1941 års befolkningsutredning har därför ansett sig böra till prövning upptaga frågan, om man genom vidtagandet av statliga åtgärder kunde utöka antalet barn, som få tillbringa sommaren under tillfredsställande villkor. Den 2 maj 1942 framlade utredningen ett förslag till statsstöd för sommarvistelse på landet för vissa barn under sommaren 1942. Med anledning av detta utredningens förslag ha sommaren 1942 relativt omfattande åtgärder i angivna syfte vidtagits. Utredningen vill nu framlägga förslag om motsvarande anordningar för framtiden under den tid nuvarande krisförhållanden bestå.

Utredningen kommer härvid först att lämna en översikt över frågans läge f. n., omfattningen av den enskilda verksamheten på området samt tidigare förslag och åtgärder från statens sida. Härefter lämnar utredningen en redogörelse för den omnämnda verksamheten 1942. Slutligen framlägger utredningen sina förslag på förevarande område.

Översikt.

Den verksamhet, som bedrivs för att bereda barn sommarvistelse, har helt naturligt olika motivering och utformning för stad och landsbygd.

För de större städernas barn ter sig utflyttningen på landet som den första förutsättningen för ett effektivt utnyttjande av sommaren i hälsovårdande syfte. Ett betydande antal av städernas barn beredes varje sommar lantvistelse genom föräldrarnas försorg. Under senare tid har på detta område en gynnsam utveckling ägt rum i det att den bland stadsbefolkningen hävdvunna sommarnöjesseden i olika former vunnit en allt vidsträcktare utbredning, markerad av byggandet av talrika sommarvillor och sportstugor, ordnandet av campingområden o. s. v. I icke obetydlig omfattning torde också stadsbarn under sommaren få vistas hos anhöriga och bekanta på landsbyg-

den. För de barn, som icke kunnat beredas sommarvistelse av föräldrarna, ha kommunala och enskilda institutioner ingripit i allt mera ökad omfattning. Sedan lång tid tillbaka ha dessa institutioner utvecklat en omfattande och förtjänstfull verksamhet genom anordnande av sommarkolonier och anskaffande av enskilda feriehem. Denna verksamhet tar sikte på att bereda barnen möjlighet till viss tids sommarvistelse på landsbygden under sådana former att lantvistelsens hälsobefrämjande faktorer utnyttjas. Även *staten* har lämnat sitt stöd åt denna verksamhet, men dess insatser ha intill de senaste åren icke varit synnerligen omfattande. När *staten* de senaste åren ingripit på ett kraftigare sätt har detta väsentligen motiverats med kristidens särskilda förhållanden.

När frågan om barnens sommarvistelse upptagits till prövning även för landsbygdens samt de mindre städernas och samhällenas del har det skett därför att det här gällt att bereda klena barn och barn i ogynnsamma förhållanden tillfälle till sommarvistelse i annan miljö och under bättre betingelser i fråga om vård, kosthåll o. s. v. För att tillgodose detta syfte har en viss koloniverksamhet igångsatts, varemot feriebarnsverksamheten åtminstone i fråga om den egentliga landsbygden icke torde äga någon betydelse. Koloniverksamheten i denna del har kommit i åtnjutande av *statens* stöd i ungefär samma omfattning som samma verksamhet i städerna.

Den enskilda verksamheten.

Koloniverksamhetens omfattning m. m. Genom socialstyrelsens försorg har på begäran av befolkningsutredningen företagits en undersökning av sommarkoloniverksamheten 1941. En redogörelse för denna undersökning har tillhandahållits av socialstyrelsen och bifogas (bilaga 1).

Undersökningen är av särskilt intresse enär år 1941 intet som helst statsbidrag till koloniernas driftskostnader utgick, vilket däremot var fallet både 1940 och 1942.

Av undersökningen framgår, att koloniverksamheten som helhet nått en betydande omfattning. Dess fördelning å olika orter är emellertid ojämn. Den största utvecklingen har verksamheten fått i de största städerna, men även mellan dessa konstateras betydande olikheter. Den administrativa landsbygdens andel i verksamheten är endast c:a 25 % och den egentliga landsbygdens torde vara ännu mycket mindre. Kolonier för skolbarn finnas i avsevärt större utsträckning än för barn under skolåldern, i det att c:a 86 % av antalet kolonibarn utgjordes av skolbarn och endast c:a 14 % av barn i förskoleåldern.

Vidare konstateras, att kolonierna till allra största delen drivas av enskilda sammanslutningar medan kommuner och landsting samt församlingar och andra statskyrkliga organ tillsammans endast driva 11 % av hela antalet. De kommunala anslagen utgjorde däremot i det närmaste 40 % av koloniernas inkomster. Avgifter från försörjarna utgöra i allmänhet en mycket ringa del av inkomsterna.

Undersökningen ger vid handen, att barnen med relativt få undantag uttagas enligt medicinska eller sociala grunder eller enligt båda dessa grunder i förening. Såsom av socialstyrelsen framhålles är det av särskilt intresse att konstatera, att medan antalet barn, som i städerna uttogos av direkta hälso-skäl, var en tiondel av samtliga kolonibarn från städerna, motsvarande siffror för landsbygden var en tredjedel.

Enligt vad undersökningen anger ha å de flesta kolonierna vidtagits åtgärder för att barnen skola stå under en viss läkarkontroll. Även i fråga om de medicinska och hygieniska anordningarna består dock en mycket betydande olikhet mellan kolonierna.

Undersökningen visar vidare, att antalet kolonier sedan lång tid tillbaka ökats ganska snabbt. I samband med undersökningen ha anordnarna av c:a 400 kolonier yttrat sig angående behovet av koloniverksamhet å sina respektive verksamhetsorter. Från dessa svar inhämtas, att kolonianordnarna i de allra flesta fallen anse en ytterligare utbyggnad av verksamheten behöflig. I åtskilliga fall har man uppgivit, att antalet ansökningar brukar uppgå till 2—3 gånger det antal barn, som kan beredas plats på vederbörande koloni. Kristiden anses ha särskilt ökat behovet av koloniverksamhet. Från många håll har framhållits, att behovet av en utbyggnad är särskilt stort när det gäller barn i förskoleåldern samt landsbygdens barn.

Vissa uppgifter angående koloniverksamhetens omfattning 1942 återfinnas nedan i samband med redogörelsen för den statliga verksamheten detta år.

Feriebarnsverksamheten. Exakta uppgifter angående feriebarnsverksamhetens omfattning ha icke kunnat erhållas. Såsom exempel å denna verksamhet kan emellertid anföras, att genom Frälsningsarmén årligen omkring 1 200 barn beredas sommarvistelse i enskilda hem på landsbygden. Barnens dagsföreningen i Stockholm ordnade och bekostade 1941 sådan sommarvistelse för 203 barn. Centralkommittén för feriebarns utsändande i Stockholm utsände 1941 sammanlagt 800 barn. Såsom exempel på kostnadernas fördelning inom denna verksamhet kan anföras, att enligt centralkommitténs berättelse för 1941 de sammanlagda kostnaderna utgjorde kr. 15 496:72, varav resekostnaderna utgjorde kr. 10 383:60. Sommarhemmen torde till mycket stor del upplåtas gratis och i de fall, då inackorderingsavgift utgår, torde denna i de flesta fall endast utgå med ett mindre belopp, vilket icke är beräknat som ersättning för sommarvärdarnas verkliga kostnader.

Befolkningskommissionens förslag m. m.

I sitt den 15 juni 1938 avgivna betänkande angående barnkrubbor och sommarkolonier m. m. (statens offentliga utredningar 1938:20) har befolkningskommissionen även behandlat frågan om statsbidrag till sommarkolonier. Dessa kolonier ha av kommissionen ställts vid sidan av daghem, lekskolor och eftermiddagshem såsom en nyttig barnavårdande institution med ändamål att åvägbringa ett effektivt utnyttjande i rekreations- och hälsovårdande syfte av sommarfritiden. Kommissionen föreslog, att sommarkolonierna när

det gällde statens stöd skulle jämföras med förenämnda vårdformer. Kommissionen anför härvid följande:

Det har syns kommissionen vara konsekvent att sommarkolonierna, vilka till ändamålet äro så närbesläktade med de institutioner, som kommissionens huvudförslag i detta betänkande gäller, jämväl skola äga möjlighet att uppbära statsbidrag. Visserligen har hela verksamheten hittills fortgått utan dylika understöd. Den har emellertid i mycket stor utsträckning byggts upp på en organiserad välgörenhet. Varje år har med ny möda reklam måst läggas upp, vädjanden till den privata offervilligheten göras och insamlingar till verksamheten komma till stånd. Det har i och för sig varit av enastående betydelse, att en institution av så vitalt värde för barnens hälsa som denna i stort organiserade lantvistelse har kunnat åstadkommas av det privata initiativet. När emellertid en välfärdsanordning nått en viss omfattning och en viss stabilitet, ställes samhället inför frågan, huruvida det icke är rimligare att erkänna denna institution såsom en ordinarie del av samhällets välfärdsanordningar och därför också bära kostnaderna såsom en ordinarie del av den sociala budgeten. Den privata välgörenheten, offervilligheten och uppfinningsrikedomen för penningsamlade arrangemang skulle därmed frigöras för att kunna söka nya initiativ. Dess uppgift bör nämligen — sett i stort — vara att förhjälpa nya idéer till förverkligande, medan den privata välgörenheten däremot icke bör göras till finansieringsbas för tillgodoseendet genom sommarkolonier av ett så omfattande, stabilt och ofrånkomligt socialt behov som det ifrågavarande. Åtminstone böra statsmakterna ådagalägga sin uppskattning av denna vårdform genom att bära en del av de därmed förenade kostnaderna. Då totalkostnaderna per barn och underhållsdag icke ställa sig väsentligt olika vid sommarkolonier än tidigare behandlade institutioner, vill kommissionen föreslå, att statsbidrag efter ansökan måtte kunna utgå jämväl till sommarkolonier av olika slag efter enahanda grunder som tidigare föreslagits, d. v. s. med högst hälften av driftskostnaderna, dock högst med 50 öre per underhållsdag. Även dessa institutioner böra vara underkastade inspektion, såsom i nästföljande kapitel säges, samt i övrigt uppfylla de medicinska, pedagogiska och ekonomiska fordringar, som komma att uppställas.

Kostnaderna beräknades av kommissionen till maximalt 600 000 kr. (20 000 barn under 60 dagar).

Befolkningskommissionens förslag föranledde icke några statsmakternas åtgärder.

År 1939 uppdrog statsrådet och chefen för socialdepartementet åt nuvarande undervisningsrådet Josef Weijne att såsom sakkunnig inom socialdepartementet utreda frågan angående statsbidrag till barnkrubbor och sommarkolonier m. m. Till grund för uppdraget skulle ligga befolkningskommissionens ovannämnda betänkande. På grund av de internationella förhållandenas skärping och de därav föranledda påfrestningarna på statsfinanserna ansåg utredningsmannen, att nya penningkrävande förslag av den art utredningen avsåge hade små utsikter att vinna statsmakternas gillande. Han hade därför kommit till den uppfattningen att med åtgärder i denna del borde anstå till dess mera normala förhållanden inträtt.

Däremot borde sommarkoloniverksamheten just på grund av de genom krisen orsakade förhållandena ytterligare utbyggas genom ett särskilt stöd för anläggandet av nya kolonier. Betydelsen för barnen, att tillfällen till stärkande kolonivistelse i största möjliga utsträckning bereddades dem, vore enligt

utredningsmannens mening större under de av kristiden föranledda svårigheterna för barnens försörjning än eljest.

Ytterligare ett betydelsefullt skäl för en omedelbar utökning av antalet sommarkolonier vore nödvändigheten att i händelse av krig kunna bereda skydd åt det uppväxande släktet, varvid sommarkolonierna skulle kunna fylla en betydelsefull uppgift.

För att skyndsamma åtgärder skulle vidtagas av föreningar och kommuner föreslog utredningsmannen, att ett belopp av 500 000 kr., förslagsvis ur allmänna arvsfonden eller av tipsmedel, skulle avsättas för statsbidrag till nyuppförande av kolonier, varvid bidrag borde utgå med 90 % av kostnaderna för byggnader och inventarier. Såsom villkor för erhållande av statsbidrag skulle utöver de för bidrag ur allmänna arvsfonden stadgade villkoren gälla, att vederbörande koloni hade ett sådant läge, att det kunde godkännas ur luftskyddssynpunkt, samt att kolonien vore vinterbonad och försedd med uppvärmningsanordningar så att den kunde utnyttjas även under den kallare årstiden.

Ej heller detta förslag har föranlett några statsmakternas åtgärder.

Tidigare statliga åtgärder.

Allmänna arvsfonden och koloniverksamheten. Utbyggandet av koloniverksamheten har under senare år till väsentlig del möjliggjorts av understöd från allmänna arvsfonden. En sammanställning över till detta och andra ändamål utdelade understöd ur fonden bifogas (bilaga 2). Av denna framgår, att under budgetåren 1938/39—1941/42 följande belopp utgått såsom understöd till barnkolonier:

1938/39	kr. 614 925
1939/40	» 428 769
1940/41	» 187 192
1941/42	» 341 662

I fråga om grunderna för utdelning av bidrag ur arvsfonden kan hänvisas till följande utdrag ur statens fattigvårds- och barnavårdsinspektions år 1936 utfärdade råd och anvisningar för anordnande av sommarkolonier m. m.:

»I första hand kommer behovet av *dispensärkolonier* (A-kolonier) att tillgodoses. Emellertid torde — då så prövas lämpligt med hänsyn bl. a. till, i vilken utsträckning arvsfondsmedel stå till förfogande för utdelning — bidrag i mindre omfattning komma att lämnas även till anordnande av *skolvskolonier* (C-kolonier).

I fråga om nybyggnader torde bidrag kunna erhållas till byggnadens uppförande och inredning, anordnande av brunn m. m. samt eventuellt till anskaffande av inventarier eller annan utrustning. Särskilt bidrag till anskaffande av tomt torde däremot i regel icke vara att påräkna. Storleken av det bidrag, som i varje särskilt fall må komma att utgå, låter sig givetvis ej på förhand närmare fixeras. Med utgångspunkt från ett normalpris av 15 000 kr.

lärer bidraget emellertid — såvitt nu kan bedömas — i regel icke komma att överstiga $\frac{2}{3}$ av totalkostnaden för anläggningen.

Beträffande äldre byggnader torde bidrag kunna påräknas till inköp av fastigheten, till nödiga reparations- och ändringsarbeten samt till anskaffande av inventarier m. m. I fråga om bidragets storlek gäller i detta fall detsamma som beträffande nybyggnader.

Vid beviljande av bidrag ur arvsfonden torde såsom villkor för bidragets åtnjutande i regel komma att föreskrivas, att sökanden skall avgiva skriftlig förbindelse,

att icke utan särskilt medgivande använda kolonibygnaden (resp. inventarier m. m.) till annat ändamål,

att tillse att varken barnen — då de mottagas vid kolonien — eller den där befintliga personalen lida av tuberkulos eller andra smittosamma sjukdomar,

att icke låta överbeläggning förekomma vid kolonien samt

att, om koloniverksamheten nedlägges eller sökanden underlåter att fullgöra någon av ovannämnda utfästelser, återbära ur arvsfonden uppburet belopp — såvida ej annat särskilt medgives.»

Enligt under hand inhämtade upplysningar beviljas numera på grund av de ökade byggnadskostnaderna bidrag till uppförande av sommarkolonier på upp till 750 kr per plats. Vidare har inhämtats, att ansökningar om bidrag ur arvsfonden till uppförande av nya sommarkolonier, vilka befunnits fylla kraven på ändamålsenlighet, i de allra flesta fall kunnat bifallas.

Tidigare ferieresor. Vid ferieresor och studieresor för folkskolebarn från obemedlade eller svagt bemedlade hem i städer, köpingar och municipalsamhällen beviljades tidigare nedsättning av biljettpriset till en fjärdedel av det för vuxna gällande biljettpriset. För ändamålet beviljades t. o. m. budgetåret 1939/40 ett anslag under åttonde huvudtiteln, för nämnda budgetår ett förslagsanslag om 100 000 kr. Av detta anslag togs enligt från järnvägsstyrelsen inhämtad uppgift ett belopp av 51 012 kr. i anspråk för prisrabatterning vid ferieresor för 19 736 barn. Fr. o. m. budgetåret 1940/41 har anslaget indragits.

Sommarutflyttningen 1940. Sommaren 1940 företogs genom utrymningskommissionens försorg en relativt omfattande utflyttning av barn till landet, för vilket ändamål anslag om sammanlagt 8 milj. kr. beviljades i anledning av proposition den 31 maj 1940, nr 303.

Till grund för propositionen låg en framställning från medicinalstyrelsen den 24 maj 1940, vari styrelsen hemställde, att ett anslag av 14 milj. kr. måtte ställas till statens utrymningskommissions förfogande att i samråd med medicinalstyrelsen disponeras för stadsbarns vistelse på landet sommaren 1940. Såsom motivering härför anförde styrelsen, att den rådande situationen liksom kristider i allmänhet utan tvivel innebure ett hot mot folkhälsan, vilket enligt gammal erfarenhet medförde bl. a. risk för uppkomsten av vissa epidemier och för ett svårare förlopp av olika sjukdomar och vissa åldrars, främst barns, ungdoms och äldres sjukdomar. Styrelsen på-

minde om utbredningen av tuberkulosen och den epidemiska influensan i anslutning till världskriget 1914—1918. I denna situation hade styrelsen frågat sig om icke något kunde göras för att under den förestående gynnsamma årstiden stärka barnaålderns motståndskraft. Den åtgärd som härvid osökt erbjöde sig vore att söka bereda största möjliga antal barn i städerna möjlighet att under sommaren vistas på landsbygden. Styrelsen hänvisade till att statens utrymningskommission hade internatförläggningar för mer än 100 000 skolbarn i beredskap att tagas i bruk vid en utrymning. Det skulle enligt styrelsens uppfattning ur kommissionens synpunkt vara en fördel, att dess förläggningar bleve prövade i praktiskt bruk under en tid på året, då man hade bättre möjligheter än under övriga årstider att bota vad som kunde befinnas brista i planläggningen. Ur folkhälsans synpunkt vore det ännu mera att tillstyrka, att förläggningarna togos i anspråk för att bereda stadsbarn sommarvistelse på landet. Styrelsen föreslog därför, att kommissionens förläggningar samt hela dess organisatoriska apparat skulle tagas i bruk för skollovskoloniverksamhet under sommaren.

Föredragande departementschefen förklarade, att de synpunkter medicinalstyrelsen anfört beträffande nyttan av lantvistelse under sommaren för det uppväxande släktet voro värda allt beaktande. Det dåvarande läget syntes, därest icke särskilda åtgärder vidtogos, leda till en beklaglig begränsning av koloniverksamheten, medan krisförhållandena i stället gjorde en väsentlig utvidgning önskvärd. Hos föräldrarna borde därför inskärpas vikten av att den kommande sommaren bleve tillvaratagen såsom en hälsokälla för barnen. Då det gällde städernas och industrisamhällenas föräldrar borde deras intresse väckas för att tillvarata alla förefintliga möjligheter för utflyttning av barnen till landsbygden. Här sammanföll hälsoskäl med ett försvarspolitiskt motiv. De större städerna och industriorterna utgjorde nämligen som regel luftskyddsorter av den typ, för vilken utrymning planerades. Självfallet skulle utrymningen från dessa orter, om en sådan av militära skäl bleve aktuell under sommaren, i hög grad underlättas, om barnen redan vore kring-spridda på landsbygden. Utrymningen vore därmed i själva verket till hälften verkställd.

Det kunde enligt departementschefens uppfattning förväntas, att antydda synpunkter i största utsträckning komme att beaktas av ett stort antal föräldrar, som själva hade möjlighet att anskaffa bostad åt sina barn hos släkt eller vänner på landsbygden. En stimulans borde emellertid beredas denna utflyttning därigenom att barnen liksom vid utrymning åtminstone då det gällde längre avstånd bereddes fria resor. Detta borde dock endast medgivas under förutsättning att lantvistelsen såsom regel utsträcktes till två månader.

Ett mera svårlöst problem erbjöde sommarvistelsen för de barn, vilkas föräldrar icke själva kunde ordna bostad på landet utan voro hänvisade att söka platser vid skollovskolonierna. Den av medicinalstyrelsen anvisade lösningen att utrymningskommissionen skulle erbjuda sina för utrymning avsedda skolinternat såsom sommarkolonier fann departementschefen godtag-

bar under de rådande förutsättningarna, d. v. s. då det gällde att för underlättande av en eventuellt kommande utrymning förflytta så många barn som möjligt från städerna och industrisamhällena till landsbygden.

En av utrymningskommissionen avgiven redogörelse för verksamheten finnes intagen i propositionen den 15 maj 1942, nr 298, vartill i detta sammanhang hänvisas.

Åtgärder till främjande av barns sommarvistelse 1942.

Befolkningsutredningens förslag. I framställning den 2 maj 1942 avgav befolkningsutredningen förslag till vissa åtgärder för beredande av vistelse på landet under sommaren 1942 för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.

Såsom motivering för de föreslagna åtgärderna anförde befolkningsutredningen i sin framställning följande:

Sommarvistelse på landet under goda förhållanden har sedan länge allmänt ansetts vara en betydelsefull hälsovårdande åtgärd för barn i städer, stadsliknande samhällen och vissa andra orter. Barn, som under inflytande av ogynnsamma faktorer blivit klena, få härigenom tillfälle att återhämta sig. Även övriga barn erhålla ökad motståndskraft för en kommande vinters påfrestningar. Den nuvarande situationen understryker kraftigt denna allmänna motivering för barns vistelse på landet under den kommande sommaren.

Under pågående krig ha samma erfarenheter gjorts som under det föregående världskriget ifråga om krigets inverkan på folkhälsan och ej minst på barnens tillstånd med minskad motståndskraft och ökad dödlighet, allmänna utbredning av tuberkulos, andra infektionssjukdomar och olika bristsjukdomar. De krigförande länderna ha varit de mest utsatta, men intet land — och ej heller vårt — har kunnat helt undgå återverkningarna av världskrisen på folkhälsan.

Visserligen ha enligt vad befolkningsutredningen inhämtat av undersökningar, utförda av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, återverkningarna av krisen på hälsotillståndet i vårt land ännu icke varit av allvarligare art, men undersökningarna ge dock vid handen, att särskilt för vissa familjegrupper man kommit i farlig närhet av den gräns, där risk för återverkningar på barnens hälsa föreligger. Ifråga om näringsförhållandena torde på grund av tillgångarnas begränsning och levnadskostnadernas ökning en inknappning allmänt ha skett av marginalen mellan det faktiska kothållet och det för hälsans bevarande nödvändiga. Vidare ha vid dessa undersökningar förmärkts en sänkning av beklädnadsstandarden, vilken torde få betraktas som det första tydliga utslaget av en allmän standardsänkning. Tillgängliga uppgifter ge också vid handen, att en sänkning av standarden ifråga om renlighet och hudvård gör sig märkbar. I olika delar av landet ha vissa läkare ansett sig kunna konstatera, att hos mindre bemedlade barnrika familjer krisen börjat tära på allmäntillståndet både hos barn och mödrar. Att försörjningssvårigheter för barnrika familjer ofta i första hand gå ut över husmödrarna är för övrigt en erfarenhet, som gjorts såväl under fredliga förhållanden som under detta krig i andra länder.

Allt detta måste anses peka på att en fortsatt försämring av näringsförhållandena relativt snart skulle kunna medföra svårartade återverkningar — framför allt på barnen. Att dessas hälsotillstånd under det kommande året blir utsatt för ytterligare påfrestningar torde vara oundgängligt att räkna med. Vissa undersökare anse också, att de återverkningar på hälsotillståndet, som följa varje vinter, i år varit kraftigare än vanligt till följd av den gångna vinterns långvarighet och stränghet.

Det anförda talar kraftigt för att så många barn som möjligt få tillfälle att under sommaren på landsbygden tillgodogöra sig det hälsobefordrande inflytandet av ett rikligare kosthåll, sol, luft, vatten och frihet till rörelse i omväxlande terräng.

De evakueringssynpunkter, som år 1940 spelade en avgörande roll för statsmakternas åtgärder till befordrande av stadsbarnens sommarvistelse på landet, äro ej heller i nuvarande situation utan betydelse.

Från olika håll, kommunala och enskilda, pågå f. n. som vanligt vid denna årstid ivriga ansträngningar att tillgodose anförda behov. De mötas under innevarande läge av allehanda svårigheter. Befolkningsutredningen finner den aktuella situationen påkalla ett stöd från statsmakterna åt verksamheten.

Det stöd som enligt befolkningsutredningens förslag borde utgå, innebar *dels* att avgiftsfria resor till sommarvistelse i enskilda hem skulle beviljas vissa barn från större städer och industrisamhällen, *dels ock* att samtliga sommarkolonier skulle erhålla fria resor. Dessutom skulle en tillfällig utbyggnad av koloniverksamheten befrämjas genom att utrymningskommissionen lämnade viss hjälp med anskaffning av lämpliga kolonifastigheter samt utrustning för dessa. Däremot ansåg utredningen det icke möjligt att i detta sammanhang föreslå statsbidrag till koloniernas driftskostnader.

Förmånen av *fria resor för sommarvistelse i enskilda hem* skulle tillkomma barn från städer, köpingar och municipalsamhällen med över 8 000 invånare. Möjlighet skulle dock finnas att efter prövning utsträcka tillämpningen av de fria resorna till orter med lägre invånarantal, om särskilda förhållanden så påfordrade, t. ex. om de administrativa gränserna uppenbarligen ej följde tätbebyggelsen eller då fråga var om förorter till större städer.

Förmånen av *fria resor* skulle tillkomma barn, födda år 1928 eller senare, vilka erhållit rabattkort för inköp av livsmedel. Detta innebar, att i allmänhet endast barn, vilkas försörjare hade ett till statlig inkomst- och förmögenhets-skatt beskattningsbart belopp ej överstigande 900 kr., skulle komma i åtnjutande av de fria resorna.

För att det avsedda syftemålet skulle vinnas, borde endast fri resa för vistelse på landsbygden beviljas. Föräldrar och målsmän måste förbinda sig att låta barnen stanna på landet minst 4 veckor.

I övrigt gällde enligt förslaget den begränsningen att fria resor ej beviljades på de kortaste sträckorna. Det ordinarie biljettpriiset för enkel järnvägsresa i tredje klass (för vuxen) samt motsvarande resa med buss eller båt måste nämligen uppgå till minst 3 kr.

Jämväl mödrar eller andra vårdare skulle i vissa fall kunna erhålla fria resor för att åtfölja barnen på utresan och för att hämta dem vid sommarvistelsens slut. Sålunda föreslog utredningen, att mödrar till barn, som voro födda 1932 eller senare, skulle kunna få avgiftsfria biljetter för att följa barnen på resan. Om särskilda skäl, såsom försenad utveckling eller klenhet hos barnet, särskilt besvärlig resväg o. s. v., förelågo, skulle modern efter ansökan kunna få åtfölja även ett äldre barn. Om modern ej kunde följa barnet kunde annan vårdare få motsvarande förmån. Vårdarens fribiljett skulle gälla för återresa *antingen* tillsammans med barnet vid sommarvistelsens slut *eller* inom 10

dagar på samma sätt som en vanlig tur- och returbiljett. Om vårdaren måst återvända inom sistnämnda tid, borde ny fribiljett utlämnas till vårdaren för att vid sommarvistelsens slut hämta barnet.

Högst en vårdare inom varje familj skulle i allmänhet beviljas fri resa. Om en familj med flera barn ville sända dessa till olika sommarhem, och om vårdare behövde medfölja på de olika resorna, borde dock flera vårdarbiljetter kunna beviljas en och samma familj.

De avgiftsfria resorna föreslogos skola gälla järnväg, båt och buss.

Verksamheten skulle lokalt handhavas av skolorna i fråga om barn i skolåldern samt av barnavårdsnämnden i fråga om barn under skolåldern. Skolan respektive barnavårdsnämnden skulle utfärda intyg om vederbörandes rätt att erhålla fri resa, varefter fribiljett skulle avhämtas vid trafikföretagets biljettexpedition.

Samtliga sommarkolonier borde erhålla fria resor, oavsett om de togo hand om stadsbarn eller barn från landsbygden. Barnen skulle dock vara födda 1928 eller senare. Även personalens resor från koloniens hemort till dess vistelseort för sommaren och åter skulle vara fria.

För att underlätta en åtminstone tillfällig utbyggnad av koloniverksamheten skulle viss hjälp lämnas av statens utrymningskommission. Kommissionen skulle sålunda biträda vid anskaffning av lämpliga lokaler. Dessa lokaler skulle på statens bekostnad ställas i ordning på samma sätt som avses ifråga om internatförläggningar vid utrymning. Enkla träsängar samt träull för stoppning av madrasser ävensom köksutrustning skulle sålunda tillhandahållas. Något statsbidrag till hyra och driftskostnader skulle däremot icke lämnas, utan här förutsattes att kommuner och enskilda skulle träda in.

Kostnaderna för den föreslagna verksamheten beräknades av befolkningsutredningen till 1 000 000 kr.

Yttranden. Över befolkningsutredningens förslag avgåvos yttranden av skolöverstyrelsen, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, statens utrymningskommission och järnvägsstyrelsen.

Skolöverstyrelsen vitsordade för sin del behovet av de ifrågasatta åtgärderna och fann icke anledning till erinran mot de föreslagna formerna för statens stödåtgärder. I fråga om den föreslagna begränsningen av de fria resorna till enskilda hem till städer och samhällen med minst 8 000 invånare förklarade sig överstyrelsen förstå de organisatoriska svårigheter, som kunna vara förenade med att utsträcka denna rätt till mindre samhällen. Överstyrelsen framhöll dock, att behovet av lantvistelse — icke minst ombyte av miljö och klimat — kan vara lika stort i en del samhällen med ett färre antal invånare än 8 000. I vart fall ville överstyrelsen understryka betydelsen av att dispens från nämnda föreskrift beviljades i den utsträckning förhållandena medgävo.

Medicinalstyrelsen tillstyrkte de av utredningen föreslagna åtgärderna och underströk ytterligare behovet av särskilda åtgärder för ett ökat utsändande av stadsbarn till landet. Styrelsen ville dock ifrågasätta om icke i viss ut-

sträckning småbarnens resor från de större orterna kunde anordnas kollektivt, varigenom ett begränsat antal medföljande vårdare skulle behövas för barnens tillsyn under resorna och kostnaderna därigenom nedbringas.

Socialstyrelsen uttalade sin fulla och livliga anslutning till den allmänna motiveringen för de av befolkningsutredningen föreslagna åtgärderna. Styrelsen ville framhålla den betydelse som sommarvistelse på landet äger även ur socialvårdssynpunkt för många barn från mindre bemedlade hem. Den återhämtning och den ökade motståndskraft, som barnen skulle vinna genom sommarvistelsen, innebär nämligen ett förebyggande eller åtminstone ett motverkande av växande hjälpbehov hos barnen under nästkommande vinterhalvår. Under denna tid skulle följaktligen också för barnens del ställas mindre anspråk än eljest på samhällets understöd i form av sjukvård, fattigvård m. m.

Järnvägsstyrelsen, vilken sade sig ha närmare övervägt endast de delar av förslaget som berörde resornas organisation och betalning, förklarade sig medgiva att ersättningen för varje järnvägsresa skulle bestämmas till 37,5 % av priset för hel enkel biljett i 3 klass. Prisnedsättningen skulle gälla även för resa å enskilda järnvägar. Snälltågsbiljett liksom inskrivningsavgifter för resods och cyklar skulle i förekommande fall betalas kontant av de resande. För varje resande skulle dock medgivas 12 kg frivikt för resods.

Kungl. Maj:t och riksdagen. De av befolkningsutredningen föreslagna åtgärderna framlades i Kungl. Maj:ts proposition den 15 maj 1942, nr 298, för riksdagen, som genom beslut den 12 juni 1942 för ändamålet under femte huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 500 000 kr. I riksdagens skrivelse anfördes, att Kungl. Maj:ts förslag icke föranlett erinran från riksdagens sida i annat avseende än i fråga om fastställande av fyra veckor såsom minimitid för lantvistelsen. Denna minimitid borde enligt riksdagens mening endast gälla för de fria resorna för vistelse i enskilda hem, medan däremot den egentliga sommarkoloniverksamheten borde vara fri från detta villkor.

Den centrala ledningen av verksamheten uppdrogs härefter åt socialstyrelsen och utrymningskommissionen i förening, med beredning och expedition av ärendena inom utrymningskommissionens kansli.

Verksamhetens omfattning, kostnader m. m. Rätt till fria resor beviljades med utnyttjande av den medgivna dispensrätten av socialstyrelsen och utrymningskommissionen tätbebyggda samhällen inom 37 olika kommuner, vilka gjorde ansökan härom. Sådant undantag beviljades sålunda följande städer och andra samhällen med mindre än 8 000 invånare:

Enköping

Mjölby

Motala stad och de tätbebyggda delarna av Motala landskommun

Eksjö

Höganäs

Falkenberg

Kungälv

Köping

Ludvika

Borlänge köping samt de tätbebyggda delarna av Domnarvets kommun
Grängesbergs samhälle

Hudiksvall

Gällivare, Malmberget och Koskullskulle.

Härjante beviljades dispens för förorter till följande städer med minst 8 000 invånare, nämligen Stockholm, Uppsala, Göteborg, Alingsås, Vänersborg, Örebro, Gävle, Sundsvall, Östersund, Skellefteå och Umeå.

Endast dispensansökningar för Täby kommun i Stockholms län, Kinna i Älvsborgs län samt Filipstad, Skoghäll och Skåre i Värmlands län avslagos.

Det visade sig att de fria resorna i de orter som erhållit särskild dispens icke alltid utnyttjades i den utsträckning som påräknats. Sannolikt spelade härvid in att sommaren var relativt långt framskriden innan verksamheten kunde igångsättas och att de lokala myndigheterna därför icke hunno bekantgöra den beviljade förmånen i full utsträckning.

De fria resorna till enskilda hem förmedlades på så sätt, att särskild rekvisition å biljett utfärdades av barnvårdsnämnden eller skolmyndigheten, sedan det konstaterats att vederbörande var berättigad till fri resa. Mot företeende av denna rekvisition vid resp. trafikföretag utlämnades biljett utan avgift, och trafikföretaget hade därefter att för betalning insända rekvisitionerna till utrymningskommissionen.

De fria resorna till sommarkolonier däremot utgingo först i efterhand, såsom ersättning till koloniernas anordnare för de utlagda resekostnaderna. Detta förfarande användes enär flertalet kolonier redan ordnat för sina resor vid den tidpunkt, då den statliga verksamheten sattes igång.

Biljettrekvisitioner för *resor till enskilda hem* utfärdades för sammanlagt 29 225 barn och 16 835 vårdare. Kostnaderna för resorna kunna ännu icke angivas.

Omkring 12 800 vårdare som åtföljde barnen på utresan anmälde att de ämnade återvända tillsammans med barnen vid sommarvistelsens slut. I ungefär 4 000 fall beviljades fria resor för vårdare dels för att följa med på utresan och dels för att vid sommarvistelsens slut hämta barnen, d. v. s. två resor fram och åter.

I c:a 1 100 fall beviljades fria resor åt vårdare till barn, födda tidigare än 1932. Endast i ett fåtal fall ha flera vårdare fått fri resa för att åtfölja barn från samma familj.

Enligt bestämmelserna kunde även annan vårdare än modern få fri resa i de fall, då modern var förhindrad att resa. Denna möjlighet har i de flesta orter kommit till användning vid c:a 10 % av alla vårdaresor.

Från anordnare av *sommarkolonier* ha inkommit ansökningar om ersättning för resekostnader avseende 490 kolonier med sammanlagt c:a 26 100 barn jämte en personal på c:a 2 400 personer. De sammanlagda kostnaderna för dessa resor utgöra c:a 180 000 kr. Detta gör i genomsnitt c:a kr. 6:30 per person och kr. 6:90 per barn.

Av kolonibarnen voro 20 600 att hänföra till städerna, därav: Stockholm 8 500, Göteborg 2 300, Malmö 1 300. 5 500 barn voro från landsbygden eller vistades å kolonier, som mottogo barn både från städer och landsbygd.

Erfarenheter av de fria resorna för vistelse i enskilda hem. Efter det resorna avslutats ha socialstyrelsen och utrymningskommissionen från barnavårdsnämnderna och folkskolestyrelserna i de orter, som blevo delaktiga av förmånen av fria resor till sommarvistelse i enskilda hem, inhämtat yttranden angående de av verksamheten vunna erfarenheterna. En översikt över yttrandena återges härnedan.

Vad beträffar *behovet av fria resor* har i yttrandena med endast ett fåtal undantag förklarats, att statens hjälp varit av stort värde. I åtskilliga yttranden har med eftertryck framhållits, att genom denna förmån många barn, som eljest skulle ha fått stanna kvar i hemorten under sommaren, beretts sommarvistelse på landet.

Såsom exempel på vad i denna del anförts kunna följande yttranden anföras:

Folkskoledirektionen och barnavårdsnämnden i Stockholm: Att statens hjälp varit av största värde är uppenbart. I annat fall hade sannolikt en avsevärd del av de barn, som nu fått fria resor ej kommit i åtnjutande av sommarvistelse.

Göteborgs allmänna folkskolestyrelse: Naturligtvis måste man förutsätta, att en del av de 4 038 barn, som i år erhållit fria resor, under alla omständigheter hade rest ut till landet, men i de flesta fall torde gratisresorna ha givit tillfälle till lantvistelse för barn, som annars skulle fått stanna i staden.

Folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Malmö: Den genom statsmakternas åtgärder igångsatta verksamheten har varit av stort värde för det avsedda ändamålet, vilket bäst torde belysas av det faktum, att 1 740 barn i Malmö erhållit biljettrekvisition för enskilda resor. Härtill kommer ett antal av minst 200 barn under 4 år, vilka icke erhållit särskild biljett.

Barnavårdsnämnden i Eskilstuna: Den av staten lämnade hjälpen i form av fria resor för barn och vårdare torde hava berett ett betydligt större antal barn, än som annars skulle hava blivit fallet, en tids välbehörlig vistelse på landet under den gångna sommaren. I flera fall ha barnens föräldrar vid rekvisitionen avhämtande förklarat sig vara synnerligen tacksamma över reshjälpen och sagt sig i annat fall ej hava haft råd att bereda sina barn lantvistelse. Genom de av nämnden utfärdade fria resorna har säkerligen ytterligare minst något 10-tal barn under 4 år, för vilka särskild biljett å järnvägen ej varit erforderlig, kommit i åtnjutande av sommarvistelse samtidigt med äldre syskon. I många fall ha barnen tidigare somrar vistats på samma ställe som i år, och det är sannolikt, att många av dessa även i sommar kommit i åtnjutande av sommarvistelse, även om de fria resorna ej erhållits. Då det emellertid ofta varit fråga om flerbarnsfamiljer, hade säkerligen under nuvarande förhållanden dessa resor berett föräldrarna kännbara uppostringar. Vistelsen hade möjligen ej heller blivit så lång, då mannens intagande av måltider utom hemmet även utgör en merbelastning på familjens ekonomi.

Barnavårdsnämnden i Gävle: De fria sommarresorna ha visat sig fylla ett stort och verkligt behov. Genom barnavårdsnämnden har utfärdats sammanlagt 101 rekvisitioner, omfattande ett betydligt större antal barn. Tacksamheten hos de anhöriga över statens hjälp har varit påtaglig. En mor framhöll sålunda nyligen, att hon utan denna hjälp icke skulle kunnat ha antagit ett erbjudande att med barnen — fyra minderåriga — få bebo en stuga i Dalarna under sommaren. Andra år hade barnen varit på koloni. Att de denna sommar fingo ha ett hem på landet tillsammans med modern — fadern inkallad — var för dem samtliga en ofattbar glädje, som de förut aldrig upplevat.

Folkskolestyrelsen i Sandviken: De fria resorna synas ha fyllt ett verkligt behov. Detta är det bestämda intrycket efter samtal med närmare hundratalet föräldrar och målsmän från vårt samhälle, som i sommar utnyttjat resorna för sina barn. Många av de berörda barnen skulle säkert på grund av målsmännens ekonomiska svårigheter fått stanna hemma utan detta initiativ.

Folkskolestyrelsen i Karlshamn: Att statens hjälp varit av stort värde, har betygats från alla de berörda hemmen vid skriftlig förfrågan. Ofta har det sagts, att varken moder eller barn i annat fall kunnat få tillfälle till en så stärkande och värdefull bortovaro som nu beretts dem i sommar. Barnen ha ökat i vikt upp till 4¹/₂ kg i bästa fall. »Att få se sitt land» — också en synpunkt. Luftrörskatarren har gett med sig så som skolläkaren förmodade, då han tillstyrkte utsändningen av några barn till Dalarna. Barnen ha även hjälpt till i lanthemmen i många fall på ett värdefullt sätt. Barnens bortovaro från det fattiga hemmet har lättat matbekymren.

I ett flertal yttranden har anmärkts, att de fria resornas utnyttjande begränsats därav att verksamheten igångsatts så sent. Man kan därför enligt yttrandena förvänta, att om samma förmån erbjudes ett annat år, denna skall komma att utnyttjas i större omfattning.

I flera yttranden har framhållits vikten av att såsom skett även förorter med mera stadsmässig bebyggelse bli delaktiga i de fria resorna även om de icke i administrativt hänseende tillhöra huvudorten.

Det fåtal yttranden som återgivit en mera kritisk inställning ha grundat denna på olika skäl. I några fall ha sålunda andra hjälpformer ansetts lämpligare:

Folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Landskrona ha i detta hänseende anfört: De statliga åtgärderna för fria resor under sommaren 1942 ha givetvis varit till gagn för många barn. Men det förefaller oklart, om ändamålet med dessa resor främst varit att under sommaren få bort så många barn som möjligt från de större och ur luftskyddssynpunkt mest utsatta städerna, eller om man tänkt sig de fria sommarresorna såsom en bestående anordning, oberoende av kristiden. I senare fallet borde man kanske undersöka möjligheten av att återuppliva de förut gällande bestämmelserna om *nedsetta* biljettpris under ferierna för skolbarn. Åtskilliga målsmän, som nu låtit sina barn resa fritt, skulle ha kunnat betala en del av biljettpriset.

Barnavårdsnämnden i Umeå yttrar: I viss mån ha de fria resorna givetvis tjänat sitt syfte att bereda lantvistelse åt barn som eljest icke skulle ha erhållit dylik. Men i överbägande antalet fall skulle lantvistelse säkerligen ha kunnat beredas dem, *som därav varit i behov*, på annat sätt, exempelvis medelst bidrag till utackordering. Påfallande stor är frekvensen beträffande barn, bosatta i stadens utkanter, där lekplatser, badmöjligheter o. d. ej saknas. Förmånen av fria resor har utnyttjats synbarligen mera för mödrarnas vidkommande än barnens.

Barnavårdsnämnden i Boden anför: För bevarande och stärkande av barnens hälsa under sommaren ha hjälpåtgärderna i form av fria resor för vistelse i sommarkolonier på landet varit av stort värde. Fria resor till enskilda hem, där förmedling av hem icke sker av myndighet, äro däremot diskutabla, dels emedan känedom om hemmet saknas, dels emedan det visat sig, att i vissa fall resorna torde ha uttagits för att i första hand bereda vårdaren en gratisresa och syftet med stärkande sommarvistelse för barnet fått komma i andra hand. Med skärpta kontrollåtgärder borde emellertid i vissa undantagsfall fria resor till enskilda hem böra komma ifråga även i fortsättningen. Barnavårdsnämnden anser emellertid

att det bästa resultatet vinnes genom att barnen under sommarmånaderna få vistas å sommarkolonier. Denna verksamhet bör därför erhålla största möjliga understöd från statsmakternas sida, såväl till resekostnaderna, som för övriga kostnader.

Vidare har i ett par fall anförts, att vederbörande ort med hänsyn till sin ringa storlek och bebyggelsens struktur icke gjorde statlig hjälp i den praktiserade omfattningen erforderlig.

Barnavårdsnämnden i Arvika har härom yttrat: Beträffande barn under skolåldern, för vilka de fria resorna förmedlats genom barnavårdsnämnden, måste nog sägas, att här i staden hjälpen ifråga varit av ganska ringa betydelse. Hjälpfen har tagits i anspråk endast i några få fall och man måste nog misstänka, att i de flesta av dessa fall hade nog lantvistelsen kommit till stånd även om hjälpen ej funnits. Det måste nog i detta sammanhang framhållas, att inom stora delar av den egentliga staden bebyggelsen har sådan landsbygds- eller åtminstone villastadskaraktär, att de svårare olägenheterna av att barn få vistas där över sommaren äro obefintliga.

Barnavårdsnämnden i Katrineholm har anført: Staden i sin helhet är en trädgårdsstad med öppna gårdar, där det ej finnes en enda kringbyggd gård, varför det i jämförelse med de tätt hopbyggda större städerna knappast kan sägas föreligga verkligt behov av resor till landsbygden för katrineholmsbarn i andra fall, än då det gäller mera klana barn. Flera av våra småstäder torde i det fallet vara lika lyckligt lottade som Katrineholm och likaså en del förorter till de större städerna, varför, med tanke på att all sparsamhet bör iakttagas, de barn, som från sådana platser skulle åtnjuta förmånen av fria resor, böra med läkarintyg styrka behovet av lantvistelse. Vi hava nämligen konstaterat, att i ett flertal fall var det främst modern, som ville hälsa på hos långt borta boende föräldrar eller andra anhöriga och därför utnyttjade den fria resan med sitt barn, och även sådana som årligen bruka göra samma resa, som de då själva bekostat, begagnade nu den extra förmånen att få fri resa.

I ytterligare några yttranden har anförts, att vissa ytterområden inom städernas administrativa områden kunna ha karaktären av landsbygd, varför dessa böra undantagas från delaktighet i de fria resorna. *Barnavårdsnämnden i Eskilstuna* har härom yttrat:

Det har synts nämnden oegentligt, att barn från stadens ytterområden — ren landsbygd — har kunnat komma i åtnjutande av fria resor under det att barn, bosatta i mera stadslignande bebyggelse i angränsande kommuner ej kunnat komma i åtnjutande av denna förmån. Möjligen skulle därför en begränsning böra ske på så sätt, att endast de, som äro bosatta inom en kommuns planlagda område, blevo berättigade till de fria resorna. För barn bosatta utanför det planlagda området kunde man möjligen tänka sig en prövning med hänsyn till barnets hälsa och eventuella behov av luftombyte.

Folkskolestyrelser och barnavårdsnämnder ha också tillfrågats angående de kommunala myndigheternas möjligheter att förmedla sommarhem för barn. Av svaren har framgått, att sådan förmedling förekommit endast å ett fåtal orter. I åtskilliga fall har dock angivits, att anledningen till att sådana åtgärder ej vidtagits varit den korta tid, som stått till buds. *Folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Malmö* ha meddelat, att där 216 barn beretts sommarhem på skånska landsbygden genom de kommunala myndigheterna. En genom länsstyrelsen i länet igångsatt propagandaverksamhet för anskaffande av sommarhem hade i icke ringa grad bidragit till detta relativt goda resultat.

Erfarenheterna av *de villkor som uppställts för att erhålla fria resor* voro i stort sett goda. Anknytningen av rätten till fri resa till gällande prisrabatterning å livsmedel har på så gott som alla håll ansetts lämplig. Särskilt har framhållits fördelen av det enkla prövningsförfarande, som möjliggjordes av anknytningen. I några fall har emellertid en friare prövningsrätt för de lokala myndigheterna ansetts önskvärd.

Barnavårdsnämnden i Eskilstuna har sålunda anfört:

Anknytningen till livsmedelsrabatteringen synes vara ett enkelt och lättkontrollerbart sätt för avgörande av rätten till fri resa. Från allmänheten har ej heller gjorts några invändningar eller anmärkningar mot detta sätt för behovsprövning, annat än i ett avseende, nämligen i de fall, där rätten till rabatteringskort förefunnits men familjen ifråga av olika skäl ej uttagit sådana. I några sådana fall har nämnden med nuvarande bestämmelser måst neka att utfärda rekvisitioner för fri resa. En fortsatt anknytning till livsmedelsrabatteringen medför således, att familjer, som vilja klara sig själva utan hjälp från det allmänna i någon annan form, för att komma i åtnjutande av fri resa tvingas att taga ut rabattkort. I sådana fall synes den myndighet, som i fortsättningen får hand om verksamheten, böra äga rätt att, med tillämpande av samma behovsprövning som för erhållande av rabatteringskort, utfärda rekvisition för fria resor. Sökanden skall då vara skyldig förete senaste kronodebetsedel i stället för rabatteringskort.

Liknande synpunkter ha framförts bland annat av vederbörande myndigheter i Sollentuna, Katrineholm, Oskarshamn, Lund, Trälleborg och Vänersborg.

Från några orter har framställts förslag om mera avvikande prövningsförfarande.

Folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Lidköping ha ifrågasatt huruvida icke en inkomstuppgift för de senaste 12 månaderna, i likhet med vad som tillämpas vid utredningen rörande mödrahjälp och arbetslöshetshjälp, vore mera ändamålsenlig.

Folkskolestyrelsen i Östersund anser att anknytningen till livsmedelsrabatteringen icke lämnar någon som helst upplysning om att vederbörande är i verkligt behov av sommarvistelse på landet. Det är just detta som bör vara avgörande. Uttagningen av barnen bör därför rättvisligen grunda sig på utlåtande från exempelvis skolläkare. I sådant fall kunde inkomstgränsen i fråga om målsmannen sättas relativt högt.

Folkskolestyrelsen i Spånga har anfört att familjer med flera barn borde få fri resa oavsett livsmedelsrabatt. I dylika fall skulle läkarutlåtande vara tillfyllest för att verkligt behov skulle anses föreligga.

Bestämmelserna angående *åldersgränsen* 14 år liksom *lantvistelsens längd* minst 4 veckor ha å det övervägande antalet orter befunnits väl avvägda. Såsom alternativ till 14-årsgränsen ha anförts olika åldersgränser från 13 upp till 18 år. Några orter ha ansett tiden 4 veckor vara i det minsta laget, medan andra återigen föreslagit en sänkning till 3 veckor.

De gällande bestämmelserna föreskrev ingen begränsning beträffande *resans längd*. Bland de tillämpningsföreskrifter, som utfärdades av socialstyrelsen och utrymningskommissionen, ingick emellertid, att barnavårdsnämnder och folkskolestyrelser icke fingo bevilja anmärkningsvärt långa resor med mindre sommarvistelse icke kunde ordnas på närmare håll. Enligt

åtskilliga lokala myndigheters uppfattning utnyttjades dock de fria resorna för påfallande långa resor (t. ex. från Skåne till nordligaste Norrland och omvänt). En stor del av de lokala organ, som ansett att onödigt långa resor förekommit, ha emellertid ansett denna olägenhet ofrånkomlig om det med de fria resorna avsedda syftet skall vinnas. Man har sålunda framhållit, att de långa resorna skett till anhöriga samt att dylika långa resor måst beviljas enär föräldrarna uppgivit, att de icke kunnat ordna sommarvistelse på närmare håll. I de fall då förslag lämnats å maximigräns har denna utformats på olika sätt. Barnavårdsnämnden i Malmö har föreslagit, att fri resa skall beviljas intill en gräns, där resekostnaden för 3 klass järnvägsresa för vuxen person uppgår till 25 kr.

I andra fall har föreslagits fria resor intill ett visst antal mil från vederbörande ort, varvid de resande själva skulle få stå för kostnaderna utöver denna gräns. I fråga om det antal mil, vartill rätten till fria resor skulle begränsas, ha åtskilliga förslag framlagts. 10—15 mil har föreslagits från Katrineholm, 20 mil från Umeå, 25 mil från Kalmar och Falköping, 30 mil från Växjö, Ystad, Lund, Kristinehamn, Härnösand och Östersund, 40 mil från Hälsingborg, 50 mil från Karlskrona, Borås, Domnarvet och Skellefteå landskommun samt 45—60 mil från Göteborg.

I vissa fall har föreslagits att det klientel, som ej kan erhålla sommarvistelse inom maximigränsen, genom kommunens försorg skall beredas avgiftsfri sommarvistelse på närmare håll. Sistnämnda system har i begränsad omfattning kommit till användning redan under sommaren 1942. Det har sålunda förekommit, att då föräldrarna endast kunnat ordna sommarvistelse på mycket långt avstånd från hemorten men barnavårdsnämnden kunnat bereda avgiftsfri sommarvistelse på närmare håll, vederbörande hänvisats att utnyttja den sålunda erbjudna förmånen. Detta förfarande har godkänts av socialstyrelsen och utrymningskommissionen.

De tillämpade reglerna om *vårdares rätt att följa barnen på resan* ha i det övervägande antalet fall ansetts lämpliga. Av yttrandena framgår emellertid, att frågan om vårdares rätt att medfölja barn, födda före 1932, i många fall visat sig svårlöst. *Folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Kristianstad* ha härom anfört:

Reglerna om vårdares rätt att medfölja särskilt i fråga om barn, födda före 1932, ha visat sig ganska svåra att tillämpa. Som skäl har här godtagits: barnet är ovant att resa, barnet kan icke reda sig med tågombytena, barnet är klent och nervöst, barnet är sjukligt eller efterblivet. I vissa fall har vårdare fått följa med ett barn, enär man envisats med att eljest icke låta det resa. Om föräldrabekymren varit verkliga eller simulerade, har inte alltid varit lätt att avgöra. Så mycket torde kunna sägas, att hade maximigräns för resans längd stadgats och vårdare endast i undantagsfall fått medfölja barn, födda före år 1932, så hade ej så få måst stanna hemma och gått miste om en stärkande lantvistelse och väl också tillfällen till rikligare och närande kost.

Från några håll ha önskemål om skärpning av reglerna för vårdares resor framförts, från andra önskemål om lindring. I den förra riktningen har *folkskoledirektionen och barnavårdsnämnden i Stockholm* uttalat sig:

Efter särskild prövning har fri resa för sådana vårdare beviljats i 193 fall, men det har icke varit möjligt att med full visshet kunna konstatera, att alla dessa vårdare verkligen varit behövlige. En lösning vore, att kategoriskt begränsa rätten till vårdare att gälla barn, som under året uppnå en ålder av högst 10 år. Detta skulle dock ha till följd, att vissa sent utvecklade eller klena barn, vilka oundgängligen vore i behov av vårdare, kanske skulle utestängas från möjligheten till lantvistelse, enär föräldrarna av ekonomiska skäl saknade medel att bekosta resa för vårdare. I ett flertal fall ha barn i en ålder av 8—9 år fått göra ganska långa resor ensamma, därför att föräldrarna ansett vårdare överflödiga. Vetskapen om att barn upp till 10 år varit berättigade till vårdare, har säkerligen lockat många att utnyttja denna möjlighet i onödan. Troligt är, att den generella gränsen för rätt till vårdare utan större svårighet skulle kunna sänkas ett eller ett par år, varvid dock skulle gälla, att undantag efter prövning i enskilda fall finge göras. Som en jämförelse kan påpekas, att frälsningsarmén, som huvudsakligen har att göra med barn under skolåldern, i regel sänder sina barn utan vårdare. I åtskilliga fall ha t. o. m. småbarn i 4—5-års åldern fått göra både långa och besvärliga resor ensamma. Tack vare tillmötesgående från tågpersonal och resenärer har det enligt uppgift aldrig förekommit att något barn kommit på villovägar.

Önskemål om en skärpning framföras också av *skolrådet och barnavårdsnämnden i Falköping*:

Reglerna för vårdares rätt att medfölja barnen böra skärpas. Barn över 12 år bör ej få åtföljas av vårdare utom i mycket ömmande fall (sjukdom, vanförhet). Annan än barnets moder bör endast i undantagsfall få rätt medfölja som vårdare. I år har ett flertal fall förekommit, då annan familjemedlem rest med som vårdare och sålunda utnyttjat statens fria resor för egen del. Det synes oss särskilt angeläget att husmödrarna bli barnens vårdare då det i en del fall visat sig svårt att eljest få barnen att stanna kvar å landet. Om skärpta bestämmelser härom utfärdas har frågan om husmödrarnas semester bragts närmare sin lösning.

Vidare föreslår *folkskolestyrelsen i Göteborg*, att åldersgränsen för vårdarresor skall sättas till 8 år, samt att ifråga om äldre barn läkarintyg eller liknande skall fordras.

Önskemål om en uppmjukning av reglerna ha framförts av bland annat *folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Halmstad*, som föreslagit höjning av gränsen för vårdares rätt att medfölja till 12 år ävensom att i fråga om äldre barn samma rätt skall få medgivnas efter särskild ingående behovsprövning. Samma inställning företrädes av *folkskolestyrelsen och barnavårdsnämnden i Uppsala*.

I flera yttranden har möjligheten att ordna gruppresor för barnen framhållits. Så har skett exempelvis i yttrandena från *folkskolestyrelserna och barnavårdsnämnderna i Malmö och Hälsingborg*.

Från flera orter har särskilt understrukits att de fria resorna för vårdare berett mödrarna tillfälle till nyttig rekreation. I anslutning härtill har i några fall föreslagits att endast modern bör få fri resa som vårdare.

Vad *organisationen* beträffar har det tillämpade förfarandet att låta skolorna taga hand om skolbarnen och barnavårdsnämnden de mindre barnen i allmänhet visat sig fungera tillfredsställande. Ett flertal orter hade dock

förlagt hela verksamheten till ett gemensamt organ och låtit barnavårdsnämnden, socialvårdsbyrån eller annat socialvårdande organ övertaga även skolornas uppgifter. Som motivering för en sådan åtgärd har framförts bl. a. olämpligheten av att låta en familj med barn såväl i som under skolåldern vända sig till två olika myndigheter för att få biljettrekvisitioner samt önskemålet att erhålla bättre kontroll över att icke flera vårdarbiljetter utlämnas till samma familj. Vidare framhölls skolornas tunga arbetsbörda vid skolårets avslutning samt de socialvårdande organens större erfarenheter i hörande frågor.

Det tillämpade systemet att låta vederbörande *själv få hämta sin biljett* hos trafikföretaget mot avlämnande av biljettrekvisition hade genomgående visat sig fungera oklanderligt.

Bland de *i övrigt föreslagna åtgärderna* märkas krav på ökad kontroll beträffande vistelsens längd och plats samt blanketter för uppgift härom från det hem, där barnet skall vistas eller från myndighet i orten.

Verksamheten hade för de lokala myndigheterna som regel icke förorsakat större *kostnader*. Endast de största städerna hade i samband med upprättandet av särskilda byråer för de fria sommarresorna fått vidkännas vissa kostnader. Kostnaderna för Stockholms vidkommande uppgingo sålunda till c:a 1 700 kr. och för Malmös till 1 500 kr.

Erfarenheter av de fria resorna för sommarkolonier. Å de blanketter, som av socialstyrelsen och utrymningskommissionen fastställts för begäran om ersättning för sommarkoloniers resor, har uppgift begärts bl. a. om det sätt på vilket statens stöd utnyttjats av kolonierna. En genomgång av de lämnade svaren visar följande.

Ett relativt stort antal kolonianordnare har direkt angivit, att de fria resorna möjliggjort eller bidragit till en ökning av barnantalet med sammanlagt c:a 1 100 barn, motsvarande mellan 4 och 5 % av hela antalet barn å de kolonier, för vilka fria resor begärts. Åtskilliga kolonianordnare ha svarat, att de på grund av den sena tidpunkt vid vilken visshet vanns att fria resor skulle erhållas, icke varit i stånd att utnyttja stödet genom ökning av barnantalet på sätt som kunnat ske om klarhet i angivna hänseende vunnits tidigare. I fråga om ett icke obetydligt antal kolonier har uppgivits, att vistelsens längd kunnat ökas tack vare de medel som frigjorts genom de fria resorna.

I åtskilliga fall har uppgivits, att statsbidraget möjliggjort upprätthållande av verksamheten i oförminskad omfattning trots de ökade utgifterna. Särskilt har framhållits, att resekostnaderna ökas genom att bussar icke kunnat anlitas och att transporter av bagage och livsmedel dragit större kostnader än tidigare.

Några kolonianordnare ha meddelat, att genom de fria resorna föräldrarna kunnat befrias från att erlägga resekostnader såsom de eljest skulle ha gjort.

Ett relativt stort antal kolonianordnare har använt statsbidraget till för-

bättring av sin allmänna ekonomiska ställning, t. ex. för täckning av under-skott från föregående år, eller för något speciellt ändamål såsom exempelvis anställning av kompetent ledare eller föreståndarinna, kostförbättring, ut-ökning av kosten med ett mellanmål och planerad barnbespisning under kommande vinter.

Utrymningskommissionens medverkan vid anordnande av nya kolonier har endast tagits i anspråk i några få fall, sannolikt enär tiden icke tillät så omfattande åtgärder som upprättande av helt nya kolonier.

Undersökning av skolbarnens sommarvistelse 1942.

Utredningen har vid behandlingen av förevarande spörsmål funnit det vara en brist, att några statistiska uppgifter angående omfattningen av barnens sommarvistelse på landet icke funnits. För att i någon mån avhjälpa denna brist har utredningen genom skolöverstyrelsens förmedling från c:a 35 orter av olika storlek och i olika delar av landet begärt uppgift angående sommarvistelsen 1942. Uppgifterna ha inhämtats genom skolorna och ha avsett barnen i folkskolornas samtliga klasser (1—8) och de klasser i andra skolor, som i åldershänseende motsvara angivna klasser. En sammanställning av de lämnade uppgifterna återfinnes i bilaga 3.

I fråga om sammanställningen kan följande anmärkas. Största intresset tilldraga sig siffrorna för antalet barn, som icke åtnjutit sommarvistelse på landet minst 4 veckor. Detta antal har varierat från lägst 20 % (Stockholm) till c:a 80 % (Mjölby) men i allmänhet har det hållit sig mellan 40 och 60 % utan anmärkningsvärt stor skillnad mellan större och mindre orter. I fråga om siffrorna för kolonivistelse om minst 4 veckor bör anmärkas, att å vissa av de ifrågavarande orterna finns koloniverksamhet, som icke håller barnen ute så lång tid som 4 veckor. Slutligen måste framhållas, att kontrollundersökningar givit vid handen, att ifråga om vissa orter fördelningen mellan kolumnerna för vistelse i enskilda hem med av staten betalade resor och med av föräldrarna betalade resor icke är fullt tillförlitlig, i det att ett större antal barn än i sammanställningen angivits erhållit fria resor genom statens försorg.

Riktlinjer för statens stödåtgärder.

Av vad i det föregående anförts torde med all klarhet framgå, att behovet av fortsatta stödåtgärder på förevarande område så länge nuvarande kristid består icke kan sättas i fråga.

Enligt utredningens mening ha erfarenheterna från verksamheten 1942 varit så goda, att en upprepning och ett utbyggande av denna verksamhet i första hand böra komma ifråga. Utan att i detta sammanhang taga ställning till frågan huruvida liknande åtgärder kunna vara behövliga även under mera normala tider finner utredningen det emellertid angeläget, att riktlinjerna för statens åtgärder nu upptagas till övervägande ur en något vidare synvinkel än som kunde ske vid avgivande av utredningens förslag den 2 maj 1942. Det synes sålunda av vikt, att utvecklingen i fråga om barns sommarvistelse icke

genom statens för krisförhållandena anpassade åtgärder bringas in på vägar, som kunna förutses i längden komma att visa sig mindre lämpliga.

Den fråga, till vilken ställning härvid bör tagas, är främst *sommarkoloni-verksamhetens uppgifter och önskvärdhet*. Det synes sålunda möjligen kunna ifrågasättas, huruvida en fortsatt utveckling av denna verksamhet enligt nuvarande linjer är önskvärd, eller om statens åtgärder i stället böra inriktas enbart på att främja sommarvistelse i enskilda hem. I denna fråga vill utredningen anföra följande.

En sommarvistelse tillsammans med föräldrarna i sedvanliga sommarnöjesformer måste i allmänhet ur barnens synpunkt vara att föredraga framför andra former. Någorlunda jämställd med denna vistelseform kan sommarvistelse hos på landsbygden bosatta anhöriga och bekanta anses vara. Under en sådan sommarvistelse kan i regel påräknas ett individuellt omhändertagande, som icke är möjligt på förläggningar för ett flertal barn. Över huvud taget har denna sommarvistelse i enskilda hem i jämförelse med sommarkolonierna samma fördelar som ett hem alltid måste anses äga framför en anstalt, när det gäller vårdnad om friska barn. Av särskild vikt är att barnets möjligheter att komma i nära kontakt med bygdens liv i de flesta fall måste vara större vid vistelse i ett enskilt hem. Denna pedagogiska sida av sommarvistelsen måste tillmätas stort värde.

Sommarkolonierna ha vissa nackdelar. Sammanförandet av ett större antal barn i en förläggning kan i och för sig icke vara önskvärt, då det alltid måste förutsätta ett mera schematiskt omhändertagande av barnen. Medicinska och hygieniska risker kunna vidare vara förknippade med en dylik förläggning. För något äldre barn spelar också den omständigheten in att kolonierna mera sällan kunna bereda tillfälle till passande och pedagogiskt värdefullt arbete. Denna nödtvungna sysslolöshet utgör en icke obetydlig olägenhet. Slutligen kan emot koloniformen anföras, att den är oekonomisk, i det att den förutsätter ett bindande av betydande kapital i tomter samt byggnader och andra anordningar, som vanligen endast användas under sommarmånaderna.

Å andra sidan kan anföras, att på en rätt skött sommarkoloni de anförda olägenheterna kunna reduceras till ett minimum. En sådan rätt skött koloni erbjuder också i vissa hänseenden avsevärda fördelar framför sommarvistelse i enskilda hem. Sommarkoloniernas läge är sålunda vanligen bestämt av hälsoskäl i det att tillgång till skogs- eller havsluft samt bad särskilt eftersträfvats. Personalen har vidare vanligen särskilda kvalifikationer för sin uppgift och läkarkontroll av barnen hör även till regeln. En förstklassig sommarkoloni kan därför särskilt för klena och sjukliga barn erbjuda en miljö och en vård, vartill motsvarighet icke alltid kan bjudas i de enskilda hemmen. En förutsättning härför är dock såsom framgår av det sagda, att kolonien fyller vissa krav på standard i olika avseenden. Dess läge måste vara hälsosamt, lokalerna måste vara lämpliga för sitt ändamål, tillgång till bad och gott dricksvatten måste finnas. Personalen måste vara kunnig och dess hälsa kontrollerad. Kosthållet måste vara ändamålsenligt, barnens hälsotillstånd måste stå under läkarkontroll o. s. v. Kolonierna böra därför helst vara permanenta.

Därest angivna förutsättningar i fråga om koloniverksamheten uppfyllas, synes det klart, att denna vistelseform har sådana förtjänster, att den bör av staten kunna understödjas vid sidan av sommarvistelse i enskilda hem. Den uppskattning och det förtroende, som sommarkolonierna ostridigt förmått väcka bland föräldrarna, synas därför fullt berättigade.

I fråga om åtminstone *de större städerna* bör målet enligt utredningens mening vara, att praktiskt taget samtliga barn i folkskoleåldern och förskoleåldern erhålla tillfälle till en icke alltför kort tids vistelse på landet varje sommar. För att sommarvistelse på landsbygden skall kunna beredas stadsbarnen i denna omfattning synes det nödvändigt, att *båda de ifrågavarande vistelseformerna understödjas jämsides*.

Sommarvistelse i enskilda hem kan sålunda med säkerhet icke beredas mer än ett begränsat antal av de ifrågavarande barnen. Föräldrarnas möjligheter att själva ordna sommarnöje i egen eller förhyrd sommarbostad äro till allra största delen avhängiga av vederbörandes ekonomiska förhållanden. De som ha ekonomisk förmåga att ordna sådan sommarvistelse göra det sannolikt i de flesta fall redan nu. Statens möjligheter att i detta hänseende lämna stöd till mindre bemedlade synas återigen f. n. ringa. Visserligen är det tänkbart att exempelvis uppmuntra byggande av sommarstugor genom olika statliga åtgärder, men det synes uteslutet att en så vittomfattande fråga, som sådana åtgärder skulle innebära, skulle kunna tagas under övervägande i nuvarande förhållanden. Någon annan åtgärd än beviljande av fria resor till sommarvistelse av ifrågavarande slag synes icke f. n. tänkbar. Verkningarna av en dylik stödåtgärd kan, när det gäller nu berörda sommarvistelse i egen eller förhyrd sommarbostad, icke beräknas bliva stora.

Gynnsammare torde situationen vara i fråga om sommarvistelse hos anhöriga och bekanta på landsbygden. För mindre bemedlade torde *fria resor* kunna beräknas medföra betydligt ökad möjlighet att utnyttja den gästfrihet, som landsbygdens befolkning kan vilja visa framför allt sina släktingar i städerna. Erfarenheterna från sommaren 1942 ge vid handen att de fria resorna i detta hänseende varit av avsevärd betydelse. Det synes därför väl motiverat, att denna förmån för barn i de mindre bemedlade familjerna i de större städerna tills vidare bibehålles, och att därvid de sommaren 1942 tillämpade riktlinjerna i stort sett följas.

Emellertid torde även den nu angivna formen för sommarvistelse stå till buds endast för en mycket begränsad del av stadsbefolkningen, framför allt den del, som inflyttat från landsbygden relativt sent. För de stadsbor, som sakna närmare anknytning till landsbygden, erbjuder sig ingen annan möjlighet att få barnen placerade i enskilda hem på landsbygden än den som feriebarnsverksamheten kan giva. I och för sig är det tänkbart att utvidga denna verksamhets förmedling av sommarhem. F. n. bedrives verksamheten i relativt ringa omfattning och sommarhemmen torde till övervägande del ställas till förfogande gratis eller mot en ersättning, som icke ens tillnärmelsevis täcker den verkliga kostnaden för gästfriheten. Dess omfattning begränsas av att endast ett relativt ringa antal lämpliga lanthem vilja och

kunna taga emot stadsbarn på sådana villkor. Därest möjlighet beredes de förmedlande organen att betala större ersättning till sommarhemmen, torde tillgången till sådana hem kunna ökas i avsevärd omfattning. En sådan utveckling synes emellertid förutsätta, att relativt betydande belopp ställas till de förmedlande organens disposition för betalning av vårdavgifter. Utredningen finner det icke möjligt att f. n. räkna med att medel härför ställas till förfogande av staten. Intet hinder synes dock föreligga mot att även feriebarneverksamheten på samma sätt som varit fallet sommaren 1942 blir delaktig i förmånen av fria resor. Då största delen av verksamhetens kostnader f. n. torde falla på resorna, beredes verksamheten härigenom ett relativt kraftigt stöd. Detta stöd bör emellertid endast utgå under förutsättning att de förmedlande organen, i den mån de icke utgöras av barnavårdsnämnder eller andra offentliga organ, ställas under betryggande kontroll.

Av det sagda framgår, att *sommarkoloniernas* verksamhet är en väsentlig förutsättning för att sommarvistelse i önskvärd utsträckning skall kunna beredas städernas barn. För de familjer, som icke på något av förut berörda sätt kunna placera sina barn i enskilda hem på landsbygden, utgöra sommarkolonierna den enda till buds stående utvägen. Såsom förut framhållits kan en rätt skött koloniverksamhet även i många fall antagas bereda barnen ett bättre omhändertagande än som kan åstadkommas i andra former av sommarvistelse. Koloniverksamheten bör därför stödjas och utbyggas. I samband härmed bör den ställas under statlig tillsyn på sådant sätt, att garanti erhålles för dess bedrivande i betryggande former. Det effektivaste stödet lämnas utan tvivel genom ett på lämpligt sätt utformat *bidrag till driftskostnaderna*. Genom sådana bidrag lägges en fast grund för verksamheten och förutsättningar skapas för en mera ingående statlig kontroll över dess standard. Vidare skapas gynnsamma betingelser för en fortsatt utbyggnad av verksamheten genom att anspråken på kommuners och enskildas insats minskas. Nybyggnad av kolonier bör intill dess att koloniverksamheten byggts ut i önskvärd omfattning även stödjas av staten genom *nybyggnadsbidrag*. Verksamhetens utvecklingsmöjligheter synas goda och endast begränsade av tillgången på medel och personal. Vid den fortsatta utbyggnaden böra de nu tillämpade riktlinjerna för verksamheten fortfarande följas och denna sålunda söka sitt klientel bland de ur medicinsk och social synpunkt mest behövande barnen.

Även för *landsbygdens och de mindre städernas barn* är det emellertid otvivelaktigt ett angeläget intresse, att klena och eljest ogynnsamt ställda barn beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden. För ifrågavarande barn kan ombyte av miljö och särskilt vistelse vid kusten, i fjällen eller andra särskilt hälsosamma trakter ha samma betydelse som för stadsbarnen. För tillgodoseende härav måste av praktiska skäl koloniverksamheten komma ifråga i första hand. Såsom framgår av tidigare lämnad redogörelse finnes f. n. en koloniverksamhet av icke obetydlig omfattning för de mindre städerna och med dessa jämställda samhällen. För den egentliga landsbygden finnes däremot tillgång till sommarkolonier endast i mycket ringa utsträckning. Det synes angeläget, att koloniverksamheten för

dessa städer och samhällen samt för den egentliga landsbygden stödes av staten på samma sätt som de större städernas koloniverksamhet. Feriebarnsverksamhet och självordnad sommarvistelse torde däremot vara verksamhetsformer, som icke äga samma betydelse som för städerna. Något understödande av dessa verksamhetsformer för landsbygden och de mindre samhällena föreslås därför icke.

Sommarkoloniverksamheten.

Fria resor. Till koloniernas driftskostnader har hittills icke utgått statsunderstöd i annan mån än att kolonierna under somrarna 1940 och 1942 i stor omfattning beretts fria resor. Det synes ändamålsenligt, att detta understöd i form av fria resor fortfarande får utgå till samtliga sommarkolonier, oberoende av om de taga emot barn från städer eller från landsbygden. Framför allt äger denna understödsform den fördelen, att den verkar kraftigast för kolonier från mera ogynnsamt belägna landsdelar.

De fria resorna böra avse järnväg, buss och båt samt omfatta både utresa och hemresa för barn och personal. Däremot synas de fria resorna icke böra avse personalens resor för besök i hemorten under tiden för koloniverksamheten. Ett villkor för erhållande av fria resor bör vara, att resorna skett på billigaste sätt och med utnyttjande av de rabatter, som kunna erhållas på trafiklinjerna. I allmänhet böra sålunda endast gruppresor ifrågakomma. Enskilda resor böra äga rum endast i sådana fall, då en koloni tar emot enstaka barn från olika håll samt då personal sändes i förväg för att göra i ordning kolonien till barnens ankomst eller efter dessas avresa stannar kvar för städning och rengöring. Till förhindrande av missbruk bör kostnaden för personalens fria resor ej få överstiga kostnaden för resa från resp. till koloniens hemort, även om resan faktiskt anträdes från eller avslutas å annan ort. Resor med taxebil böra ej ersättas av staten annat än i undantagsfall.

På den centralmyndighet, som får hand om verksamheten, bör ankomma att i samråd med järnvägsstyrelsen avgöra, huruvida ersättning för resekostnaderna skall beviljas i efterhand såsom skett innevarande år eller om avgiftsfria biljetter skola utlämnas för resorna.

Såsom framgår av socialstyrelsens utredning utgjorde kostnaderna för koloniernas resor sommaren 1941 genomsnittligt endast 5·7 % (111 933 kr.) av samtliga vid denna undersökning redovisade kostnader för koloniverksamheten, 1 950 019 kr. Sommaren 1942 har kostnaden för koloniernas resor uppgått till c:a 180 000 kr. för ungefär samma barnantal som det av socialstyrelsen redovisade.

Härvid bör observeras, att rätten till fria resor 1942 endast skulle gälla en resa i vardera riktningen, således ej personalens eventuella resor för besök i hemorten under kolonitiden m. fl. dylika resor. Ej heller har ersättning lämnats för resor med taxebil eller för fraktkostnader o. d., som möjligen ingå i socialstyrelsens resekostnadsbelopp.

Det är sålunda tydligt, att resekostnaderna 1942 varit avsevärt större än 1941. Det föreliggande materialet ger ej möjlighet att bedöma om hela kostnadsökningen hänför sig till taxehöjningar, inskränkningar i busstrafiken etc.

Till viss del torde skillnaden kunna förklaras därav, att trafikföretag tidigare befordrat kolonibarn avgiftsfritt men nu indragit denna förmån. Det kan dock icke angivas huru stor del av kostnadsökningen detta representerar. Det är icke heller möjligt att med ledning av föreliggande material bedöma om ökningen av resekostnaderna motsvaras av någon ökning av det sammanlagda kostnadsbeloppet för koloniverksamheten. Dessa omständigheter medföra, att man icke exakt kan beräkna hur stor del av kolonikostnaderna som i framtiden kommer att avlastas genom att kolonierna få fria resor. Det synes emellertid sannolikt, att denna förmån kommer att motsvara mellan 5 och 10 % av de sammanlagda kostnaderna.

Den sammanlagda resekostnaden 1942 har såsom nämnts uppgått till c:a 180 000 kr. för c:a 26 100 barn. Den sammanlagda kostnaden för de närmaste åren torde böra beräknas till något högre belopp *dels* på grund av att koloniverksamhetens omfattning torde komma att ökas och *dels* på grund av att resekostnaderna per person torde bli högre för varje år som krisläget varar. En summa om 200 000 kr. synes dock böra förslå under de närmaste åren.

Bidrag till driftskostnaderna i övrigt. Såsom framgår av bl. a. den förut åberopade undersökningen av omfattningen av skolbarnens sommarvistelse 1942 är koloniverksamhetens utveckling mycket växlande å olika orter. På vissa orter (t. ex. Stockholm) har verksamheten nått en mycket stor omfattning så att omkring 20 % av skolbarnen kunna beredas plats å kolonierna. På andra orter är koloniverksamheten mycket obetydlig. Så är också fallet när det gäller kolonier för landsbygdens barn. Det är tydligt att verksamheten utvecklats mest i de ekonomiskt bärkraftigaste kommunerna, medan i de fattigare kommunerna enskilda eller kommunala medel icke stått till förfogande i erforderlig omfattning. Det kan också hända, att behovet av koloniverksamhet i en fattig kommun är större än i en kommun med bättre ekonomi, enär barnens möjligheter att erhålla lantvistelse genom föräldrarnas försorg äro mindre i den förra kommunen än i den senare. Belysande är i detta hänseende förhållandet mellan Göteborg och Mölndal sådant detsamma framträder i den åberopade undersökningen (bilaga 3). Medan skillnaden mellan den procentuella andelen av skolbarnen, som erhållit plats på koloni, icke är större än mellan c:a 10 och c:a 8 i de båda orterna, uppgår antalet barn, som icke vistats på landet i fyra veckor under den förflutna sommaren, till c:a 70 % i Mölndal mot endast 31 % i Göteborg.

Det är sålunda tydligt, att utöver det bidrag till driftskostnaderna, som samtliga sommarkolonier föreslås skola erhålla genom de fria resorna, även bidrag till driftskostnaden i övrigt i många fall är i hög grad önskvärt. Utredningen har övervägt möjligheterna att utforma en statsbidragsregel, som skulle ge statens stöd åt de delar av landet, som på grund av sin fattigdom eller barnrikedom i första hand vore i behov av stöd för koloniverksamhet. En tänkbar linje hade därvid varit att konstruera statsstödet så, att det utginge efter ett visst kommunalt bidrag. Storleken av detta kommunala bidrag finge bli beroende av kommunens ekonomiska resurser, exempelvis på så sätt att man utginge från att kostnader för koloniverksamhet, som icke överstege 5 öre per

skattekrona, finge helt bestridas av kommunen, under det att överskjutande kostnader halverades mellan stat och kommun. Motsvarande regler skulle otvivelaktigt ha kunnat utarbetas för de enskilda kolonierna, som icke åtnjuta kommunalt stöd eller som erhålla stöd från ett flertal kommuner.

Utredningen har emellertid avstått från att utforma en automatiskt verkande bidragsregel. Utredningen vill i stället föreslå att man under 1943 bedriver en försöksverksamhet, som avser att stödja de verkligt behövande kolonierna. Utredningen finner sig därför böra föreslå, att ett bidrag om förslagsvis 100 000 kr. anslås till ifrågavarande ändamål samt att detta bidrag av centralmyndigheten för verksamheten får fördelas mellan de kolonianordnare, som ansöka härom, på sådant sätt att de mest angelägna behoven tillgodoses. Såsom grund för fördelningen av bidraget bör härvid läggas vederbörande kommuns ekonomi och struktur samt en därur härledd uppskattning av behovet av koloniverksamhet. Vidare böra för erhållande av bidrag ifrågakomma kolonier, som mottaga barn av en viss särskilt behövande kategori från ett större område, exempelvis ett län eller större delen av ett län. Slutligen böra även dagskolonier, d. v. s. kolonier där barnen icke vistas under nätterna, kunna erhålla bidrag, om den bidragsbeviljande myndigheten finner, att denna utväg i det föreliggande fallet representerar den mest effektiva lösningen av sommarvistelseproblemet.

Såsom maximibelopp för bidraget bör lämpligen sättas ett belopp om en krona per barn och vård dag. Då dagskostnaderna för de egentliga sommarkolonierna f. n. i allmänhet torde ligga närmare två kronor, skulle härigenom erhållas en garanti för att vissa medel alltid mobiliserades även av kolonianordnaren.

För att underlätta en utbyggnad av koloniverksamheten bör statens utrymningskommissions medverkan även under år 1943 kunna påkallas för utväljande och utrustning av kolonier på samma sätt som skett 1942.

Byggnadsbidrag. Koloniverksamhetens utbyggnad till dess nuvarande omfattning har utan tvivel till väsentlig del möjliggjorts genom de från allmänna arvsfonden lämnade bidragen. De ansökningar om bidrag till upprättande av sommarkolonier som inkommit ha i stort sett kunnat bifallas. Då sannolikt bidrag även i framtiden torde kunna påräknas ur fonden åtminstone i ungefär samma omfattning som de sista budgetåren, synes en viss årlig utbyggnad av verksamheten på denna grund komma att äga rum även i fortsättningen. Omfattningen av denna utbyggnad begränsas emellertid av de allt drygare byggnadskostnaderna, som medföra att bidragen ur fonden ge allt mindre valuta. Allt eftersom koloniernas antal växer torde också större krav på bidrag till underhåll och reparationer av äldre byggnader komma att ställas på fonden.

Å andra sidan torde genom det föreslagna bidraget till koloniernas driftskostnader ökade möjligheter skapas för kommuner och enskilda sammanslutningar att påtaga sig det ekonomiska ansvaret för upprättandet av nya kolonier. Önskvärt skulle därför vara, att ytterligare medel vid behov kunde ställas till förfogande för ändamålet åtminstone under de närmaste åren. Med

hänsyn till den ovisshet som f. n. måste råda angående detta anslagsbehov finner sig utredningen emellertid icke f. n. böra föreslå dylikt extra nybyggnadsanslag.

Tillsyn å verksamheten m. m. I samband med att statligt understöd av den föreslagna omfattningen lämnas koloniverksamheten, bör denna ställas under noggrann tillsyn. Centralt bör denna tillsyn åvila socialstyrelsen, som i medicinska frågor av principiell betydelse bör samråda med medicinalstyrelsen. Tillsynsmyndigheten bör härjämte kunna i nödig omfattning anlita tjänsteläkare och barnavårdsnämnder för den lokala tillsynen.

Tillsynsmyndigheten bör även bevilja driftsbidrag.

Rätten att bli delaktig i det statliga understödet bör göras beroende av att tillsynsmyndighetens krav på de enskilda koloniernas standard i fråga om driften uppfyllas. Tillsynsmyndigheten skall sålunda svara för att kolonierna förläggas på lämpliga platser, att de byggas på ett ekonomiskt och hygieniskt godtagbart sätt, att personalen, mathållningen och hälsovården fylla tillbörliga krav, att barnen uttagas efter riktiga grunder o. s. v. Erforderliga anvisningar böra utfärdas av tillsynsmyndigheten i samråd med medicinalstyrelsen.

Tillsynsmyndigheten bör även aktivt verka för att koloniverksamheten utbygges i orter, där det enskilda initiativet icke är tillräckligt kraftigt.

Vissa riktlinjer för koloniverksamheten finnas angivna i en av leg. läkaren L.-G. Sterner utarbetad promemoria, vilken såsom bilaga (bilaga 4) fogas vid denna promemoria och vartill i detta sammanhang hänvisas.

Avgiftsfria resor till sommarvistelse i enskilda hem.

Resor till självordnad sommarvistelse. Denna form av understöd bör såsom framgår av den allmänna motiveringen tillämpas i fråga om större städer och stadslänkande samhällen, där behovet av att barnen erhålla tillfälle till sommarvistelse på landsbygden är särskilt framträdande.

Sommaren 1942 fastställdes gränsen så att fria resor skulle tillkomma städer, köpingar och municipalsamhällen med ett invånarantal av minst 8 000. Denna gräns synes tills vidare böra bibehållas. Någon höjning bör under nu rådande kristid icke företagas.

En möjlighet synes också böra hållas öppen att på samma sätt som skedde sommaren 1942 göra undantag för orter med lägre invånarantal om särskilda förhållanden så påfordra. Med hänsyn till det statsunderstöd, som föreslås för sommarkoloniverksamheten, synes emellertid antalet undantag i framtiden möjligen kunna begränsas.

I några yttranden angående verksamheten 1942 har föreslagits att stadsbarn som bo i ytterområden med landsbygdskaraktär skola undantagas från förmånen av fria resor. I vissa sådana fall är behovet av fria resor otvivelaktigt ringa. Det antal barn, som skulle uteslutas genom en dylik inskränkning, torde emellertid vara mycket obetydligt, och gränsdragningen skulle med

säkerhet i många fall medföra betydande praktiska svårigheter. På grund härav finner sig utredningen ej böra föreslå någon begränsning av antytt slag.

I fråga om villkoren för erhållande av avgiftsfria resor bör följande gälla.

På samma sätt som sommaren 1942 bör rätten till fria resor tillkomma barn, som under det år resorna äga rum fylla 14 år, samt yngre barn.

Sommaren 1942 knöts rätten till fria resor till prisrabatteringen å livsmedel så att barn, som erhållit rabattkort å livsmedel, ägde erhålla fria resor. Rabattkort utlämnades enligt då gällande bestämmelser, därest försörjarens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej översteg 900 kr., varjämte möjlighet fanns att efter ansökan erhålla prisrabattering om det senaste beskattningsbara beloppet väl översteg angivna summa men med hänsyn till särskilda omständigheter synnerligt behov av rabattkort förelåg. Enligt inhämtade uppgifter medförde denna inkomstgräns, att i Stockholm omkring hälften av barnen hade prisrabattering och i övriga orter upp till tre fjärdedelar.

Denna inkomstgräns har sommaren 1942 i allmänhet befunnits lämplig. I några fall ha dock i yttrandena från barnavårdsnämnder och folkskolestyrelser påtalats, att anknytningen till livsmedelsrabatteringen medfört, att förmånen av fria resor tillkommit personer, vilka icke syntes de lokala myndigheterna i behov därav, medan å andra sidan fria resor icke kunnat beviljas andra familjer, som trots att de icke haft rabattkort ansetts vara i stort behov av en dylik hjälp. En möjlighet till diskretionär prövning för de lokala organen har därför ansetts önskvärd.

Anknytningen till livsmedelsrabatteringen har haft den särskilda fördelen att prövningsförfarandet för de lokala organen blivit mycket enkelt, då de sökande endast behövt styrka beviljad prisrabattering genom företeende av personkort och rabattkort. Detta har varit av särskilt värde sommaren 1942 på grund av den korta tid som då stod till buds för prövningsförfarandet.

Då nya rabattkort utdelats i november 1942 har utdelningen skett enligt ändrade bestämmelser. Rätt att utan behovsprövning erhålla rabattkort tillkommer sålunda numera i regel barn, födda efter den 31 december 1926, om dess föräldrar vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt upptagits för ett beskattningsbart belopp om högst 750 kr. eller, om föräldrarna ha två eller flera efter den 31 december 1926 födda barn, 1 000 kr. Med beskattningsbart belopp av angivna storlek jämföras bl. a. innehav av skattepliktig förmögenhet överstigande 10 000 kr.

Enligt utredningens uppfattning kan viss tvekan råda i fråga om var inkomstgränsen skall dragas. Anknytningen till livsmedelsrabatteringen medför emellertid så påtagliga praktiska fördelar, att denna anknytning synes böra bibehållas.

Det framförda önskemålet om rätt för den lokala myndigheten att i vissa fall bevilja fria resor även om vederbörande sökande icke innehar rabattkort synes utredningen välgrundat. Sådan rätt bör därför tillkomma den lokala myndigheten men endast om synnerliga skäl åberopas. I främsta rummet bör denna rätt tagas i anspråk när det gäller flerbarnsfamiljer, vars

beskattningsbara belopp endast obetydligt överstiger det för rätt till rabattkort stadgade.

Rätten till fria resor synes böra avse resa i 3 klass med järnväg, båt eller buss men icke andra trafikmedel.

Sommaren 1942 beviljades icke fria resor på de kortaste sträckorna. Rätten till fria resor begränsades sålunda till sträckor, å vilka det ordinarie biljettpriset för hel enkel järnvägsbiljett i 3 klass samt motsvarande biljettpris å buss eller båt uppgår till minst 3 kronor. Denna gräns synes ha visat sig lämplig och bör bibehållas. I fråga om dessa korta sträckor torde icke fria resor ha någon nämnvärd mission att fylla.

Däremot fanns sommaren 1942 icke någon maximigräns för resorna stadgad. Från barnavårdsnämnder och folkskolestyrelser har såsom förut framhållits i vissa fall påtalats, att förmånen utnyttjats för onödigt långa resor, t. ex. från Skåne till Norrbotten. Visserligen ha sådana långa resor sommaren 1942 enligt verkställd undersökning icke förekommit i större utsträckning (endast 5—6 % av samtliga resor ha överstigit 60 mil). Det kan emellertid befaras, att antalet långa resor kommer att ökas ett kommande år. Det vill också synas som om dessa långa resor icke ha någon väsentlig betydelse för vinnande av det med de fria resorna avsedda syftet. Å de flesta större orter torde nämligen barnavårdsnämnderna och skolmyndigheterna äga möjlighet att utplacera ett visst antal barn för sommarvistelse å sommarkoloni eller i enskilda hem på landsbygden, där kostnadsfri sommarvistelse kan beredas. Om föräldrarna icke kunna utplacera sina barn hos anhöriga eller bekanta annat än på mycket långt avstånd från hemorten, synas dessa möjligheter böra tagas i anspråk. En maximigräns för resornas längd bör därför stadgas, varvid en sträcka om c:a 60 mil synes lämplig. Detta motsvarar från Stockholm en resa söderut ungefär till Malmö och norrut ungefär till Östersund. Från Göteborg går motsvarande maximiresa ungefär till Bollnäs, varjämte hela södra delen av landet faller inom det fria området. Från Malmö kan man inom samma gräns nå ungefär till Stockholm, Krylbo och Sunne. För Jämtlands och Väster-norrlands län bör emellertid maximigränsen sättas vid 80 mil (ungefär motsvarande sträckan Östersund—Uddevalla) samt för Norrbottens och Västerbottens län till 100 mil (i det närmaste motsvarande sträckan Luleå—Krylbo). Den som önskar resa till sommarvistelse på längre avstånd från hemorten bör kunna själv få betala överskjutande kostnad. De lokala myndigheter, som handhava verksamheten, synas emellertid böra äga möjlighet att göra undantag från denna bestämmelse, om sommarvistelse icke på annat sätt kan beredas barn, som i övrigt äro berättigade att erhålla fria resor. Centralmyndigheten för verksamheten bör utfärda de kompletterande föreskrifter, som betingas av lokala förhållanden (t. ex. i fråga om Gotland).

För att lantvistelsen skall få avsedd effekt, är det nödvändigt, att den icke blir alltför kort. Med de fria resorna bör därför förknippas ett villkor, att barnen få stanna på landsbygden en viss minimitid, och biljetterna böra icke gälla för återresa förrän efter denna tid. I allmänhet torde lantvistelsen böra

utsträckas över en tid av 6 till 8 veckor. Det är emellertid sannolikt, att såväl föräldrarna som vårdarna på landet i många fall ha svårt att på förhand binda sig för en så lång lantvistelse för barnen. För att icke ovisshet i detta avseende skall behöva förhindra ett utnyttjande av de fria resorna, synes minimtiden på samma sätt som skedde sommaren 1942 kunna begränsas till 4 veckor. Det är sannolikt att, om barnen väl befinna sig ute på landsbygden, vistelsen i många fall kommer att utsträckas utöver denna tid.

Fria resor böra principiellt endast beviljas för resa till sommarvistelse på landsbygden. Framför allt böra större städer eller industrisamhällen icke ifrågakomma såsom vistelseort. Mindre städer och andra samhällen, som huvudsakligen äga karaktären av rekreationsorter, synas emellertid kunna jämföras med den egentliga landsbygden. Dessa regler tillämpades sommaren 1942. Från några håll påtalades emellertid *dels* att det i vissa fall var svårt att avgöra huruvida den uppgivna vistelseorten var att anse som landsbygd (t. ex. då vistelsen skulle äga rum inom större stads administrativa område) *dels ock* att någon kontroll icke kunde utövas över att barnen verkligen vistades på uppgiven ort. Med hänsyn härtill synes möjlighet böra öppnas för de lokala organen i barnens hemorter att i fall då så finnes påkallat inhämta behövliga upplysningar genom barnvårdsnämnderna i vistelseorterna, att fordra företeende av intyg från dessa nämnder angående sommarvistelsen, att avstänga personer som missbrukat statens hjälp o. s. v.

Det synes nödvändigt att räkna med att barn under skolåldern samt yngre barn i skolåldern i stor utsträckning måste åtföljas av moder eller annan vårdare på resorna. Valet synes här stå mellan helt fria resor och resor till nedsatt pris. Sommaren 1942 erhöles vårdarna helt fria resor, men rätten att erhålla dylika vårdarbiljetter begränsades genom särskilda föreskrifter. De regler, som härvid gällde, synas i allmänhet ha varit väl avpassade och böra i stort sett kunna tillämpas även i framtiden. Det är givet att, särskilt för de minst bemedlade, helt avgiftsfria biljetter för vårdare medföra avsevärt större möjlighet att utnyttja de fria resorna för barnen. För många småbarn torde detta vara enda möjligheten att komma ut på landet med hänsyn till den ringa omfattningen av den för dessa barn bedrivna koloniverksamheten (denna omfattar såsom framgår av socialstyrelsens förut åberopade undersökning ett barnantal, som endast uppgår till $\frac{1}{6}$ av skolbarnskoloniernas). I fråga om barn under 4 år tillkommer den omständigheten, att för dessa barn i allmänhet icke utgår någon biljettavgift, varför ett understödjande av sommarresor i vad angår dessa barn måste ske genom att vårdhavarens resemöjlighet underlättas.

I enlighet med de 1942 tillämpade bestämmelserna bör rätt till fria resor i allmänhet endast tillkomma vårdare till barn, som uppnått högst 10 års ålder. För att förenkla prövningen härav synes det lämpligast att fri resa lämnas vårdare till barn, som det år resan skall äga rum fyller 10 år, samt vårdare till yngre barn. Särskilda skäl kunna dock föreligga, som föranleda till att

vårdare bör medfölja barn, som är äldre än nu sagts (försenad utveckling eller klenhet hos barnet, särskilt besvärlig resväg o. s. v.). I sådana fall bör rätt till fri resa kunna beviljas vårdaren av den lokala myndighet, som har hand om ledningen av verksamheten.

I allmänhet bör högst en vårdare få medfölja varje familj. Möjlighet bör emellertid finnas att i undantagsfall bevilja flera vårdare fria resor, om i en familj med flera barn dessa måste sändas till olika sommarhem.

Vårdarbiljett bör gälla för återresa tillsammans med barnet vid sommarvistelsens slut. I ett stort antal fall torde det emellertid icke vara möjligt för vårdaren att stanna kvar på landsbygden tillsammans med barnet utan vårdaren måste återvända till hemorten efter att ha följt barnet till dess vistelseort för sommaren. Vårdarbiljetten bör därför gälla för återresa enligt samma regler som vanliga tur- och returbiljetter d. v. s. inom 10 dagar. Har vårdaren på detta sätt måst återvända till hemorten bör ny avgiftsfri biljett vid sommarvistelsens slut kunna utlämnas till vårdare, som skall hämta barnet och ledsaga det på återresan.

De fria vårdarbiljetterna utgöra en förutsättning för att de fria resorna för barnen skola kunna utnyttjas effektivt även när det gäller mindre barn. Vid sidan härav lämna de också en viss möjlighet för hårt ansträngda mödrar att åtminstone en kortare tid komma ut på landet. Den härigenom vunna rekreationen för modern kommer säkerligen även barnen till godo. För att denna senare verkan skall kunna uppnås, bör rätten att erhålla vårdarbiljett i allmänhet tillkomma modern. Kan denna av någon anledning icke ledsaga sina barn, bör undersökas om icke barnet kan få medfölja annan vårdare på resan. Från vissa håll har sålunda påpekats att de lokala organ, som ha ledningen av verksamheten, säkerligen i viss utsträckning skola kunna organisera grupper, där ett flertal barn få medfölja samma vårdare. Endast om en sådan anordning icke kan träffas, bör annan vårdare än modern få fri resa.

I och med att de fria resorna till enskilda hem på landsbygden begränsas genom det föreslagna inkomststrecket och genom de ytterligare restriktioner, som härovan föreslagits för vårdarnas fria resor, kommer sistnämnda förmån att gälla endast en mindre del av det totala barnantalet. Tänkbart vore att ytterligare begränsa vårdarnas fria resor genom en särskild behovsprövning. Det ställer sig emellertid utomordentligt svårt att ge regler för en sådan prövning, vilka skulle kunna tillämpas utan att bereda de lokala organen, vilka skulle ha prövningen om hand, ett synnerligen omfattande och svårt arbete. En sådan prövning synes därför icke böra komma i fråga.

Sommaren 1942 uppdrogs ledningen av verksamheten åt barnavårdsnämnden och folkskolestyrelsen i de berörda orterna. Avsikten var att ernå enklaste och billigaste expeditjonsförfarande genom att biljettrekvisitioner för skolbarn utlämnades i skolorna och för barn under skolåldern av barnavårdsnämnden. Det från vissa håll framförda önskemålet om koncentrerad av verksamheten till ett organ synes emellertid väl motiverat. Då barnavårds-

nämnderna synas mest lämpade för uppgiften ifråga, föreslås att åt dessa nämnder uppdrages att handhava den lokala ledningen. Det torde emellertid vara lämpligt att utlämningen av biljettrekvisitioner sker med biträde av skolmyndigheterna ifråga om skolbarnen, för vilket ändamål samarbete lokalt bör inledas mellan barnavårdsnämnden och skolmyndigheterna.

Centralmyndighet för verksamheten bör socialstyrelsen vara. I anslutning till vad som skedde vid ordnandet av barnens sommarvistelse år 1942 bör emellertid åt utrymningskommissionen kunna uppdragas att lämna medverkan i organisatoriskt hänseende. Å socialstyrelsen bör ankomma att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter.

Feriebarnsverksamheten. Denna verksamhet bör å orter med minst 8 000 invånare stödjas genom att staten bestrider kostnaderna för resor med järnväg, båt och buss för barnen ävensom deras ledsagare på resan. Förutsättningar för detta stöd böra vara, att verksamheten bedrivs på ett ekonomiskt sätt och under betryggande former. Det är ifråga om denna verksamhet särskilt angeläget, att en noggrann tillsyn utövas å anordnarnas kvalifikationer, de grunder efter vilka barnen och sommarhemmen uttagas o. s. v. Enskild institution, som önskar bli delaktig av det statliga understödet, bör därför i förväg godkännas av förutnämnda tillsynsmyndighet, varvid riktlinjerna för verksamheten först böra prövas. Understöd bör, oavsett om verksamheten bedrivs av barnavårdsnämnd eller annat offentligt organ eller av enskild organisation, lämnas endast om barnen uttagas enligt medicinskt och socialt godtagbara grunder. De föreslagna reglerna angående avgiftsfria resor till självordnad sommarvistelse böra i tillämpliga delar gälla även feriebarnsverksamheten. Socialstyrelsen bör utfärda erforderliga anvisningar för institutioner, som driva verksamhet av ifrågavarande slag.

Kostnaderna för de avgiftsfria resorna kunna innan uppgifter angående motsvarande kostnader sommaren 1942 finnas att tillgå icke med säkerhet beräknas. En stickprovsundersökning har emellertid givit vid handen, att resekostnaden i genomsnitt icke kommer att överstiga 14 kronor per person. Därest resorna på sätt som föreslagits göras till en permanent institution, synes man böra räkna med att antalet personer, som utnyttja ifrågavarande förmån kommer att ökas jämfört med innevarande år, då antalet utgjorde c:a 46 000 (29 200 barn och 16 800 vårdare). Man torde sålunda böra räkna med c:a 60 000 personer. Den sammanlagda kostnaden för de avgiftsfria resorna till sommarvistelse i enskilda hem kan med hänsyn härtill beräknas komma att uppgå till c:a 800,000 kr. per år. Härvid förutsättes att samma nedsättning av biljettpriset för järnvägsresorna eller till 37,5 % av ordinarie priset för hel biljett, som beviljats 1942, även kommer att medgivas i fortsättningen.

Sammanfattning.

Med stöd av det anförda får befolkningsutredningen föreslå, att för budgetåret 1943/44 måtte anvisas anslag med följande belopp:

för fria resor till sommarkolonier	kr.	200 000
för bidrag till driftskostnader i övrigt vid sommarkolonier	»	100 000
för resor till sommarvistelse i enskilda hem	»	800 000
		<hr/>
	Summa kr.	1 100 000

Stockholm den 29 december 1942.

På 1941 års befolkningsutrednings vägnar:

Tage Erlander.

/ Leif Hultström.

Statistisk undersökning rörande verksamheten vid sommarkolonier under år 1941.

Undersökningens syfte och planläggning. Förevarande undersökning har verkställts inom socialstyrelsen i anledning av det uppdrag, som styrelsen erhöll genom kungl. brev den 26 september 1941 att i samråd med 1941 års befolkningsutredning utföra vissa undersökningar rörande samhällets familjevårnande och barnavårdande verksamhet. Uppgifter om antalet barn m. m. vid s. k. skollovs-kolonier inhämtas vart femte år av skolöverstyrelsen från skoldistriktet i samband med rapporterna till undervisningsstatistiken. Dylika uppgifter förelågo senast med avseende på verksamheten under sommaren 1940 och ha i detta sammanhang utnyttjats av socialstyrelsen. Då ifrågavarande uppgifter icke omfattade koloniverksamheten i dess helhet och ej heller i andra avseenden gävo en tillräckligt ingående kännedom om de förhållanden, varunder sådan verksamhet bedrives, inhämtades av socialstyrelsen särskilda upplysningar enligt ett för ändamålet utarbetat frågeformulär. Formuläret distribuerades i ett antal exemplar till de skolstyrelser, inom vars distrikt skolbarn uttagits till kolonivistelse under sommaren 1940; skolstyrelserna skulle sedan vidarebefordra formulären till de myndigheter, föreningar eller andra, vilka underhöllo koloniverksamhet. Från provinsialläkare, Röda korset, Barnens dag-föreningarna, Majblommans riksförbund, länskommittéerna för solstickan, Frälsningsarmén m. fl. erhöles dessutom adresser till olika huvudmän för koloniverksamhet, vilka tillskrevos direkt av styrelsen utan anlitan- de av skolmyndigheterna som mellanhand. Formuläret avsåg verksamheten under sommaren 1941 och utsändes i december detta år; då koloniföreningarna vanligen uppgöra sina verksamhetsberättelser och räkenskapssammandrag först på nyåret, kunde emellertid de begärda uppgifterna i många fall ej erhållas förrän under februari och mars.

Enligt socialstyrelsens frågeformulär erhöles användbara uppgifter för 574 kolonier med tillsammans något över 26 000 barn. Antalet kolonier, som materialet omfattar, torde emellertid vara något högre än den anförda siffran, då en del koloniföreningar synes ha redovisat verksamheten vid flera kolonier på samma blankett utan att ange detta förhållande. Till belysning av undersökningens omfattning kan nämnas, att i skolöverstyrelsens uppgifter för koloniverksamheten under år 1940 redovisas 13 123 kolonibarn för hela riket med undantag av Stockholm, medan enligt socialstyrelsens uppgifter för år 1941 antalet kolonibarn i skolåldern, som voro hemmahörande i landsorten, uppgick till 16 884. Skillnaden torde endast till en mindre del förklaras av verksamhetens större omfattning år 1941 utan främst sammanhänga därmed, att sistnämnda uppgifter i allmänhet utgöra ett fullständigare material. I fem län redovisades emellertid ett något högre antal (sammanlagt 500 flera) kolonibarn enligt skolöverstyrelsens uppgifter än enligt socialstyrelsens enquete. Det torde dessutom ha funnits ytterligare några kolonier, som icke ingingo i någotdera materialet. Man kan därför uppskatta hela antalet barn, som vistades vid sommarkolonier under år 1941, till omkring 27 000. Det bör nämnas, att detta antal endast avser den kollektiva sommarkoloniverksamheten, och att däri icke inbegripas s. k. ferie- barn med enskild inackordering hos familjer på landsbygden. S. k. dagskolonier, där barnen blott vistades under dagen, ingå ej heller i enqueten.

Koloniverksamhetens utbredning och omfattning m. m. Sommarkolonierna ägas och underhållas i stor utsträckning av för ändamålet särskilt stiftade koloniföreningar samt av sammanslutningar för folkhälsans främjande men drivas ibland även

av kommunala myndigheter, kyrkliga församlingar och frireligiösa samfund, ideella organisationer av olika slag, företag m. fl. Av de i socialstyrelsens enquete redovisade 574 kolonierna underhölls sålunda 216 (38 %) av koloniföreningar, 163 (28 %) av Röda korset, sammanslutningar för bekämpande av tuberkulos o. d., 38 (7 %) av landsting och kommuner, 23 (4 %) av församlingar och andra statskyrkliga organ samt 134 (23 %) av andra huvudmän.

Verksamheten vid de särskilda kolonierna är vanligen avsedd att tillgodose behoven inom en viss kommun. En dylik lokalt organiserad koloniverksamhet redovisades i enquêten beträffande samtliga städer med över 30 000 invånare, 6 av 7 städer med 20 000—30 000 invånare, 24 av 27 städer med 10 000—20 000 invånare, 19 av 38 städer med 5 000—10 000 invånare samt 15 av övriga 33 städer med mindre än 5 000 invånare. Andra kolonier, vars verksamhetsområde omfattade ett helt län eller hela riket, voro åtminstone i en del fall avsedda för ett speciellt klientel, t. ex. tuberkulösa barn.

Sommarkolonierna synas numera vanligen förläggas i närheten av den ort, där barnen äro hemmahörande. Stockholmskolonierna äro sålunda i allmänhet förlagda till skärgården inom de angränsande länen. En del kolonier på västkusten, i Dalarna och i fjällområdena ha emellertid förlagts till dessa trakter av med speciella vårdbehov sammanhängande klimathänsyn och mottaga barn från vitt skilda delar av landet.

En sammanfattning av sommarkoloniernas fördelning på olika län med avseende på dels barnens hemort, dels verksamhetens förläggning lämnas i tabell 1.

Till belysning av koloniverksamhetens utveckling begärdes i frågeformuläret uppgift om sedan vilket år sådan verksamhet bedrivits av vederbörande myndighet eller sammanslutning. Enligt de erhållna svaren härom hade närmare 50 % av kolonierna bedrivits på nuvarande eller annan ort sedan före 1920,

Tabell 1. De redovisade sommarkoloniernas fördelning på olika län med avseende på dels barnens hemort, dels verksamhetens förläggning.

L ä n	Antal redovisade kolonier, fördelade med avseende på		L ä n	Antal redovisade kolonier, fördelade med avseende på	
	barnens hemort	verksamhetens förläggning		barnens hemort	verksamhetens förläggning
Stockholms stad	122	—	Skaraborgs län	9	7
Stockholms län	14	85	Värmlands län	24	23
Uppsala län	11	11	Örebro län	15	18
Södermanlands län	9	26	Västmanlands län	15	15
Östergötlands län	9	13	Kopparbergs län	25	47
Jönköpings län	14	11	Gäyleborgs län	18	15
Kronobergs län	6	4	Västernorrlands län	14	16
Kalmar län	8	8	Jämtlands län	15	18
Gotlands län	1	1	Västerbottens län	16	16
Blekinge län	14	14	Norrbottnens län	29	29
Kristianstads län	15	39	Ej särskilt angivet län ¹	17	—
Malmöhus län	37	14			
Hallands län	11	34			
Göteborgs och Bohus län	94	93			
Älvsborgs län	12	17	Hela riket	574	574

¹ Avser kolonier med barn från mer än ett län samt kolonier utan uppgift om barnens hemort.

medan 20 % tillkommit under 1920-talet, 25 % på 1930-talet samt 5 % under åren 1940 och 1941.

Det antal barn från olika län, som enligt enquêten vistades vid sommarkolonier år 1941, redovisas i tabell 2 med fördelning på städer och landsbygd samt på åldersgrupper; uppgifter lämnas därjämte i samma tabell om barnens fördelning med avseende på skälen för deras uttagande till kolonivistelse. I den mån det varit möjligt att skilja mellan barn från olika orter, har i tabell 3 en särskild redovisning skett av antalet kolonibarn från städer med över 20 000 invånare.

Tabell 2. Antal redovisade barn från olika län med fördelning på städer och landsbygd samt på åldersgrupper m. m.

Barnens hemortslän	Hela antalet redovisade barn	A n t a l b a r n					
		vid kolonier med barn från			i åldern		
		enbart landsbygd	enbart städer	både landsbygd och städer	under 4 år	4—6 år	7 år och däröver
Stockholms stad	6 881	—	6 881	—	166	1 107	5 608
Stockholms län	539	336	149	54	8	65	466
Uppsala län	421	128	255	38	25	63	333
Södermanlands län	623	40	583	—	4	34	585
Östergötlands län	317	69	226	22	2	26	289
Jönköpings län	694	151	420	123	25	60	609
Kronobergs län	256	103	35	118	—	6	250
Kalmar län	302	30	194	78	8	57	237
Gotlands län	22	—	—	22	—	4	18
Blekinge län	405	—	207	198	13	44	348
Kristianstads län	653	477	88	88	—	1	652
Malmöhus län	3 195	631	2 516	48	52	185	2 958
Hallands län	433	224	209	—	6	45	382
Göteborgs och Bohus län	3 102	198	2 711	193	82	357	2 663
Älvsborgs län	696	301	365	30	7	99	590
Skaraborgs län	352	30	83	239	1	29	322
Värmlands län	757	424	256	77	42	136	579
Örebro län	910	88	646	176	32	88	790
Västmanlands län	752	259	314	179	5	47	700
Kopparbergs län	829	551	200	78	3	60	766
Gävleborgs län	637	250	318	69	22	136	479
Västernorrlands län	497	359	138	—	8	29	460
Jämtlands län	493	271	122	100	11	58	424
Västerbottens län	547	347	66	134	11	80	456
Norrbottnens län	969	567	106	296	3	57	909
Ej särskilt angivet län ¹	751	127	151	473	14	118	619
Hela riket	26 033	5 961	17 239	2 833	550	2 991	22 492
Därav vid kolonier, till vilka barnen uttogos av							
a) sociala skäl	3 131	112	2 755	264	165	1 143	1 823
b) hälsoskäl	4 322	2 036	1 223	1 063	87	427	3 808
c) båda dessa skäl	17 168	3 706	12 165	1 297	262	1 302	15 604
d) andra eller ej angivna skäl	1 412	107	1 096	209	36	119	1 257

¹ Avser kolonier med barn från mer än ett län samt kolonier utan uppgift om barnens hemort.

Tabell 3. Antal kolonibarn från vissa större städer.¹

S t ä d e r	Antal redovisade barn	Därav i åldern		
		under 4 år	4—6 år	7 år och däröver
Stockholm	6 881	166	1 107	5 608
Göteborg	2 671	77	323	2 271
Malmö	1 145	4	29	1 112
Norrköping	245	—	10	235
Hälsingborg	673	20	44	609
Örebro	585	6	68	511
Borås	508	3	71	434
Eskilstuna	499	4	33	462
Linköping	139	1	10	128
Gävle	256	17	57	182
Västerås	273	1	13	259
Uppsala	255	25	44	186
Jönköping	363	21	46	296
Karlskrona	178	7	27	144
Karlstad	134	9	25	100
Halmstad	169	2	3	164
Lund	568	11	20	537
Karlskoga	58	—	1	57
Kristianstad	—	—	—	—
Kalmar	166	8	48	110
Landskrona	334	17	91	226
Tillhopa	16 100	399	2 070	13 631

¹ I enqüeten redovisat antal barn ha i tabellen med ledning av skolöverstyrelsens uppgifter höjts med 200 för Norrköping, 350 för Borås samt 200 för Lund eller med sammanlagt 750.

Av samtliga redovisade 26 033 barn voro 5 961 eller drygt 25 % hemmahörande på landsbygden och 17 239 eller icke fullt 75 % i städerna. Inom Stockholms, Kristianstads, Hallands, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län redovisades dock flera barn från landsbygden än från städerna. Med landsbygden förstås i detta sammanhang den administrativa landsbygden, d. v. s. andra kommuner än städer. Antalet kolonibarn från den egentliga landsbygden torde vara mycket litet; i allmänhet är det fråga om barn från andra tätorter än städer. Av stadsbarnen kommo omkring 38 % på Stockholm, 15 % på Göteborg, 6 % på Malmö, 35 % på städer med 20 000—100 000 invånare samt 6 % på mindre städer.

Omkring 14 % av barnen voro i förskoleåldern och 86 % i skolåldern. Såsom framgår av nedanstående tablå var antalet i förskoleåldern jämförelsevis mindre bland barn från landsbygden än bland barn från städerna.

Kolonier med barn från	Antal redovisade barn	Därav i åldern		
		under 4 år	4—6 år	7 år och däröver
a) enbart landsbygd	5 961	66	512	5 383
b) » städer	17 239	415	2 165	14 659
c) » både landsbygd och städer ..	2 833	69	314	2 450
Samtliga kolonier	26 033	550	2 991	22 492

Vad beträffar sammanställningarna i tabell 2 angående de grunder, efter vilka barnen uttogos till kolonivistelse, är det av särskilt intresse att konstatera, att icke mindre än en tredjedel av barnen från landsbygden erhöilo kolonivistelse av direkta hälsoskäl, under det att detta var fallet endast i fråga om mindre än en tiondel av barnen från städerna. Bland barn i förskoleåldern motiverades kolonivistelsen i något större utsträckning av medicinska skäl än bland skolbarn. I fråga om det öfvervägande flertalet barn inom olika åldrar samt från olika orter föranleddes deras omhändertagande för kolonivård av mera allmänna rekreatjonsbehov i förening med ekonomiska och sociala hjälpbehov.

Sommarkoloniernas storlek framgår av nedanstående tablå:

	Antal kolonier	
	Absoluta tal	Procenttal
Mindre än 15 barn	13	2·3
15—19 barn	33	5·7
20—29 »	157	27·4
30—39 »	163	28·4
40—49 »	68	11·8
50—59 »	32	5·6
60—69 »	32	5·6
70—79 »	16	2·8
80—89 »	15	2·6
90—99 »	10	1·7
100—149 barn	22	3·8
150—199 »	6	1·1
200 barn och däröver	7	1·2
	Samtliga 574	100·0

Den vanligast förekommande storleksordningen av kolonier utgjorde sålunda 20—40 barn. Det sammanlagda antalet barn inom olika storleksgrupper av kolonier meddelas i nedanstående sammanställning:

	Antal kolonier	Antal barn	Därav antal barn (i %) i	
			förskoleåldern	skolåldern
Kolonier med mindre än 50 barn	434	13 046	16·5	83·5
» » 50—99 barn	105	7 234	8·3	91·7
» » 100 barn och däröver	35	5 753	13·7	86·3
	Samtliga kolonier 574	26 033	13·6	86·4

Verksamheten vid kolonier med vardera mindre än 50 barn omfattade öfver 80 % av samtliga redovisade barn i åldern under 4 år och bortåt 60 % av barnen i åldersgruppen 4—6 år men icke fullt 50 % av barnen i skolåldern. Skillnaderna mellan olika storleksgrupper av kolonier i fråga om barnens åldersfördelning, bero delvis därpå, att å ena sidan barn i förskoleåldern i jämförelsevis stor utsträckning uttagas till kolonivistelse av medicinska skäl, och att de för sådana speciella vårdbehov inrättade institutionerna ofta äro ganska små, medan å andra sidan den omfattande koloniverksamhet för skolbarn från de större städerna, som avser att tillgodose mera allmänna rekreatjonsbehov, på många håll bedrivs vid större anläggningar. Det bör emellertid i detta sam-

manhang påpekas, att det i fråga om vissa uppgifter i det föreliggande materialet varit svårt att bedöma, huruvida de borde anses gälla en fristående koloni eller endast en avdelning av en större anläggning. Sålunda har t. ex. den verksamhet, som Barnens dag-föreningen i Stockholm bedriver på Barnens ö och som för övrigt omfattar förhållandevis många barn före skolåldern, redovisats med särskiljande av olika smärre kolonier.

Verksamhetens anordnande m. m. Av samtliga 574 kolonier hade 504 samma barn under hela den tid, som kolonin hölls öppen, medan vid 67 kolonier ombyte av barn skedde en gång under sommaren; vid 1 koloni ägde ombyte av barn rum två gånger och vid 2 kolonier tre gånger. I nedanstående tablå lämnas en fördelning av barnen efter vistelsens längd.

	Antal redovisade barn	Därav antal barn (i %), vars kolonivistelse varade under nedanstående antal dagar						
		mindre än 25	25—34	35—44	45—54	55—64	65 och däröver	ej angivet
Barn före skolåldern	3 541	0·0	6·8	13·6	13·9	44·7	16·9	4·1
” i ”	22 492	0·9	18·4	21·5	36·9	20·0	1·6	0·7
Samtliga	26 033	0·8	16·8	20·4	33·8	23·3	3·7	1·2

Koloniverksamheten har i allmänhet karaktären av en understödsform för barn från mindre bemedlade familjer. Helt fri vistelse för samtliga barn förekom sålunda vid 339 kolonier (59 %) och för en del av barnen vid 213 kolonier (37 %). Endast vid 12 kolonier (2 %) erlades avgift för samtliga barn. Antalet barn, som erhöilo fri vistelse, utgjorde 22 111 eller 85 %, under det att avgift erlades för 3 360 barn eller 13 %. Uppgifter angående avgiftsförhållandena saknas i fråga om 10 kolonier (2 %) samt 562 barn (2 %). Avgiftens storlek varierade högst avsevärt från ofta endast något tiotal ören per dag till i några fall eller vid vissa kolonier full underhållskostnad.

Barnens resor till och från kolonin voro likaledes i allmänhet kostnadsfria. Detta uppgavs sålunda vara fallet vid 447 kolonier (78 %) med 20 937 barn (80 %). Resorna uppgåvos vidare betalas av kolonin till viss del eller för vissa barn vid 65 kolonier (11 %) med 2 792 barn (11 %), men fingo bekostas av barnens föräldrar vid 45 kolonier (8 %) med 1 685 barn (7 %), varjämte uppgifter saknas i fråga om 17 kolonier (3 %) med 619 barn (2 %). Det bör tilläggas, att vid vissa kolonier med kostnadsfria resor, synas trafikföretag eller enskilda donatorer ha stått för kostnaderna, som sålunda i dylika fall icke kommit att belasta koloniföreningens budget.

I formuläret upptagen fråga om barnen erhöilo fria kläder har besvarats med »ja» i fråga om 162 kolonier (28 %) med 5 273 barn (20 %), med »delvis» i fråga om 140 kolonier (25 %) med 6 877 barn (27 %) och med »nej» i fråga om 271 kolonier (47 %) med 13 854 barn (53 %) samt lämnats obesvarad i fråga om 1 koloni med 29 barn. Enquëten ger emellertid icke full klarhet om förhållandena i ifrågavarande avseende, då den erhållna utrustningens art och omfattning torde varit högst varierande. Även då frågan besvarats med »ja» synes i en del fall full utrustning ej ha erhållits.

Läkarvård, sjukdomsfrekvens m. m. Särskilt anställd läkare stod till förfogande vid 151 kolonier, d. v. s. drygt en fjärdedel av samtliga. Förundersökning av barnen ägde emellertid rum vid det övervägande flertalet kolonier, och regelbundna läkarbesök förekommo likaså vid de allra flesta kolonierna; det torde

därvid vanligen vara fråga om av skolläkare eller tjänsteläkare verkställd inspektion.

Tabell 4. Frekvensen av epidemiska sjukdomar och av »förkylningssjukdomar» vid sommarkolonier under år 1941.

	Hela antalet redovisade kolonier	Antal kolonier, där sjukdomsfall rapporterats	Antal barn vid		Antal redovisade sjukdomsfall	Antal sjukdomsfall i % av antalet barn vid	
			samtliga kolonier	kolonier, där sjukdomsfall rapporterats		samtliga kolonier	kolonier, där sjukdomsfall rapporterats
<i>Sjukdomar av epidemisk karaktär</i>	574	97	26 033	5 919	913	3·5	15·4
Därav vid kolonier med							
a) mindre än 50 barn ..	434	66	13 046	2 184	565	4·3	25·9
b) 50—99 barn.....	105	20	7 234	1 373	236	3·3	17·2
c) 100 barn och däröver	35	11	5 753	2 362	112	1·9	4·7
<i>»Förkylningssjukdomar»</i> ...	574	154	26 033	7 708	996	3·8	12·9
Därav vid kolonier med							
a) mindre än 50 barn ..	434	103	13 046	3 314	574	4·4	17·3
b) 50—99 barn.....	105	39	7 234	2 650	330	4·6	12·5
c) 100 barn och däröver	35	12	5 753	1 744	92	1·6	5·3

Enligt föreliggande uppgifter förekommo under sommaren 1941 epidemiska sjukdomar vid ungefär en sjättedel av samtliga kolonier och förkylningssjukdomar vid betydligt mer än en fjärdedel. De redovisade sjukdomsfallen berörde ett relativt sett avsevärt mindre antal små koloniförläggningar än stora sådana. Detta förhållande var särskilt framträdande i fråga om epidemiska sjukdomsfall; i tabell 4 meddelade data ge sålunda vid handen, att epidemiska sjukdomar rapporterats från i avrundade tal resp. 15, 20 och 30 % av institutionerna inom resp. storleksgrupperna mindre än 50, 50—99 och 100 eller flera barn. Den anförda procenttallsserien torde åtminstone i fråga om den allmänna tendens, som där kommer till uttryck, ge en riktig uppfattning om ifrågakvarande förhållanden. Det kan dock synas sannolikt, att differenserna mellan resp. grupper voro något mindre i verkligheten. Man kan nämligen förmoda, att uppgiftslämnare för mindre kolonier i många fall icke sett sig i stånd att lämna upplysningar om sjukdomsförhållandena, varför materialet särskilt i fråga om denna grupp kan ha blivit ofullständigt.

Enligt tabell 4 utgjorde hela antalet redovisade epidemiska sjukdomsfall 913, vilket motsvarade 3·5 % av samtliga kolonibarn. Hela antalet fall av förkylningssjukdomar utgjorde 996, motsvarande 3·8 % av samtliga barn. Även i fråga om de här nämnda relationstalen mellan antalet sjukdomsfall och koloniverksamhetens omfattning måste reservation göras för eventuella brister med avseende på materialets fullständighet. Vad beträffar olika storleksgrupper av kolonier, motsvarade emellertid vid institutioner med mindre än 50 barn antalet sjukdomsfall 4—4½ % av barnantalet, medan vid institutioner med 100 barn och däröver ifrågakvarande jämförelsetal rörde sig om 1½—2 %.

I tabell 4 lämnas slutligen även procenttal för antalet sjukdomsfall i förhållande till antalet barn vid de kolonier, där epidemiska sjukdomar resp. förkylningssjukdomar förekommo. Man erhåller här ett uttryck för smittorisken inom

infekterade förläggningar, och en jämförelse av härom erhållna data för epidemiska sjukdomar (15·4 %) och för förkylningssjukdomar (12·9 %) ger vid handen, att större smittorisk förelåg i fråga om den förstnämnda sjukdomsgruppen än i fråga om den sistnämnda. Vad beträffar förhållandena vid kolonier av olika storlek skulle enligt frekvenstalen i tabell 4 sjukdomsfrekvensen och smittorisken vara flera gånger högre vid smärre förläggningar än vid större sådana. En förklaring härtill, som dock icke kan vara tillräckligt uttömmande, var att barn i förskoleåldern förekommo i avsevärt större utsträckning vid smärre kolonier än vid större. Man kan också framhålla, att de mindre institutionerna ofta ej äro byggda för koloniändamål, och att de av detta, men även andra skäl, äro mera primitivt utrustade i fråga om isoleringsmöjligheter, utrymmen m. m.

I formuläret upptagen fråga om möjligheterna att isolera sjuka barn har så gott som genomgående besvarats jakande. Särskilda isoleringsrum syntes dock endast finnas vid större kolonier; vid mindre kolonier användes t. ex. något av personalens rum, då något barn insjuknade och behövde isoleras från de övriga.

Angående de hygieniska förhållandena i övrigt kan nämnas, att enligt förevarande uppgifter möjlighet till varmbad fanns vid 161 kolonier eller mer än en fjärdedel av samtliga. — Friskintyg av personalen fordrades vid 257 kolonier eller icke fullt hälften.

Barnens sysselsättande. Det övervägande flertalet kolonier (543 av samtliga 574) voro förlagda i närheten av badstrand, och friluftsbad utgjorde i allmänhet en av huvudpunkterna på barnens dagsschema. Särskild simundervisning var dock ej anordnad vid mer än två tredjedelar av kolonierna. I övrigt sysselsattes barnen vanligen med lekar o. d. Under regndagar fingo barnen vid flertalet kolonier vistas i matsalen, dagrum eller annat större rum i kolonibyggnaderna. Några av de mera välutrustade kolonierna hade särskilda lekhallar som användes vid sådana tillfällen.

Då koloniverksamheten numera endast i vissa fall har karaktären av sjukvård utan vanligen avser att överhuvud taget bereda barn från städer och tätbebyggda samhällen tillfälle till lantvistelse under sommaren, ansågs det vid frågeformulärets uppgörande vara av intresse att få reda på i vad mån dagsschemat vid kolonierna anpassats efter denna utveckling. Sålunda efterfrågades vilka möjligheter, som funnos för barnen att lära känna bygdens arbetsliv och att själva syssla med arbeten i lantbruk, trädgårdsskötsel, skogsplanteringar o. s. v. De erhållna svaren på denna fråga ge vid handen, att kolonibarnen endast undantagsvis få närmare kontakt med landsbygdsmiljön och tillfälle att aktivt delta i arbeten av nämnda slag. — Däremot fingo barnen ofta, ehuru ej alltid, inom kolonin hjälpa till med arbeten i köket, dukning, städning o. d.

Personalen. Vid de kolonier, som redovisats i socialstyrelsens enquête, sysselsattes under sommaren 1941 sammanlagt 2 710 personer. Man kan därför räkna med att inom koloniverksamheten bortåt 3 000 personer äro anställda under sommaren. Något mer än hälften av de anställda utgjordes av vårdpersonal och de övriga av ekonomipersonal. Vid en koloni av genomsnittlig storlek synas i allmänhet finnas en föreståndarinna samt ett biträde för barnens vård och sysselsättande, vidare en kokerska och ett köksbiträde. Vårdpersonalen utgöres vanligen av under sommaren ledig lärar- och barnavårdspersonal, medan bland ekonomipersonalen åtminstone köksbiträden, städerskor o. d. ofta anställas från den trakt, där kolonierna äro förlagda. Koloniverksamheten sysselsätter företrädesvis kvinnlig personal. Lönevillkoren för de anställda framgår av tabell 5.

Tabell 5. Personalens antal och löneförhållanden.

Ställning i arbetet	Antal redovisade anställda	Därav		Genomsnittlig kontant lön per månad kr. (förutom fri bostad och kost)	
		män	kvinnor	män	kvinnor
Föreståndare	615	63	552	146	113
Biträden, lektedare	651	65	586	81	59
Barnsköterskor	127	—	127	—	63
Sjukvårdspersonal	27	—	27	—	94
Husmödrar	43	—	43	—	104
Kokerskor	544	—	544	—	85
Ekonomipersonal i övrigt	694	25	669	69	59
Praktikanter och dylikt	9	—	9	—	28
Samtliga	2 710	153	2 557	110	78

Kolonibyggnader, ekonomiska förhållanden o. d. Bland de i enquêten redovisade 574 kolonierna ägdes de av kolonierna använda byggnaderna och markområdena i 289 fall av vederbörande huvudman för verksamheten samt voro fritt upplåtna i 125 fall; i fråga om 111 kolonier voro byggnaderna förhyrda, varjämte uppgift saknas beträffande 49 kolonier. Vid icke mindre än 277 kolonier voro byggnaderna helt eller delvis uppförda för ändamålet och i 136 fall enligt förefintliga standardritningar. I övrigt var det vanligen byggnader, som tidigare använts som bostadshus, vilka inköpts eller förhyrts för koloniändamål. I 18 fall användes skola som förläggning för sommarkoloni. Endast en fjärdedel av de redovisade kolonibyggnaderna användes numera för annat ändamål under den tid av året, då koloniverksamheten ej pågick.

De summariska uppgifter, som begärdes i frågeformuläret angående inkomsternas och utgifternas fördelning på vissa huvudposter, voro i allmänhet besvarade på ett tillfredsställande sätt. En sammanställning av de erhållna upplysningarna om de ekonomiska förhållandena inom koloniverksamheten lämnas i nedanstående tablå.

Inkomster	Kronor	%	Utgifter	Kronor	%
Avgifter	136 387	6·7	Lokalkostnader	205 774	10·5
Kommunala anslag	800 322	39·2	Löner och arvoden	315 506	16·2
Donationsmedel	733 697	35·9	Mat	978 447	50·2
Övriga inkomster	372 459	18·2	Resor	111 933	5·7
			Övriga utgifter	338 359	17·4
Summa	2 042 865	100·0	Summa	1 950 019	100·0

Då dels enquêten överhuvud taget icke omfattar samtliga kolonier och dels några kolonier icke lämnat ifrågavarande uppgifter, äro de ovan meddelade absoluta talen för inkomster och utgifter något för låga.

Bilaga 2.

Fördelning av ur allmänna arvsfonden utdelade understöd.

Räkenskapsår	Understöd till institutioner				Understöd till enskilda		Summa
	Barnhem	Anstalter till stöd för hem-uppföstran	Barnkolonier	Diverse institutioner	Barnrika familjer	Studier och yrkesutbildning	
1938/39	270 303: —	114 539: 28	614 925: —	97 900: —	3 000: —	94 045: —	1 194 712: 28
1939/40	273 210: —	105 500: —	428 769: —	84 145: —	300: —	98 700: —	990 624: —
1940/41	199 732: —	84 250: —	187 192: —	119 200: —	—: —	114 150: —	704 524: —
1941/42	240 579: 19	109 000: —	341 662: —	94 500: —	—: —	120 940: —	906 681: 19

Bilaga 2.

Undersökning rörande skolbarnens sommarvistelse 1942.

	Antal barn som ej åtnjutit lantvistelse minst 4 veckor	Antal barn som tillbringat minst 4 veckor		Ej svar	Summa	
		å sommar- koloni	i enskilt hem			
			med av staten betalade resor			med av föräldrarna betalade resor
Städer med över 50 000 invånare.						
<i>Stockholm.</i>						
Folkskolor	5 646	6 160	3 274	10 911	495	26 486
% av summa	21·3	23·2	12·4	41·2	1·9	—
Övriga skolor	1 463	533	493	6 254	109	8 852
% av summa	16·5	6·0	5·6	70·7	1·2	—
Hela orten	7 109	6 693	3 767	17 165	604	35 338
% av summa	20·1	18·9	10·7	48·6	1·7	—
<i>Göteborg.</i>						
Folkskolor	6 306	2 328	2 420	7 559	486	19 099
% av summa	33·0	12·2	12·7	39·6	2·5	—
Övriga skolor	832	66	317	2 636	62	3 913
% av summa	21·2	1·7	8·1	67·4	1·6	—
Hela orten	7 138	2 394	2 737	10 195	548	23 012
% av summa	31·0	10·4	11·9	44·3	2·4	—
<i>Malmö.</i>						
Folkskolor	5 827	1 395	804	1 773	83	9 882
% av summa	59·0	14·1	8·1	18·0	0·8	—
Övriga skolor	1 016	44	93	1 098	42	2 293
% av summa	44·3	1·9	4·1	47·9	1·8	—
Hela orten	6 843	1 439	897	2 871	125	12 175
% av summa	56·2	11·8	7·4	23·6	1·0	—
<i>Norrköping.</i>						
Folkskolor	2 287	535	345	1 880	16	5 063
% av summa	45·2	10·6	6·8	37·1	0·3	—
Övriga skolor	196	10	37	663	1	907
% av summa	21·6	1·1	4·1	73·1	0·1	—
Hela orten	2 483	545	382	2 543	17	5 970
% av summa	41·6	9·1	6·4	42·6	0·3	—
<i>Hälsingborg.</i>						
Folkskolor	3 246	585	271	595	—	4 697
% av summa	69·1	12·4	5·8	12·7	—	—
Övriga skolor	475	49	24	337	9	894
% av summa	53·1	5·5	2·7	37·7	1·0	—
Hela orten	3 721	634	295	932	9	5 591
% av summa	66·5	11·3	5·3	16·7	0·2	—
Städer och samhällen med under 50 000 invånare.						
<i>Sundbyberg.</i>						
Folkskolor	304	95	143	236	—	778
% av summa	39·1	12·2	18·4	30·3	—	—
Övriga skolor	24	3	8	23	—	58
% av summa	41·4	5·2	13·8	39·6	—	—
Hela orten	328	98	151	259	—	886
% av summa	39·2	11·7	18·1	31·0	—	—

	Antal barn som ej åtnjutit lantvistelse minst 4 veckor	Antal barn som tillbringat minst 4 veckor			Ej svar	Summa
		i sommar- koloni	i enskilt hem			
			med av staten betalade resor	med av föräldrarna betalade resor		
<i>Eskilstuna.</i>						
Folkskolor	1 273	422	137	871	2	2 705
% av summa	47.0	15.6	5.1	32.2	0.1	—
Övriga skolor	44	6	2	290	2	344
% av summa	12.8	1.7	0.6	84.3	0.6	—
Hela orten	1 317	428	139	1 161	4	3 049
% av summa	43.2	14.0	4.6	38.1	0.1	—
<i>Linköping.</i>						
Folkskolor	1 338	206	93	877	11	2 525
% av summa	53.0	8.2	3.7	34.7	0.4	—
Övriga skolor	158	1	28	498	2	687
% av summa	23.0	0.1	4.1	72.5	0.3	—
Hela orten	1 496	207	121	1 375	13	3 212
% av summa	46.6	6.4	3.8	42.8	0.4	—
<i>Mjölby.</i>						
Folkskolor	454	10	3	55	—	522
% av summa	87.0	1.9	0.6	10.5	—	—
Övriga skolor	31	—	3	30	—	64
% av summa	48.4	—	4.7	46.9	—	—
Hela orten	485	10	6	85	—	586
% av summa	82.8	1.7	1.0	14.5	—	—
<i>Näs sjö.</i>						
Folkskolor	390	102	48	193	—	733
% av summa	53.2	13.9	6.6	26.3	—	—
Övriga skolor	76	1	5	79	11	172
% av summa	44.2	0.6	2.9	45.9	6.4	—
Hela orten	466	103	53	272	11	905
% av summa	51.5	11.4	5.9	30.0	1.2	—
<i>Västervik.</i>						
Folkskolor	618	35	49	239	—	941
% av summa	65.7	3.7	5.2	25.4	—	—
Övriga skolor	107	7	8	106	1	229
% av summa	46.7	3.1	3.5	46.3	0.4	—
Hela orten	725	42	57	345	1	1 170
% av summa	61.9	3.6	4.9	29.5	0.1	—
<i>Kristianstad.</i>						
Folkskolor	1 020	178	34	427	34	1 693
% av summa	60.3	10.5	2.0	25.2	2.0	—
Övriga skolor	178	20	19	392	8	617
% av summa	28.9	3.2	3.1	63.5	1.3	—
Hela orten	1 198	198	53	819	42	2 310
% av summa	51.9	8.6	2.3	35.4	1.8	—
<i>Ängelholm.</i>						
Folkskolor	226	63	7	53	23	372
% av summa	60.8	16.9	1.9	14.2	6.2	—
Övriga skolor	51	—	—	211	—	262
% av summa	19.5	—	—	80.5	—	—
Hela orten	277	63	7	264	23	634
% av summa	43.7	9.9	1.1	41.7	3.6	—

	Antal barn som ej åtnjutit lantvistelse minst 4 veckor	Antal barn som tillbringat minst 4 veckor			Ej svar	Summa
		å sommar- koloni	i enskilt hem			
			med av staten betalade resor	med av föräldrarna betalade resor		
<i>Lund.</i>						
Folkskolor	875	250	86	310	14	1 535
% av summa	57.0	16.3	5.6	20.2	0.9	—
Övriga skolor	208	20	15	420	12	675
% av summa	30.8	3.0	2.2	62.2	1.8	—
Hela orten	1 083	270	101	730	26	2 210
% av summa	49.0	12.2	4.6	33.0	1.2	—
<i>Mölnadal.</i>						
Folkskolor	1 002	127	84	227	6	1 446
% av summa	69.3	8.8	5.8	15.7	0.4	—
Övriga skolor	47	—	3	15	—	65
% av summa	72.3	—	4.6	23.1	—	—
Hela orten	1 049	127	87	242	6	1 511
% av summa	69.4	8.4	5.8	16.0	0.4	—
<i>Borås.</i>						
Folkskolor	1 590	502	330	1 037	15	3 474
% av summa	45.8	14.5	9.5	29.8	0.4	—
Övriga skolor	244	4	46	614	2	910
% av summa	26.8	0.4	5.1	67.5	0.2	—
Hela orten	1 834	506	376	1 651	17	4 384
% av summa	41.8	11.5	8.6	37.7	0.4	—
<i>Skövde.</i>						
Folkskolor	431	78	67	198	—	774
% av summa	55.7	10.1	8.6	25.6	—	—
Övriga skolor	117	4	19	261	—	401
% av summa	29.2	1.0	4.7	65.1	—	—
Hela orten	548	82	86	459	—	1 175
% av summa	46.6	7.0	7.3	39.1	—	—
<i>Karlstad.</i>						
Folkskolor	1 142	169	182	509	—	2 002
% av summa	57.1	8.4	9.1	25.4	—	—
Övriga skolor	97	3	8	168	—	276
% av summa	35.1	1.1	2.9	60.9	—	—
Hela orten	1 239	172	190	677	—	2 278
% av summa	54.4	7.6	8.3	29.7	—	—
<i>Örebro.</i>						
Folkskolor	801	594	139	902	112	2 548
% av summa	31.4	23.3	5.5	35.4	4.4	—
Övriga skolor	166	19	32	567	3	787
% av summa	21.1	2.4	4.1	72.0	0.4	—
Hela orten	967	613	171	1 469	115	3 335
% av summa	29.0	18.4	5.1	44.0	3.5	—
<i>Västerås.</i>						
Folkskolor	1 211	425	130	687	—	2 453
% av summa	49.4	17.3	5.3	28.0	—	—
Övriga skolor	241	5	9	363	—	618
% av summa	39.0	0.8	1.5	58.7	—	—
Hela orten	1 452	430	139	1 050	—	3 071
% av summa	47.3	14.0	4.5	34.2	—	—

	Antal barn som ej åtnjutit lantvistelse minst 4 veckor	Antal barn, som tillbringat minst 4 veckor			Ej svar	Summa
		å sommar- koloni	i enskilt hem			
			med av staten betalade resor	med av föräldrarna betalade resor		
<i>Sala.</i>						
Folkskolor	430	92	35	57	8	622
% av summa	69.1	14.8	5.6	9.2	1.3	—
Övriga skolor	18	1	2	59	21	101
% av summa	17.8	1.0	2.0	58.4	20.8	—
Hela orten	448	93	37	116	29	723
% av summa	62.0	12.9	5.1	16.0	4.0	—
<i>Köping.</i>						
Folkskolor	244	41	6	307	5	603
% av summa	40.5	6.8	1.0	50.9	0.8	—
Övriga skolor	25	—	—	66	1	92
% av summa	27.2	—	—	71.7	1.1	—
Hela orten	269	41	6	373	6	695
% av summa	38.7	5.9	0.9	53.7	0.8	—
<i>Fatun.</i>						
Folkskolor	358	137	32	236	—	763
% av summa	46.9	18.0	4.2	30.9	—	—
Övriga skolor	187	20	17	282	2	508
% av summa	36.8	3.9	3.4	55.5	0.4	—
Hela orten	545	157	49	518	2	1 271
% av summa	42.9	12.3	3.9	40.7	0.2	—
<i>Ludvika.</i>						
Folkskolor	294	50	9	137	13	503
% av summa	58.5	9.9	1.8	27.2	2.6	—
Övriga skolor	44	1	—	76	—	121
% av summa	36.4	0.8	—	62.8	—	—
Hela orten	338	51	9	213	13	624
% av summa	54.2	8.2	1.4	34.1	2.1	—
<i>Gävle.</i>						
Folkskolor	1 339	213	202	761	11	2 526
% av summa	53.0	8.4	8.0	30.1	0.5	—
Övriga skolor	179	5	29	361	12	586
% av summa	30.5	0.9	5.0	61.6	2.0	—
Hela orten	1 518	218	231	1 122	23	3 112
% av summa	48.8	7.0	7.4	36.1	0.7	—
<i>Söderhamn.</i>						
Folkskolor	464	46	46	76	—	632
% av summa	73.4	7.3	7.3	12.0	—	—
Övriga skolor	63	3	11	270	—	347
% av summa	18.2	0.8	3.2	77.8	—	—
Hela orten	527	49	57	316	—	979
% av summa	53.8	5.0	5.8	35.4	—	—
<i>Härnösand.</i>						
Folkskolor	430	66	32	206	—	734
% av summa	58.6	9.0	4.3	28.1	—	—
Övriga skolor	185	6	5	191	1	388
% av summa	47.7	1.5	1.3	49.2	0.3	—
Hela orten	615	72	37	397	1	1 122
% av summa	54.8	6.4	3.8	35.1	0.1	—

	Antal barn som ej åtnjutit lantvistelse minst 4 veckor	Antal barn, som tillbringat minst 4 veckor		Ej svar	Summa	
		å sommar- koloni	i enskilt hem			
			med av staten betalade resor			med av föräldrarna betalade resor
<i>Sundsvall.</i>						
Folkskolor	622	115	159	352	—	1 248
% av summa	49.8	9.2	12.8	28.2	—	—
Övriga skolor	118	6	43	423	—	590
% av summa	20.0	1.0	7.3	71.7	—	—
Hela orten	740	121	202	775	—	1 838
% av summa	40.2	6.6	11.0	42.2	—	—
<i>Östersund.</i>						
Folkskolor	420	133	113	340	27	1 033
% av summa	40.7	12.9	10.9	32.9	2.6	—
Övriga skolor	178	3	42	332	5	560
% av summa	31.8	0.5	7.5	59.3	0.9	—
Hela orten	598	136	155	672	32	1 593
% av summa	37.6	8.5	9.7	42.2	2.0	—
<i>Umeå.</i>						
Folkskolor	346	96	69	204	3	718
% av summa	48.2	13.4	9.6	28.4	0.4	—
Övriga skolor	151	6	31	358	2	548
% av summa	27.5	1.1	5.7	65.3	0.4	—
Hela orten	497	102	100	562	5	1 266
% av summa	39.3	8.0	7.9	44.4	0.4	—
<i>Skellefteå.</i>						
Folkskolor	646	45	109	218	—	1 018
% av summa	63.5	4.4	10.7	21.4	—	—
Övriga skolor	154	1	30	257	—	442
% av summa	34.8	0.2	6.8	58.2	—	—
Hela orten	800	46	139	475	—	1 460
% av summa	54.8	3.2	9.5	32.5	—	—
<i>Luleå.</i>						
Folkskolor	615	122	66	275	—	1 078
% av summa	57.1	11.3	6.1	25.5	—	—
Övriga skolor	154	1	30	219	18	422
% av summa	36.5	0.2	7.1	51.9	4.3	—
Hela orten	769	123	96	494	18	1 500
% av summa	51.3	8.2	6.4	32.9	1.2	—
<i>Boden.</i>						
Folkskolor	403	41	21	170	—	635
% av summa	63.4	6.5	3.3	26.8	—	—
Övriga skolor	63	1	1	86	5	156
% av summa	40.4	0.6	0.6	55.2	3.2	—
Hela orten	466	42	22	256	5	791
% av summa	58.9	5.3	2.8	32.4	0.6	—
<i>Haparanda.</i>						
Folkskolor	217	23	1	17	—	258
% av summa	84.1	8.9	0.4	6.6	—	—
Övriga skolor	73	—	1	116	—	190
% av summa	38.4	—	0.5	61.1	—	—
Hela orten	290	23	2	133	—	448
% av summa	64.7	5.1	0.5	29.7	—	—

	Antal barn som ej åtnjutit sommars- vistelse minst 4 veckor	Antal barn, som tillbringat minst 4 veckor		Ej svar	Summa	
		i sommar- koloni	i enskilt hem			
			med av staten betalade resor			med av föräldrarna betalade resor
<i>Kiruna.</i>						
Folkskolor	670	127	256	270	—	1 323
% av summa	50·6	9·6	19·4	20·4	—	—
Övriga skolor	75	—	13	67	—	155
% av summa	48·4	—	8·4	43·2	—	—
Hela orten	745	127	269	337	—	1 478
% av summa	50·4	8·6	18·2	22·8	—	—
<i>Gällivare—Malmberget.</i>						
Folkskolor	638	184	306	199	—	1 327
% av summa	48·1	13·9	23·0	15·0	—	—
Övriga skolor	42	8	15	58	5	128
% av summa	32·8	6·3	11·7	45·3	3·9	—
Hela orten	680	192	321	257	5	1 455
% av summa	46·7	13·2	22·1	17·7	0·3	—

Anm. I kolumnen för barn som av staten erhållit fria resor till sommarvistelse i enskilt hem har, där så förekommit, inräknats barn, som erhållit fria resor av kommun, förening etc. I kolumnen för barn, vars resor betalats av föräldrarna, har på samma sätt inräknats barn, vars resor betalats av andra anhöriga. Beträffande tillförlitligheten av fördelningen mellan kolumnerna för vistelse i enskilt hem med av staten betalade resor och med av föräldrarna betalade resor må hänvisas till uttalande i texten sid. 20.

P. M. angående sommarkolonier.Av leg. läk. *L.-G. Sterner.*

Med sommarkoloni menas i det följande en sluten vårdform där barnen i större eller mindre grupper under sommaren tillbringa minst 4 veckor på landet. På flera ställen i landet tillämpas en vistelsetid på kolonien av endast c:a 14 dagar, men detta kan av gjorda erfarenheter att döma ej anses som en fullgod vårdform. Visserligen kan härigenom ett större barnantal tas om hand, men å andra sidan hinna barnen knappast på så kort tid akklimatisera sig och draga nytta av kolonivistelsen, och vidare bli resekostnaderna dryga. Den vanligaste vistelsetiden vid landets sommarkolonier är också 6—8 veckor; på Barnens ö, där c:a 2 000 stockholmsbarn vistas på sommaren, är kolonitiden 58—60 dagar.

Då den nuvarande koloniverksamheten drivits på huvudsakligen privat väg genom olika föreningar och donationer, ha inga enhetliga linjer följts vid koloniernas planering. Man finner sålunda alla övergångsformer från bondgården, där några småbarn inackorderats, till den stora skollovskolonien, där ett 100-tal skolbarn bo i särskilda för ändamålet uppförda byggnader. Givet är att dessa olika institutioners standard är synnerligen varierande. Om ett statligt stöd i en eller annan form skall givas sommarkoloniverksamheten, torde det vara nödvändigt fördrå, att respektive institutioner uppfylla vissa minimikrav beträffande läge, byggnaders kvalitet och planering m. m. Frågan om tilldelning av understöd bör därför avgöras av en central myndighet, lämpligen inom socialstyrelsen, vilken samtidigt fungerar som myndighet för daghems- och lekskoleverksamheten. Denna centrala myndighet bör även utöva den högsta inspekterande verksamheten bland sommarkolonierna och inom sig ha tillgång till särskild läkare med erfarenhet om hithörande frågor. Genom en dylik organisation har man möjlighet att höja koloniernas standard, en synnerligen viktig uppgift, då nuvarande förhållanden i en del fall äro så dåliga, att de kunna anses medföra risker för barnen. Å andra sidan kan man ej uppställa allt för stränga krav; detta skulle kunna förlama och skada hela verksamheten. Den primära inspektionsverksamheten torde lämpligast utövas av 1:ste provinsialläkarna i respektive län, vilka till den centrala myndigheten avlämnade rapport och även yttrade sig över inkommande ansökningar om bidrag.

Urvalet av kolonibarn: Detta sker f. n. dels genom skolorna, dels genom diakonissorna, dels direkt genom olika religiösa och välgörande sammanslutningar m. fl. Dessa sätt för barnens urval ha hittills fungerat väl och någon ändring härvidlag torde ej vara påkallad. Av viss betydelse är emellertid en närmare precisering av kolonibarnens ålder. F. n. uttagas dels småbarn i åldern 4—6 år, dels skolbarn i åldern 7—15 år. De sista åren har frågan om högsta tillåtna ålder alltmera aktualiserats. Erfarenheten har visat, att gossar och flickor, som äro fyllda 15 år, i allmänhet ej lämpligen böra vistas på koloni. Speciellt stadsbarnen med sin ofta tidigare utveckling ha svårt att inpassa sig i kolonilivet, de känna sig instängda, de ha behov av en ordnad sysselsättning. Bortsett från arbete med löpande sysslor såsom bäddning, städning, diskning etc. är det svårt att på en koloni organisera ett verkligt ordnat arbete. 15-åringarna skulle sannolikt passa bäst i läger för beredskapsarbete e. d. och därigenom även kunna göra en nyttig insats. Om den övre åldersgränsen för kolonibarnen sattes till 14 år, skulle ytterligare platser för mindre barn bli disponibla, vilket vore av stor betydelse, då behovet av kolonivistelse är störst i de lägre åldrarna.

Barnens fördelning på kolonier: Principiellt skiljer man på småbarnskolonier (ålder 4—7 år) och skollovskolonier (8 år och uppåt). Dessa båda åldersgrupper böra av flera skäl ej blandas i gemensamma kolonier. För småbarnen gäller, att de böra vara såpass försigkomna, att de hjälpligt kunna kläda sig och äta själva, detta bl. a. för att ej onormalt stor personal skall erfordras. För barnen upp till 8 års ålder är en uppdelning i olika kolonier för pojkar och flickor knappast nödvändig, ehuru den kan vara önskvärd, när förhållandena tillåta det. För skolbarnen måste det däremot anses nödvändigt att pojkar och flickor hållas helt skilda. Detta måste här påpekas, då f. n. på flera håll gemensamhetskolonier praktiseras. Vissa tråkiga komplikationer ha därvid upprepade gånger inträffat.

Koloniernas storlek: Det lämpliga antalet barn på en koloni bestämmes dels av barnens ålder, dels av byggnadernas typ och planering. En grundregel är, att ju mindre barnen äro, desto mindre böra kolonienheterna vara. För småbarnen i åldern 4—7 år torde det lämpliga antalet ligga mellan 20—30 barn. Då man räknar med c:a 10 barn per vårdarinna bör en 20-barnskoloni ha 2 vårdarinnor och en 30-barnskoloni 3 vårdarinnor. För de större barnen, där infektionskänsligheten är mindre och där vårdpersonalen ej behöver vara så stor torde det lämpliga barnantalet vara 30—60 per kolonienhet, men knappast högre.

Stora kolonier äro svåra att hålla samman, kontrollen och sysselsättningen av barnen är ej så lätt att genomföra. Vid utbrott av epidemisk sjukdom blir denna svårare att behärska, om barnantalet är för stort. Däremot kan man med fördel — som förhållandet nu är på Barnens ö — sammanföra ett flertal kolonier, var och en isolerad från de övriga, och därvid ha gemensam administration, eventuellt centralkök, gemensam hälso- och sjukvård m. m.

Kolonivistelsens längd: Som ovan anförts bör denna ej göras för kort och den lämpligaste tiden torde vara 6—8 veckor.

Kolonibyggnadernas läge och planering; Beträffande först läget ur klimatisk synpunkt kan man skilja på kustkolonier och inlandskolonier. För friska barn äro kustkolonierna säkerligen mycket välgörande med i allmänhet utmärkta badmöjligheter. Emellertid finnes en icke obetydlig grupp mer eller mindre ömtåliga barn (astmatiska, med anlag för luftrörskatarr, tidigare tuberkulosinfekterade), som må avgjort bättre i inlandsklimat. Den lämpliga placeringen bör avgöras av läkare före utresan till kolonien. Många kolonistyrelser ha beaktat detta och ha därför både kust- och inlandskolonier, där barnen kunna fördelas. Känt är, att en tids klimatbyte ofta verkar stimulerande på barnen; ofta kan det därför vara bra att låta barn, bosatta i kusttrakter, få vistas på inlandskoloni och barn från det inre av landet på kustkoloni.

Kolonierna böra ligga soligt och i mesta möjliga mån vindskyddade, åtminstone för nordliga vindar. Särskilt gäller detta för småbarnen, som när vädret i övrigt tillåter det, böra få springa omkring lätt klädda eller nakna. I övrigt bör marken vara torr och tillgång i närheten finnas till badplats med helst långgrund sandstrand. För barn över 10 års ålder bör badplatsen möjliggöra undervisning i simning.

Kolonibyggnaderna: Från Statens Fattigvårds- och Barnavårdsinspektion ha utgivits »Råd och anvisningar för anordnande av sommarkolonier för barn m. m.» samt 4 stycken typritningar för sommarkolonier. Senare års erfarenheter ha givit vid handen att dessa anvisningar och typritningar i vissa avseenden behöva revideras. Beträffande först anvisningarna framhållas på sid. 2 att kolonivistelsens längd vanligen är 6 veckor. En viss förskjutning mot 7—8 veckor har nu inträtt och är säkerligen att rekommendera. Som tidigare nämnts böra 2 olika barngrupper ej vistas vid samma koloni under sommaren, om vistelsetiden därigenom blir kort. På sidan 3 anføres, att kolonibyggnaden ej bör vara avsedd för mer än 30 barn. En något närmare precisering torde här behövas. Man bör

här skilja på småbarnskolonier, som gärna göras relativt små och skollovskolonier, som kunna vara större. Även när det gäller typritningarna bör skillnad göras mellan dessa 2 typer av kolonier. Kolonierna böra vara uppförda i en våning på grund av bl. a. eldfaran. I anvisningarna framhålles det som onödigt att byggnaderna vinterbonas. Detta kan emellertid diskuteras. Särskilt på försommaren är vädret ofta såpass kyligt, att barnen måste beredas varma bostäder; tillgång till lämplig uppvärmningsanordning är i varje fall nödvändig. En vinterbonad byggnad är givetvis lättare att hålla varm. Vidare är den hållbarare och fordrar mindre underhåll. Slutligen kan en vinterbonad byggnad användas även andra tider på året (evakuering, semesterhem för husmödrar m. m.). Å andra sidan innebär vinterboning en ej oväsentlig ökning av byggnadskostnaderna, varför i allmänhet en medelväg bör gås med varmt byggda hus med trossbottnar. Husens sockel bör ej göras för låg. På sidan 4 anges byggnaden böra innehålla 2 stora sovsalar, en för pojkar och en för flickor. Som tidigare framhållits böra endast bland småbarnen gossar och flickor få vistas inom samma koloni. Bland skolbarnen böra pojkar och flickor ha skilda kolonier. Fordran på en luftkub av 9 m³ per barn måste genomsnittligt anses vara för hög även om den kan vara önskvärd. Man torde kunna nöja sig med c:a 7 m³ om byggnaderna för övrigt äro goda. Isoleringsrummen böra avses *endast* för sjuka barn och deras platser alltså *ej* inräknas i koloniens totala platsantal. Personalrummen böra om möjligt ej placeras åt norr. Beträffande ekonomilokalerna kunna dessa ofta med fördel vara belägna i friliggande byggnader, inrymmande kök, matsalar, skafferi, visthusbod, eventuellt även kökspersonalens bostäder m. m. En dylik köksbyggnad kan eventuellt vara gemensam för flera, intill varandra liggande kolonier. Källaren kan gärna ligga under huset, men nedgången till densamma bör *ej* vara genom en lucka i golvet. Detta är dels ohygieniskt, dels tungarbetat samt medför risk för olyckshändelser (t. ex. fall genom lucka, som lämnats öppen).

I samarbete med arkitekt ha upprättats 7 typritningar¹, där hänsyn tagits till ovan framförda anmärkningar. Byggnaderna äro tilltänkta som varmt byggda men ej vinterbonade.

Kolonibarnens hälsovård. Nödvändigt är, att tillgång till läkare finnes vid varje barnkoloni. I de flesta fall torde distriktets provinsialläkare böra anlitas och överenskommelse bör vid sommarens början träffas med honom. Han bör emellertid besöka kolonien ej endast vid inträffade sjukdomsfall och olycksfall utan i varje fall åtminstone en gång under sommaren inspektera kolonien och övervaka den allmänna hygienien. Vid större anhopning av kolonier på ett mindre område kan det vara lämpligt med en särskilt anställd läkare, som förhållandet är t. ex. på Barnens ö. Önskvärt är att varje koloni har tillgång till en åtminstone något sjukvårdskunnig person, som kan giva första behandlingen vid sårskador, arm- och benbrott, drunkningstillbud m. m. På varje koloni måste finnas en sjukvårdslåda med det nödvändigaste för sårbehandling. En ampull orms Serum bör eventuellt även finnas.

Lika väl som samtliga barn skola vara läkarundersökta före utresan till kolonien, likaväl måste man fordra, att personalen kan uppvisa friskintyg. Detta senare är av särskild vikt med hänsyn till tuberkulosen, då vid några tillfällen inträffat att flera barn blivit infekterade av vårdarinnor med öppen tuberkulos.

Slutligen bör påpekas nödvändigheten av att journalanteckningar föras beträffande olycksfall och sjukdomsfall som under sommaren inträffa bland barn och personal.

¹ Ej intagna här.